

Załącznik nr 11.2_opracowanie dodatkowe (powyżej 5 000 znaków)

Nazwa jednostki: **Narodowy Instytut Dziedzictwa** (NIP 526-26-54-633)

Opis działalności i zrealizowanych zadań jednostki w okresie sprawozdawczym

Sprawozdanie merytoryczne z działalności Narodowego Instytutu Dziedzictwa za okres od 1 stycznia do 9 czerwca 2024 roku

Spis treści

Spis treści	1
I. Priorytet – wyznaczanie i upowszechnianie standardów ochrony oraz konserwacji zabytków.....	4
1. Tworzenie i upowszechnianie standardów dokumentacji, badania, konserwacji i digitalizacji zabytków ruchomych, nieruchomych i archeologicznych.....	4
2. Włączanie się na wniosek ministra lub generalnego konserwatora zabytków w proces ewaluacji i doskonalenia systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz w proces ochrony dziedzictwa niematerialnego.....	7
3. Wydawanie opinii i ekspertyz dotyczących działań przy zabytkach na rzecz organów administracji publicznej.....	7
4. Monitorowanie i analizowanie zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego oraz wypracowywanie metod przeciwdziałania tym zagrożeniom, w tym w szczególności obiektów z Listy światowego dziedzictwa UNESCO.....	8
5. Koordynowanie realizacji procedury występowania z wnioskiem do ministra o uznanie przez prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zabytku nieruchomego za pomnik historii. Monitorowanie, analizowanie zagrożeń dla pomników historii oraz wypracowywanie metod przeciwdziałania tym zagrożeniom.....	11
6. Podejmowanie współpracy z właścicielami i zarządcami zabytków na rzecz właściwego zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego oraz promowanie zasad opieki nad zabytkami	14
7. Realizacja w zakresie powierzonym przez ministra zadań wynikających z porozumień, konwencji i innych dokumentów ratyfikowanych przez Polskę, związanych z ochroną i opieką nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym	23

II. Priorytet – kształtowanie świadomości społecznej w zakresie wartości i zachowania dziedzictwa kulturowego.....	32
8. Realizacja programów i kampanii społecznych w zakresie promowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także idei ochrony zabytków i opieki nad zabytkami...32	
9. Realizacja programów edukacyjnych i podejmowanie współpracy na polu edukacji społecznej na rzecz ochrony i opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym	34
10. Podejmowanie współpracy na rzecz wzrostu społecznego zaangażowania w system identyfikacji i ochrony dziedzictwa kulturowego	35
11. Organizowanie i prowadzenie innych prac związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na zlecenie ministra lub generalnego konserwatora zabytków.....	36
III. Priorytet – gromadzenie i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowy.....	42
12. Publikowanie i upowszechnianie wydawnictw z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad nim	42
13. Realizacja specjalistycznych programów szkoleniowych i informacyjnych na rzecz służb konserwatorskich i środowisk związanych z opieką nad zabytkami.....	44
14. Gromadzenie, opracowywanie, archiwizowanie i udostępnianie wiedzy o stanie zachowania i wartościach zasobu dziedzictwa kulturowego, w tym także zbiorów naukowych związanych z ochroną tego dziedzictwa	45
15. Gromadzenie i zarządzanie zasobem dokumentacji rejestru zabytków i Krajowej ewidencji zabytków, a także ewidencjonowanie badań archeologicznych prowadzonych na terenie kraju.....	47
16. Prowadzenie i rozwój ogólnopolskiego, cyfrowego systemu gromadzenia i udostępniania danych o dziedzictwie kulturowym, w tym danych geolokalizacyjnych	49
17. Prowadzenie w porozumieniu z Ministrem współpracy międzynarodowej w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym;	57
18. Organizowanie i prowadzenie innych prac związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na zlecenie Ministra lub Generalnego Konserwatora Zabytków	61
Zadanie 1. Zarządzanie miejscem światowego dziedzictwa UNESCO – Park Mużakowski.....	66

Zadanie 2. Remont i konserwacja Willi u Dziadka na potrzeby Centrum Architektury Drewnianej.....	66
Zadanie 3. Programowa działalność zespołów zadaniowych NID	71
19. Działalność oddziałów i pracowni terenowych.....	85
20. Nowoczesne zarządzanie w NID.....	86
21. Przygotowania do połączenia NID z NIKZ.....	88

I. Priorytet – wyznaczanie i upowszechnianie standardów ochrony oraz konserwacji zabytków

1. Tworzenie i upowszechnianie standardów dokumentacji, badania, konserwacji i digitalizacji zabytków ruchomych, nieruchomych i archeologicznych

1.1. Opracowywanie dokumentów standaryzujących (wytyczne, standardy, rekomendacje, poradniki – także w wersji filmowej)

NID w ramach tworzenia i upowszechniania standardów dokumentacji, badań i konserwacji poszczególnych kategorii zabytków opracował w okresie sprawozdawczym:

1. *Poradnik opiekuna cmentarza historycznego (uzupełnienia po recenzji opracowania).*
2. *Rekomendacje dotyczące współczesnego zagospodarowania rynków na historycznych obszarach urbanistycznych ze szczególnym uwzględnieniem zieleni (opracowanie przekazane do konsultacji wewnętrznych).*

1.2. Wydarzenia upowszechniające standardy ochrony i opieki nad zabytkami (konferencje, webinaria, seminaria, warsztaty i in.)

9.01.2024 r. w ramach Forum Rozwoju Lokalnego odbyło się seminarium „Porozmawiajmy o rewitalizacji” (MFiPR). W trakcie wydarzenia Maria Badeńska-Stapp wzięła udział w debacie „Rewitalizacja jako część polityki rozwoju – wnioski z dotychczasowych doświadczeń praktycznych, rekomendacje”. Anna Dyszkant przedstawiła prezentację „Centra Kompetencji ds. Rewitalizacji w Narodowym Instytucie Dziedzictwa – znaczenie wykorzystania dziedzictwa kulturowego w procesie rewitalizacji”.

12.04.2024 r. – organizacja seminarium „Cyfrowe techniki dokumentacyjne w służbie pamięci”, zorganizowane we współpracy z Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN. Spotkanie prowadziła dyrektor NID, dr hab. Katarzyna Zalasńska. Wygłosili swoje referaty: Karol Czajkowski, kier. Działu Digitalizacji – „O współczesnych możliwościach badania i zachowania zabytków przy zastosowaniu nowych technologii” oraz dr Klara Kantorowicz, gł. specjalista Działu Digitalizacji „Przywrócić pamięć – cyfrowa rekonstrukcja ruin synagogi w Tarłowie k. Opatowa”.

27–28.05.2024 r. – seminarium „Partnerstwo na rzecz rewitalizacji” współorganizowane przez Stowarzyszenie Forum Rewitalizacji, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej i Miasto Poznań. Wydarzenie objęte patronatem Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Wystąpienie dr hab. Katarzyny Zalasieńskiej, dyrektor NID, i udział Anny Dyszkant z prezentacją pt. „Centra Kompetencji ds. Rewitalizacji w Narodowym Instytucie Dziedzictwa”.

5–7.07 oraz 12–14.07.2024 zostaną zorganizowane warsztaty ciesielskie pod nazwą Szkoły Ciesielskie NID. Planowane są po dwa zjazdy w dwóch lokalizacjach: Wojszynie oraz Barlinku. Obecnie trwają działania związane z ich organizacją. Zadanie ma na celu zachowanie, upowszechnienie i promowanie metod tradycyjnego budownictwa, które są neutralne dla środowiska i klimatu. W obu miejscach odbędą się warsztaty praktyczne, wzmacniające kompetencje i umiejętności praktyczne cieśli pracujących przy historycznych obiektach, pracowników skansenów i innych wykonawców prac przy zabytkach. Oprócz części praktycznej podczas warsztatów zostanie wygłoszonych szereg prelekcji.

Podpisano porozumienia o współpracy z dwoma stowarzyszeniami: Stowarzyszenie „Młyn-Papiernia” ze Szczecina (dr Alicja Cykalewicz-Tymbarska, dr inż. arch. Tomasz Cykalewicz, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie) oraz Ośrodkiem Działań Twórczych Spichlerzownia z Wojszyna, woj. lubelskie (dr hab. Jakub Pieleszek). Wybrano prelegentów do obu lokalizacji, nawiązano kontakt z Wojewódzkimi Konserwatorami Zabytków z Lublina i Szczecina, których zaproszono do wygłoszenia referatów. Sporządzane są umowy z prelegentami. Trwa nabór uczestników. W każdym zjeździe weźmie udział do 10 uczestników, obecnie wpłynęło 130 zgłoszeń.

23–24.08.2024 odbędzie się po raz drugi Dzień Architektury Drewnianej zorganizowany przez Centrum Architektury Drewnianej. Podczas pierwszej edycji rok temu impreza miała charakter lokalny i otwartych zostało 17 obiektów w Zakopanem. Były to prywatne domy (zamieszkałe i takie, w których właściciele prowadzą galerie sztuki czy prywatne muzea), jeden kościół, trzy restauracje oraz trzy obiekty Muzeum Tatrzańskiego. W tym roku wydarzenie zyska charakter ogólnopolski, udział w nim wezmą prywatni właściciele zabytkowych obiektów drewnianych, instytucje kultury oraz stowarzyszenia. Koordynację w poszczególnych regionach przejmie 13 oddziałów terenowych NID. Planowany jest szereg przeróżnych działań, takich jak warsztaty dla dzieci i dorosłych, prelekcje dla

właścicieli obiektów, rajd rowerowy, a w Zakopanem spotkanie ze strażakami dotyczące ochrony przeciwpożarowej historycznych obiektów drewnianych.

12 marca 2024 r. – wystąpienie na posiedzeniu Zespołu Prawno-Urbanistycznego KPZK PAN w Warszawie, dr Anna Fogel – „Rola planów przestrzennych na szczeblu lokalnym w ochronie i kształtowaniu dziedzictwa kulturowego – stan po nowelizacji z 2023 roku”.

Od stycznia do maja 2024 r. udział w gremiach naukowych i eksperckich: dr Anna Fogel jako członkini Zespołu Prawno-Urbanistycznego przy Komitecie Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN i Centrum Badań nad Prawem Ochrony Dziedzictwa Kultury NID.

26–27 marzec 2024 – panel na Polskim Kongresie Klimatycznym w Warszawie „Przeszłość spotyka przyszłość. Samorządy na froncie adaptacji do zmian klimatycznych i ochrony dziedzictwa kulturowego”. Paneliści: Łukasz Konarzewski, Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Arkadiusz Węglarz, Krajowa Agencja Poszanowania Energii; Agata Skrzypek, Ministerstwo Klimatu i Środowiska; Agata Byszewska-Łasińska, Narodowy Instytut Dziedzictwa; Wojciech Dzięgiel, Fundacja Most the Most; Marcin Kowalczyk, WWF Polska, WWF International. Przygotował DZD.

14–15 maj 2024 – panel na Kongresie Kulturowa Regeneracja Miast w Łodzi „Dziedzictwo kulturowe jako potencjał rozwoju miasta”. Moderatorka: dr Karolina Grabowska-Garczyńska. Paneliści: Maria Badeńska-Stapp, Michał Dębowski, Paweł Filipowicz, Paulina Legutko-Kobus, Agnieszka Konior, Agata Mucha. Przygotował DZD.

1.3. Współpraca z GDDKiA w ramach porozumienia z dnia 22.08.2018 r. i udział w programie ratowniczych badań archeologicznych na trasach budowy dróg krajowych

W okresie sprawozdawczym przedstawiciele NID uczestniczyli w 42 odbiorach badań archeologicznych prowadzonych w związku z budową dróg krajowych i autostrad.

2. Włączanie się na wniosek ministra lub generalnego konserwatora zabytków w proces ewaluacji i doskonalenia systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz w proces ochrony dziedzictwa niematerialnego

2.1. Formułowanie uwag do projektów aktów prawnych lub innych dokumentów strategicznych związanych z systemem ochrony zabytków

W okresie sprawozdawczym do NID nie skierowano do zaopiniowania projektów aktów prawnych lub innych dokumentów strategicznych związanych z systemem ochrony zabytków.

3. Wydawanie opinii i ekspertyz dotyczących działań przy zabytkach na rzecz organów administracji publicznej

3.1. Przygotowywanie opinii, ekspertyz, opracowań studialnych i monograficznych, a także innych podobnych na rzecz organów administracji publicznej oraz GDDKiA

W okresie od stycznia do maja 2024 r. **opracowano łącznie w NID 262 opinie**. Było wśród nich:

- **6 opinii dla ministra kultury i dziedzictwa narodowego** w ramach prowadzonych przez ten organ postępowań odwoławczych,
- **34 opinie dla MKiDN** dotyczących postępowań o skreślenie zabytku z rejestru,
- **83 opinii dla wojewódzkich konserwatorów zabytków** w sprawach oceny wartości zabytkowych obiektów, prowadzonych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach, nowych inwestycji w obszarach zabytkowych i innych sprawach,
- **13 opinii dla samorządowych organów konserwatorskich** oraz innych podmiotów, w tym sądów, policji i prokuratury,
- **53 opinie w ramach realizacji porozumienia z dnia 22.08.2018 r. zawartego pomiędzy NID a GDDKiA**, dotyczących opracowań wyników badań archeologicznych realizowanych w związku z budową dróg i autostrad,
- **67 opinii** w sprawach ocen przeprowadzonych prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zgłoszonych do Konkursu „Zabytek zadbany”,
- **6 opinii** opracowanych w trakcie prowadzonej procedury uznania zabytku za pomnik historii,

Ponadto wykonano **9 opracowań o charakterze studialnym** lub monograficznym:

- Rybnik Śródmieście – studium ochrony wartości kulturowych,

- Jodłówka – studium ochrony wartości kulturowych Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia,
- Szczecin – dokumentacja konserwatorska wystroju i wyposażenia wnętrza gmachu zabytkowego szpitala położonego przy ul. Piotra Skargi 88–94,
- Studium ochrony wartości kulturowych Regionu górniczo-osadniczego eksploatacji, obróbki i przetwórstwa kopalin nad rzeką Kamienną, w związku z wpisem tego obszaru do rejestru zabytków,
- Opracowanie monograficzne zespołu budowlanego dawnej Fabryki Samochodów Osobowych na Żeraniu przy ul. Jagiellońskiej 88–94 w Warszawie,
- Ostaszów – studium ochrony wartości kulturowych wsi (realizacja w 70%).

Ponadto rozpoczęto prace nad opracowaniem dokumentacji konserwatorskiej parku w zespole pałacowo-parkowym w Ostromecku:

- zawarto porozumienie o współpracy NID z Miejskim Centrum Kultury w Bydgoszczy w sprawie opracowania dokumentacji konserwatorskiej parku w Ostromecku, w którym określono zakres prac i zobowiązań stron,
- rozpoczęto kwerendę archiwalną w zbiorach krajowych i zagranicznych. Termin zakończenia 31.12.2025.

4. Monitorowanie i analizowanie zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego oraz wypracowywanie metod przeciwdziałania tym zagrożeniom, w tym w szczególności obiektów z Listy światowego dziedzictwa UNESCO

4.1. Konwencja UNESCO w sprawie światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego – monitorowanie i analizowanie zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego oraz wypracowywanie metod przeciwdziałania tym zagrożeniom, w tym w szczególności obiektów z Listy światowego dziedzictwa UNESCO

4.1.1. Koordynowanie działań związanych z wdrażaniem Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego w zakresie powierzonym Instytutowi przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego

W ramach realizacji prowadzonego przez Centrum Światowego Dziedzictwa projektu Retrospective Inventory, opracowano wspólnie z partnerem niemieckim i złożono wniosek „o małą zmianę granic” Parku Mużakowskiego, transgranicznego dobra światowego

dziedzictwa, który zostanie rozpatrzony na tegorocznej sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO.

W okresie sprawozdawczym opracowano 3 opinie specjalistyczne dotyczące planowanych inwestycji w miejscach światowego dziedzictwa: Starym Mieście w Zamościu, mieście średniowiecznym w Toruniu oraz historycznym centrum Warszawy.

Przygotowano projekt raportu o stanie zachowania miejsca światowego dziedzictwa Hala Stulecia we Wrocławiu, a następnie pakiet materiałów uzupełniających podpis Generalnej Konserwator Zabytków, jako informacji szczegółowych dla ekspertów mających przeprowadzić jesienią tego roku misję monitoringu kontrolnego.

W ramach przygotowania odpowiedzi na pisma z Centrum Światowego Dziedzictwa dotyczące stanu zachowania historycznego centrum Krakowa oraz krzemionkowskiego regionu pradziejowego górnictwa krzemienia pasiastego, zebrano informacje od zarządców i interesariuszy i zwrócono się do Departamentu Ochrony Zabytków MKiDN w sprawie dalszego procedowania.

W okresie sprawozdawczym prowadzone były także sprawy dotyczące miejsc mogących w przyszłości aplikować o wpis na listę światowego dziedzictwa, w tym: opinii planu zarządzania Twierdzy Srebrnogórskiej, oceny możliwości wpisu Bazyliki Mariackiej w Gdańsku, szkolenie dla pracowników UM Żyrardowa wraz z prezentacją poradnika światowego dziedzictwa *Wytyczne i zestaw narzędzi do ocen oddziaływania w kontekście światowego dziedzictwa* oraz udział w międzynarodowej konferencji „Dziedzictwo architektoniczne Ericha Mendelsohna w drodze na listę światowego dziedzictwa UNESCO”.

4.1.2. Monitorowanie stanu zachowania i sposobu zarządzania obiektami z Listy światowego dziedzictwa UNESCO

Narodowy Instytut Dziedzictwa uczestniczy w systemie monitorowania zabytków, w tym miejsc światowego dziedzictwa.

W ramach bieżącego monitoringu miejsc światowego dziedzictwa przeprowadzono wizję terenową cerkwi w Turzańsku w celu oceny stanu obiektu po pracach remontowo-konserwatorskich.

Prowadzony jest bieżący monitoring informacji spływających od wojewódzkich konserwatorów zabytków na specjalnie do tego celu utworzony adres mailowy. W okresie sprawozdawczym na temat miejsc światowego dziedzictwa spłynęły dwie informacje.

Na podstawie informacji o planowanych inwestycjach oraz zmianach dokumentów planistycznych pozyskanych z zewnętrznych źródeł podjęto interwencję w 1 sprawie.

4.1.3. Podejmowanie współpracy z właścicielami i zarządcami obiektów z Listy światowego dziedzictwa na rzecz właściwej opieki i zarządzania dobrami

W okresie sprawozdawczym prowadzona była bieżąca współpraca z zarządcami miejsc światowego dziedzictwa i służbami konserwatorskimi dotycząca aktualnych problemów ochrony i zarządzania.

W dniach 18–23 marca 2024 r. przedstawicielka NID uczestniczyła w misji monitoringu kontrolnego WHC/IUCN w polskiej części Puszczy Białowieskiej.

W ślad za prezentacją polskiej wersji językowej publikacji z serii „Poradników Światowego Dziedzictwa” – Wytyczne i zestaw narzędzi do ocen oddziaływania w kontekście światowego dziedzictwa – która odbyła się podczas zeszłorocznego spotkania opiekunów miejsc światowego dziedzictwa w Polsce, do zarządców oraz służb konserwatorskich zostały rozesłane egzemplarze tego wydawnictwa wraz z pismem informującym, że Komitet Światowego Dziedzictwa zaleca stosowanie opisanej w poradniku metody.

W celu wsparcia ochrony Parku Mużakowskiego, którego polską częścią administruje NID, powołane zostało Kolegium Doradcze, którego zadaniem jest wspieranie działań zarządczych oraz dbanie, aby prowadzone działania spełniały standardy obowiązujące dla miejsc światowego dziedzictwa.

4.2. Monitorowanie i przeciwdziałanie przestępczości przeciwko dziedzictwu archeologicznemu

NID współpracuje z Policją, Strażą Graniczną, Krajową Administracją Skarbową, prokuraturą oraz wojewódzkimi konserwatorami zabytków w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępczości przeciwko dziedzictwu, ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa archeologicznego. Dzięki prowadzonemu monitoringowi portali aukcyjnych i serwisów społecznościowych oraz dzięki informacjom uzyskiwanym ze środowiska naukowego oraz od pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków przypadki

naruszeń są identyfikowane, a następnie zgłaszane policji. Od stycznia do maja 2024 zgłoszono 2 przypadki przestępstw przeciwko dziedzictwu archeologicznemu, a pracownicy NID składali zeznania w tych sprawach. Konsultowano w trybie roboczym na prośbę koordynatorów ds. zabytków w KAS i na policji kilkanaście spraw w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa. Konsultacji udzielono też w kilku przypadkach pracownikom wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

4.3. Analizowanie zagrożeń związanych ze zmianami klimatu, wskazywanie metod mitygacji i ograniczania negatywnego wpływu tych zmian na dziedzictwo

14.03.2024 r. – udział w konferencji inaugurującej projekt sieć Partnerstwo: Środowisko dla Rozwoju oraz w warsztatach z zakresu adaptacji do zmian klimatu, w MKIŚ w Warszawie. Udział DZD.

24.04.2024 r. – spotkanie w siedzibie Ministerstwa Klimatu i Środowiska w Warszawie, w ramach prac zespołu roboczego w MKIŚ Adaptacja ds. Zmian klimatu. Udział DZD.

4.4. Współpraca z instytucjami w zakresie bieżącego monitorowania aktów prawnych i dokumentów mogących mieć wpływ na ochronę dziedzictwa w aspekcie zmian klimatu

W okresie sprawozdawczym nie prowadzono takich działań.

5. Koordynowanie realizacji procedury występowania z wnioskiem do ministra o uznanie przez prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zabytku nieruchomego za pomnik historii. Monitorowanie, analizowanie zagrożeń dla pomników historii oraz wypracowywanie metod przeciwdziałania tym zagrożeniom

5.1. Monitoring stanu zachowania pomników historii

Narodowy Instytut Dziedzictwa uczestniczy w systemie monitorowania pomników historii. W związku z napływającymi do NID bądź wyłanianymi z monitoringu mediów informacjami na temat budzącego obawy stanu zachowania pomników historii lub sposobu prowadzenia prac konserwatorskich, czy też planowanych inwestycji w ich obszarze NID wystosował do WKZ trzy pisma z prośbą o udzielenie informacji.

Ponadto pracownicy NID uczestniczyli w doraźnych wizjach terenowych:

1. Duszniki Zdrój – młyn papierniczy (OT NID);
2. Rydzyna – zespół urbanistyczny miasta (OT NID);

3. Twierdza Przemysł (OT NID).

Oraz w wizjach planowych:

1. Kraków – zespół opactwa cystersów w Mogile (30.01.2024, OT NID).

Równolegle w NID prowadzony jest bieżący monitoring informacji wpływających od wojewódzkich i miejskich konserwatorów zabytków na specjalnie do tego celu utworzony adres mailowy: monitoring@nid.pl. Na temat prac prowadzonych w obszarze pomników historii spłynęły 42 informacje. Prowadzony jest także monitoring mediów.

5.2. Przeprowadzenie lustracji terenowych obiektów pretendujących do uznania za pomnik historii

W okresie sprawozdawczym w ramach procedury przeprowadzono lustracje terenowe dwóch obiektów zgłoszonych do uznania za pomnik historii z udziałem pracowników NID z Działu Pomników Historii oraz gospodarzy obiektów:

1. Trzebiatów – zespół staromiejski;
2. Kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej w Mariańskim Porzeczu (parafia Goźlin).

5.3. Przygotowanie dokumentacji do zaopiniowania przez członków Rady Ochrony Zabytków przy ministrze kultury i dziedzictwa narodowego

W okresie sprawozdawczym przygotowano pięć opracowań dla zabytków pretendujących do uznania za pomnik historii:

1. Katolicka Szkoła Elementarna Dzieci Wrzesińskich (Katolicka Szkoła Ludowa);
2. Zespół dawnej kopalni węgla kamiennego „Julia” w Wałbrzychu wraz z zakładem przeróbki mechanicznej węgla i Lisią Sztolnią;
3. Szczecin – budynek administracyjno-socjalno-produkcyjny wraz z dawną świetlicą Stoczni Szczecińskiej;
4. Szczecin – Cmentarz Centralny;
5. Sztandarowe dzieła stylu zakopiańskiego, pierwszego polskiego stylu narodowego.

Jednocześnie przedstawiono dwie prezentacje na temat kandydatur zabytków do uznania za pomnik historii podczas posiedzenia Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego w dniu 12 marca 2024 r.:

1. Kościół ewangelicko-augsburski św. Trójcy w Warszawie wraz z terenem nieruchomości (DPH);
2. Architektoniczno-krajobrazowe założenie rezydencjonalne Księż w Wałbrzychu i Świebodzicach (OT NID).

5.4. Opracowanie projektów rozporządzeń prezydenta RP w sprawie uznania za pomnik historii

W okresie sprawozdawczym zakończono prace (fazę roboczych korekt NID – RCL) nad dwoma projektami rozporządzeń wraz z załącznikami mapowymi powstałymi przy udziale Działu Danych Cyfrowych NID:

1. Kamieniec Ząbkowicki – zespół architektoniczno-krajobrazowy;
2. Żórawina – kościół pw. Świętej Trójcy wraz z dziełem budownictwa obronnego.

5.5. Gromadzenie i upowszechnianie wiedzy o pomnikach historii i inne działania związane z pomnikami historii

1. Opracowanie not dotyczących pomników historii wraz z dobozem i opisem zdjęć na strony NID (nid.pl, zabytek.pl) oraz Kancelarii Prezydenta (prezydent.pl) dla ogłoszonych w 2024 r. dwóch pomników historii: Kamieniec Ząbkowicki – zespół architektoniczno-krajobrazowy i Żórawina – kościół pw. Świętej Trójcy wraz z dziełem budownictwa obronnego;
2. Sukcesywne ujednolicanie zawartości haseł do PH na stronie zabytek.pl oraz aktualizacja zamieszczonych tam zdjęć (prace w toku);
3. Uczestnictwo w planowaniu i koordynacja sesji zdjęciowych w ramach aktualizacji zasobu fototeki pomników historii;
4. Uczestnictwo w konferencjach dot. obchodów jubileuszu 30. rocznicy ustanowienia pierwszych pomników historii i wygłoszenie referatu „Procedura uznania zabytku za pomnik historii” (autor: Anna Hanaka):
 - 1) „Pomnik historii. Rozkodować miejsce i czas”, Kraków 11 kwietnia 2024 r.;
 - 2) „Zachodniopomorskie pomniki historii – trudne dziedzictwo”, Siemczyno 22 kwietnia 2024 r.;
5. Wytyczne do systemu monitoringu pomników historii prowadzonego od 2018 r. na polecenie GKZ (pismo: DOZ.6521.43.2018.DJ) w związku z rozważaną przez DOZ nowelizacją zasad prowadzenia monitoringu (pismo NID: DPH.5710.18.2024.AH);

6. Opracowanie raportu dotyczącego zastosowania logo pomnika historii w przestrzeni zabytków o tym statusie w ramach projektu dążenia do uspoźnienia identyfikacji wizualnej pomników historii. W raporcie wykorzystano zbiór zdjęć logo w przestrzeni pomników historii z fotobazy DPH oraz zdjęcia i informacje pozyskane przez OT NID;
7. Korekta merytoryczna haseł dotyczących pomników historii przygotowywanych do publikacji jubileuszowej w związku z 30-leciem ustanowienia pierwszych pomników historii. Korekta przeprowadzana dwutorowo: korekt dokonują OT NID oraz DPH.
8. Przygotowanie wniosków do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o uhonorowanie czterech osób odznaką Zasłużony dla Kultury Polskiej;
9. Dobór zdjęć pomników historii na potrzeby Działu Promocji;
10. Prowadzenie korespondencji na temat pomników historii z DOZ, jednostkami organizacyjnymi i osobami fizycznymi, z ważniejszych:
 - 1) Pismo do GKZ na temat roli NID w procesie uznawania zabytków za pomniki historii.

6. Podejmowanie współpracy z właścicielami i zarządcami zabytków na rzecz właściwego zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego oraz promowanie zasad opieki nad zabytkami

6.1. Działalność Centrum Architektury Drewnianej

1. Wydarzenia:

5–7.07 oraz 12–14.07.2024 zostaną zorganizowane warsztaty ciesielskie pod nazwą Szkoły Ciesielskie NID. Planowane są po dwa zjazdy w dwóch lokalizacjach: Wojszynie oraz Barlinku. Obecnie trwają działania związane z ich organizacją.

Podpisano porozumienia o współpracy z dwoma stowarzyszeniami: Stowarzyszenie „Młyn-Papiernia” ze Szczecina (dr Alicja Cykalewicz-Tymbarska, dr inż. arch. Tomasz Cykalewicz, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie) oraz Ośrodkiem Działań Twórczych Spichlerzownia z Wojszyna, woj. lubelskie (dr hab. Jakub Pieleszek).

23–24.08.2024 odbędzie się po raz drugi Dzień Architektury Drewnianej zorganizowany przez Centrum Architektury Drewnianej.

29.04.2024 miały miejsce obchody **Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków 2024** w Zakopanem, które zorganizowano pod hasłem „Styl zakopiański w detalu”.

2. Wydawnictwa (udział w zespołach autorskich, artykuły w wydawnictwach):

W przygotowaniu dwie książki:

1. P. Horodyski, *Poradnik remontu domu drewnianego*
2. E. Graboś, *Poradnik remontu zabytkowego domu drewnianego*

oraz dwie broszury:

1. E. Graboś, K. Kociołek, *Najkrótsza instrukcja obsługi: „Od ognia zachowaj nas...” najważniejsze zasady prewencji przeciwpożarowej*
2. A. Berne, A. Dzwolak, M. Sabljak, N. Skiepmo, *Najkrótsza instrukcja obsługi: remont i utrzymanie drewnianej stolarki okiennej*
3. Wygłoszone referaty:
 - Natalia Skiepmo – „Kopkowicz niepoznany. Historia architekta i jego realizacje”. Referat wygłoszony 12.04.2024 r. w Muzeum Kornela Makuszyńskiego (willa „Opolanka”), filii Muzeum Tatrzańskiego, w ramach Klubu Czytelniczego w Opolance;
 - Natalia Skiepmo – „Charakterystyka i znaczenie stylu zakopiańskiego”. Referat wygłoszony 29.04.2024 r. w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków w Galerii Sztuki w willi „Oksza”, filii Muzeum Tatrzańskiego.
4. Bieżąca działalność CAD:
 - Monitorowanie spraw związanych z remontem konserwatorskim willi „U Dziadka” w Otwocku;
 - Realizacja zadań w ramach zespołu ds. architektury drewnianej – agregacja danych dot. zawodu cieśli i architektury drewnianej, tworzenie bibliograficznej bazy danych, redagowanie i recenzowanie treści podręcznika *Poradnik remontu domu drewnianego* (tytuł roboczy);
 - Wsparcie merytoryczne właścicieli zabytkowych obiektów drewnianych, rozpowszechnianie dobrych praktyk;

- Udzielanie informacji o działalności CAD, rozpowszechnianie wydawnictw NID;
- Nawiązanie współpracy ze szkołami: Zespół Szkół Leśnych i Drzewnych w Garbatce-Letnisku (Bogusław Szumilas) oraz Zespół Szkół Budowlanych im. dra Władysława Matlakowskiego (dyrektor Małgorzata Mierczak oraz Krzysztof Mierczak) w ramach konieczności wzmocnienia kompetencji młodzieży oraz dorosłych kształconych w zawodzie cieśli oraz w celu wypracowania programu nauczania na kierunku cieśla, specjalność technik budownictwa regionalnego z naciskiem na pracę przy zabytkach dla szkół branżowych II stopnia i pięcioletnich techników zakończonych maturą. Etap ten zakłada zmiany systemowe w programie nauczania wspomnianych typów szkół, utworzenie nowej specjalności.

6.2. Prowadzenie programu oznakowania cmentarzy żydowskich na terenie Polski

Program „Oznakowanie cmentarzy żydowskich na terenie Rzeczypospolitej Polskiej 2018–2024” to projekt mający na celu zidentyfikowanie i oznaczenie cmentarzy żydowskich w Polsce prowadzony przez Narodowy Instytut Dziedzictwa oraz partnerów: Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, Żydowski Instytut Historyczny, Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP, Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego i Fundację Dziedzictwa Kulturowego.

Cmentarze żydowskie to zabytki wymagające ochrony, stanowiące świadectwo losów diaspory żydowskiej zamieszkującej niegdyś wszystkie zakątki Rzeczypospolitej. Zlokalizowanie ich granic, porządkowanie i oznaczanie składają się na proces przywracania pamięci o tej części dziedzictwa kulturowego wśród lokalnych społeczności. Czasem jest to proces szczególnie wymagający, ponieważ niektóre cmentarze nie posiadają już żadnych śladów powierzchniowych. Niezbędna jest również współpraca z właścicielami terenów, na których cmentarze są zlokalizowane, w tym z Fundacją Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego, Związkiem Gmin Wyznaniowych Żydowskich, Lasami Państwowymi i władzami samorządowymi.

Program miał również na celu zaangażowanie lokalnych społeczności – oznakowanie cmentarzy połączono z uroczystym odsłonięciem tablicy oraz zajęciami edukacyjnymi w szkołach, realizowanymi przez POLIN. Dzięki tym działaniom wzrasta świadomość

dotycząca historii danego regionu, w tym historii polskich Żydów – szczególnie istotna dla żyjących do dziś potomków społeczności żydowskich – możliwe są także dalsze prace porządkowe i upamiętniające zapomniane do tej pory nekropolie.

6.2.1. Zrealizowane cele projektu

W ramach programu „Oznakowanie cmentarzy żydowskich na terenie Rzeczypospolitej Polskiej” w okresie od 1 stycznia do 31 maja zrealizowano następujące działania:

1. Oznakowano cztery obiekty w we współpracy z lokalnymi partnerami programu (CŻ Kcynia, CŻ Łądek-Zdrój, CŻ Dzierżoniów, CŻ Oława);
2. Zorganizowano we współpracy z Muzeum POLIN i lokalnymi partnerami programu uroczystości prezentacji oznakowania (CŻ Kcynia, CŻ Dzierżoniów);
3. Przekazano po weryfikacji do opublikowania na portalu zabytek.pl noty na temat 141 cmentarzy żydowskich;
4. Nawiązano wstępne kontakty z 16 lokalnymi partnerami programu.

6.3. Prowadzenie Konkursu „Zabytek zadbane”

„Zabytek zadbane” to ogólnopolski konkurs Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnego Konserwatora Zabytków, którego celem jest promocja opieki nad zabytkami poprzez popularyzowanie najlepszych wzorów badań, konserwacji, adaptacji, utrzymania i zagospodarowania zabytków. Konkurs jest rozstrzygany od 1975 r., a od 2011 r. procedurę konkursową prowadzi Narodowy Instytut Dziedzictwa. W edycji 2024, po zmianie regulaminu, rozstrzygany jest w siedmiu kategoriach. Do dotychczasowych kategorii (utrwalenia wartości zabytkowej obiektu, rewaloryzacji przestrzeni kulturowej i krajobrazu, adaptacji obiektów zabytkowych, architektury i budownictwa drewnianego, zabytków techniki oraz kategorii specjalnej właściwego użytkowania i stałej opieki nad zabytkiem) dołączono kategorię zabytku dostępnego, przeznaczoną do oceny rozwiązań łączących wymogi konserwatorskie z przeznaczeniem dla osób ze szczególnymi potrzebami. W edycji 2024 do konkursu zgłoszono 78 zabytków we wszystkich kategoriach (zgłoszenia z 15 województw, bez woj. podlaskiego). W sekretariacie konkursu dokonano oceny formalnej. Do dalszej procedury zakwalifikowano 67 zabytków. Wszystkie zakwalifikowane do konkursu zabytki zostały poddane ocenie merytorycznej przez ekspertów z odpowiednich terytorialnie Oddziałów Terenowych NID. Oceny zostały oparte na analizie dokumentacji projektowych i konserwatorskich oraz

poprzedzone wizją lokalną w obiektach. Zgłoszenia z kategorii zabytku dostępnego zostały ponadto ocenione przez ekspertów ds. dostępności z ramienia Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej. Ostateczny werdykt o nagrodach podejmuje jury konkursu. Jury edycji 2024 zostało powołane przez Generalnego Konserwatora Zabytków w składzie: dr hab. Monika Bogdanowska, dr hab. inż. Wojciech Eckert, dr Małgorzata Gwiazdowska, dr Jerzy Ilkosz, dr Maciej Prarat, dr hab. inż. arch. Małgorzata Rozbicka, dr hab. Miron Urbaniak. Sekretariat Konkursu przesłał jurorom opracowane materiały dotyczące zgłoszonych obiektów: formularze zgłoszeniowe, oceny sporządzone przez ekspertów NID oraz serwis zdjęciowy pokazujący stan zabytków przed, w trakcie i po wykonaniu prac. Pełna dokumentacja zgłoszeń jest dostępna w czasie obrad jury. W sekretariacie Konkursu przygotowano procedury organizacji obrad oraz przygotowania zamówień indywidualizowanych co roku dyplomów i tablic przeznaczonych dla właścicieli, posiadaczy i zarządców nagrodzonych zabytków.

Informacje o konkursie pojawiły się w aktualnościach na stronie nid.pl oraz promowane były na mediach społecznościowych w 6 postach. W sumie „Zabytek zadbane” wzmiankowany był na mediach (m.in. na antenie Polskiego Radia 1, w „Gazecie Krakowskiej”, w „Przeglądzie Olkuskim”, na portalu ślązag.pl) w okresie sprawozdawczym 120 razy, dzięki czemu osiągnął zasięg 556 478.

6.4. Organizacja jubileuszów

W 2024 roku obchodzony jest Jubileusz 30 – lecia Pomników Historii i stanowił on jeden z tematów przewodnich obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków.

Również w tym roku przypada Jubileusz 20 – lecia wpisu Parku Mużakowskiego na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Z tej okazji odbyły się wydarzenia w dniach 1- 5 maja, a także są planowane i przygotowywane kolejne w nadchodzących tygodniach.

6.5. Organizacja konferencji, seminariów, wyjazdów studyjnych w ramach Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków

6.5.1. Organizacja obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków

W 2024 roku już po raz 41. obchodzony był Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków, ustanowiony przez Komitet Wykonawczy Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS. Narodowy Instytut Dziedzictwa po raz drugi zorganizował obchody w całej Polsce, we współpracy z instytucjami kultury, samorządami oraz wojewódzkimi

konserwatorami zabytków. Zaplanowano 20 spotkań w 17 lokalizacjach, a główne obchody odbyły się 18 kwietnia w Zamku Królewskim w Warszawie. W ramach MDOZ odbyły się konferencje, warsztaty, spacer, oprowadzania po obiektach zabytkowych, koncerty organowe i debaty. Niektóre z nich skierowane były do konkretnych grup – dzieci, młodzieży, rodzin czy społecznych opiekunów zabytków, inne były otwarte dla wszystkich zainteresowanych lokalnym dziedzictwem kulturowym. Wydarzenia zostały zarejestrowane i są dostępne na kanale TV NID na YouTube.

Tematem przewodnim tegorocznych obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków był jubileusz 30-lecia pomników historii. Z tego powodu znaczna część wydarzeń odbyła się w zabytkach uznanych za pomniki historii. Podczas oficjalnej części głównych obchodów MDOZ 2024 wręczono odznaczenia dla służb konserwatorskich i osób zasłużonych dla bezpieczeństwa dziedzictwa kultury – medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”, złotą i srebrną odznakę „Za opiekę nad zabytkami” oraz odznakę honorową „Zasłużony dla kultury polskiej”.

Wydarzenia w ramach obchodów MDOZ 2024:

- 9.04 – Toruń – spotkanie i warsztaty dla studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, organizator: Oddział Terenowy NID w Toruniu;
- 9.04 – Gdańsk – spotkanie dla studentów w Oddziale Terenowym Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Gdańsku, organizator: Oddział Terenowy NID w Gdańsku;
- 11.04 – Starachowice – konferencja „Od historii przemysłu do przemysłu kultury. Sposoby wykorzystania dziedzictwa postindustrialnego w regionie świętokrzyskim”, organizatorzy: Oddział Terenowy NID w Kielcach, Muzeum Przyrody i Techniki „Ekomuzeum” im. Jana Pazdura w Starachowicach;
- 11.04 – Kraków – konferencja „Pomnik historii. Rozkodować miejsce i czas” oraz prezentacje zabytkowych krakowskich organów, organizatorzy: Oddział Terenowy NID w Krakowie, Małopolski Instytut Kultury;
- 13.04 – Warszawa – spotkanie dla społecznych opiekunów zabytków „Strażnicy dziedzictwa wobec wyzwań współczesności”, organizatorzy: Oddział Terenowy NID w Warszawie, Dział Zarządzania Dziedzictwem i Analiz Wpływu Zmian Klimatu na Dziedzictwo NID, Zamek Królewski w Warszawie;
- 14.04 – Warszawa – warsztat rodzinny „To ja! Zabytek”. Warsztat towarzyszący wystawie: „Projektant. Wojciech Jastrzębowski”, organizatorzy: Oddział Terenowy

NID w Warszawie, Zespół ds. Edukacji NID, Muzeum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie;

- 16.04 – Czerniewice – konferencja „Wielkie sensacje w małych zabytkach”. Panel dyskusyjny – „Jak promować zabytki w małych miejscowościach?”, organizatorzy: Oddział Terenowy NID w Łodzi, Gmina Czerniewice, parafia pw. św. Małgorzaty Dziewicy i Męczennicy w Czerniewicach;
- 20.04 – Pułtusk – spotkanie „Kolegiata w Pułtusku – perła Mazowsza – pomnik historii i jego dzieje” oraz koncert organowy, organizatorzy: Oddział Terenowy NID w Warszawie, Dział Zarządzania Dziedzictwem i Analiz Wpływu Zmian Klimatu na Dziedzictwo NID, Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków;
- 21.04 – Żórawina – spotkanie „Kościół Trójcy Świętej w Żórawinie – perła manieryzmu” oraz koncert organowy w Kościele Świętej Trójcy w Żórawinie, organizatorzy: Oddział Terenowy NID we Wrocławiu, parafia pw. św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny w Żórawinie;
- 21.04 – Mariańskie Porzecze – konferencja i koncert organowy „Skarby w piszczalkach zakłète – organy w kościele Matki Bożej Bolesnej w Mariańskim Porieczu”, organizator: Zespół ds. Organów Historycznych, NID Warszawa;
- 22.04 - Mariańskie Porzecze – warsztaty dla dzieci “Co piszczy i co dzwoni w starych organach?”, organizator: Zespół ds. Organów Historycznych NID Warszawa, Samorząd Województwa Mazowieckiego.
- 22.04 – Siemczyno – konferencja „Zachodniopomorskie pomniki historii – trudne dziedzictwo”, organizatorzy: Oddział Terenowy NID w Szczecinie, Henrykowskie Stowarzyszenie w Siemczynie, Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie;
- 23.04 – Bojadła – konferencja „Dobre praktyki w opiece nad zabytkami – forum wymiany doświadczeń”, organizatorzy: Oddział Terenowy NID w Zielonej Górze, Fundacja Pałac Bojadła;
- 24.04 – Leszno – konferencja „Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków – 30 lat pomników historii w województwie wielkopolskim”, organizatorzy: Oddział Terenowy NID w Poznaniu, Prezydent Miasta Leszna, Muzeum Okręgowe w Lesznie, Miejski Konserwator Zabytków w Lesznie;
- 24.04 – Żyrardów – spacer dla młodzieży połączony z warsztatami dziennikarskimi „Było, jest i będzie. Rewitalizacja zabytkowego Żyrardowa oczami młodych”, organizatorzy: Dział Zarządzania Dziedzictwem i Analiz Wpływu Zmian Klimatu

na Dziedzictwo NID, Oddział Terenowy NID w Warszawie, Urząd Miasta Żyrardowa, Zespół Szkół nr 1 w Żyrardowie, projektymiejskie.pl;

- 27.04 – Józefów – spotkanie „Narodowy Instytut Dziedzictwa na rzecz ochrony drewnianej architektury letniskowej – działania, doświadczenia, plany na przyszłość. Spotkanie z miłośnikami i użytkownikami domów drewnianych linii otwockiej”, organizatorzy: Oddział Terenowy NID w Warszawie, Stowarzyszenie Właścicieli, Mieszkańców i Miłośników domów drewnianych na linii otwockiej – Świdermajerowie, Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków, Dom Nauki i Sztuki / willa „Frankówka”, Miejski Ośrodek Kultury w Józefowie;
- 29.04 – Zakopane – spotkanie „Styl zakopiański w detalu”. W ramach wydarzenia zaplanowano przeprowadzenie warsztatów snycerskich oraz zorganizowanie sesji popularnonaukowej, organizatorzy: Pracownia Terenowa NID – Centrum Architektury Drewnianej, Muzeum Tatrzańskie im. dra Tytusa Chałubińskiego, Stowarzyszenie „Dom Pod Jedłami”;
- 30.04 – Rydzyna – prezentacja prac restauratorskich, w tym fresków na elewacji wschodniej, rzeźby gladiatorów, sztukaterii Wielkiej Alkowy, Sali Balowej i Sali Rycerskiej Zamku Królewskiego, organizatorzy: Pracownia Terenowa NID w Trzebinach, Miejski Konserwator Zabytków w Lesznie, Stowarzyszenie Inżynierów Mechaników Polskich (SIMP);
- 1–5.05 – Park Mużakowski w Łęknicy – „Majówka z Parkiem Mużakowskim” – spacer, warsztaty, spotkania i koncerty, organizatorzy: Pracownia Terenowa NID, Park Mużakowski w Łęknicy, Zespół ds. przygotowania projektu “Park Mużakowski – zwiększenie atrakcyjności turystycznej i dostępności obiektu światowego dziedzictwa UNESCO”, Fundacja „Park Księcia Pücklera Bad Muskau”, Stowarzyszenie Geopark Łuk Mużakowa, miasto Łęknica, Filharmonia Zielona Góra;
- 18.05 – Warszawa – rodzinny spacer z elementami gry miejskiej po Trakcie Królewskim i Placu Zamkowym, organizatorzy: Oddział Terenowy NID w Warszawie, zespół ds. edukacji NID.

Patronat honorowy nad wydarzeniem objęła Bożena Żelazowska, Generalny Konserwator Zabytków, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

MDOZ 2024 promowany był na stronie nid.pl, gdzie stworzono podstronę „Kalendarz wydarzeń”, na której publikowane były informacje o wszystkich obchodach. W aktualnościach pojawiło się również 20 relacji z wydarzeń, komunikat informujący o obchodach oraz ich podsumowanie. Na Facebooku MDOZ 2024 promowany był w 42 postach. Na kanale YouTube transmitowaliśmy na żywo regionalne obchody MDOZ w Krakowie, transmisja osiągnęła 422 wyświetlenia. Posumowanie głównych obchodów MDOZ opublikowane na YouTube osiągnęło 298 wyświetleń, a cała relacja z tego wydarzenia została obejrzana 231 razy. W sumie MDOZ 2024 wzmiankowany był w mediach 607 razy (m.in. na antenie Polskiego Radia 1, Polskiego Radia Poznań, w Tygodniku Podhalańskim oraz na regionalnych portalach), dzięki czemu osiągnął zasięg 792 849.

6.5.2. Współorganizacja konferencji naukowej ICOMOS

W dniach 13–14 maja w Łazienkach Królewskich w Warszawie odbyła się konferencja naukowa „Podstawy teoretyczne ochrony zabytków – 60 lat Karty Weneckiej”. Celem wydarzenia, organizowanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, Polski Komitet Narodowy ICOMOS, Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie oraz Zamek Królewski w Warszawie, była dyskusja o kluczowych problemach współczesnej teorii ochrony i konserwacji dziedzictwa. W konferencji wzięli udział przedstawiciele różnych środowisk – teoretycy i praktycy, którzy podzielili się swoimi refleksjami w wystąpieniach indywidualnych oraz moderowanych panelach dyskusyjnych.

Uczestnicy wzięli udział w czterech sesjach:

- „Karta Wenecka – fundament ochrony dziedzictwa czy balast przeszłości?”, panel dyskusyjny „Współczesna teoria konserwacji - krytyczna analiza”;
- „Przyszłość teorii konserwacji i tekstów doktrynalnych – potrzeby i propozycje”, panel dyskusyjny: „Przyszłość teorii konserwacji – potrzeba nowej doktryny”

Podczas spotkania wypracowano wnioski dotyczące kierunków rozwoju teorii konserwatorskiej oraz dokumentów doktrynalnych.

Ważnym elementem konferencji było ogłoszenie wyników i wręczenie nagród w konkursie na najlepsze prace dyplomowe w zakresie ochrony i konserwacji zabytków im. prof. Jana Zachwatowicza za rok 2023.

Patronat honorowy nad wydarzeniem objęła Bożena Żelazowska, Generalny Konserwator Zabytków, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

7. Realizacja w zakresie powierzonym przez ministra zadań wynikających z porozumień, konwencji i innych dokumentów ratyfikowanych przez Polskę, związanych z ochroną i opieką nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym

7.1. Realizacja konwencji o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego

W ciągu okresu sprawozdawczego NID styczeń–maj zespół ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego prowadził współpracę z depozytariuszami, organizował spotkania i wspierał w zakresie przygotowywanych wniosków do wpisu na krajową listę i do rejestru dobrych praktyk.

W lutym zorganizowane zostało w Warszawie stacjonarne spotkanie zespołu ds. dziedzictwa niematerialnego, na którym omówione zostały bieżące kwestie, m.in.: podsumowanie Jubileuszu 10-lecia Krajowej listy NDK w regionach, krótkie omówienie poszczególnych otwarć; podsumowanie programu „Niematerialne – przekaz dalej!” – przedstawiła Małgorzata Brzozowska, koordynatorka programu; podjęto próbę wypracowania procedur/regulacji związanych z postępowaniem związanym z powstawaniem wniosku, dyskusja; omówienie udziału w webinarium dotyczących NDK dla sieci szkół stowarzyszonych ASPnet przy UNESCO; omówione zostały działania w regionie związane z obchodami I Dnia Dziedzictwa Niematerialnego w Polsce, 17 października 2024.

Pracownicy zespołu ds. NDK brali udział w czterech posiedzeniach Rady ds. NDK, w związku z tym została przygotowana analiza i konsultacja dotycząca 14 wniosków, które wpłynęły do Narodowego Instytutu Dziedzictwa, oraz przygotowane i rozesłane zostały materiały na każde z posiedzeń Rady ds. NDK.

Wnioski wpisane na krajową listę od stycznia do maja 2024 roku:

1. Święto ogniowe w Żorach,
2. Procesja z figurami podczas odpustu Św. Rocha w Dobrzenu Wielkim,
3. Warszawska Pielgrzymka Piesza na Jasną Górę,

4. Pochód inauguracyjny Uniwersytetu Jagiellońskiego,
5. Oklejanka kurpiowska z Puszczy Białej,
6. Tradycja wykonywania palm wielkanocnych Kurpiów Puszczy Zielonej,
7. Tradycja pokłonu feretronów podczas pielgrzymek na Kalwarię Wejherowską,
8. Zabawkarstwo drewniane ośrodka Łączna-Ostojów,
9. Obchody Dnia Hutnika i tradycje hutnicze,
10. Pochód Gwarkowski w Tarnowskich Górach,
11. Tradycje kulturowe regionu opoczyńskiego,
12. Wycinanka świętokrzyska.

oraz do **Krajowego rejestru dobrych praktyk**:

- Konkurs „Palma kurpiowska w Łysych”.

Okresowy monitoring zjawisk wpisanych na Krajową listę:

- Barbórka górników węgla kamiennego na Górnym Śląsku,
- Plecionkarstwo,
- Wieczór Czterech Świec,
- Tradycyjne śpiewy majowe przy kapliczkach w Żabnicy,
- Umiejętność ręcznego malowania wzoru opolskiego.

Organizacja szkoleń i warsztatów

Rozpoczęto prace nad przygotowaniem 4. edycji warsztatów „Zapis tradycji” w województwie mazowieckim. Warsztaty będą organizowane we współpracy z Centrum Archiwistyki Społecznej oraz Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce. Głównym zadaniem projektu jest zachowanie oraz zabezpieczenie unikatowych zapisów fotograficznych, filmowych oraz audio (z reguły nigdzie niepublikowanych), o znaczących wartościach naukowych, historycznych, społecznych i artystycznych. Projekt zakłada współpracę z depozytariuszami, lokalnymi społecznościami, grupami, a także z pojedynczymi osobami, które przechowują pamięć o niematerialnym dziedzictwie kulturowym w archiwach rodzinnych, prywatnych, miejskich czy parafialnych. Ma on na celu zachowanie oraz promocję niematerialnego dziedzictwa kulturowego między innymi przez stworzenie bazy i udostępnienie materiałów archiwalnych oraz materiałów współczesnych, w początkowej fazie projektu dokumentujących elementy wpisane na krajową listę NDK.

Nasi pracownicy wzięli udział w 4 webinarach organizowanych przez Polski Komitet ds. UNESCO adresowanych do uczniów i nauczycieli polskiej sieci Szkół Stowarzyszonych UNESCO, gdzie zaprezentowali materiał dotyczący wpisanych na Krajową listę zjawisk, poświęconych zagadnieniom niematerialnego dziedzictwa. Został przedstawiony ogólny zarys poruszanych zagadnień i opis działań zgodnych z ratyfikowaną przez Polskę Konwencją UNESCO z 2003 roku, której postanowienia wdraża na polecenie MKiDN Narodowy Instytut Dziedzictwa. Na kolejnych spotkaniach prezentowane były poszczególne regony Polski: Mazowsze, Warmia i Mazury, Podlasie, Małopolska, Śląskie, Świętokrzyskie oraz Łódzkie.

W maju odbyło się webinarium na temat przygotowania projektów w ramach programu dotacyjnego Narodowego Instytutu Dziedzictwa „Niematerialne – przekaz dalej!” podczas którego pracownik zespołu opowiedział o celach programu i do kogo jest skierowany. Członkowie zespołu zainicjowali oraz brali czynny udział w spotkaniach organizowanych przez DOZ MKiDN dotyczących wpisania Wigilii polskiej na krajową listę, a w przyszłości na listę reprezentatywną UNESCO. Rozpoczęto przygotowania do zorganizowania webinaru „Prawa autorskie a kultura ludowa”, z udziałem prof. Wojciecha Kowalskiego.

Przygotowanie materiałów na stronę nid.pl na temat:

- zwyczajów karnawałowych,
- tradycji i zwyczajów związanych ze świętem Matki Bożej Gromnicznej,
- tradycji i zwyczajów związanych z zapustami i Wielkim Postem,
- tradycji i zwyczajów związanych z niedzielą palmową,
- tradycji i zwyczajów związanych z Wielkim Tygodniem,
- tradycji i zwyczajów wielkanocnych.

Udział w konferencjach, debatach

- referat „Tradycje kulinarne na liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego UNESCO – procedura aplikacyjna czyli jak się znaleźć w zacnym gronie” oraz udział w debacie konferencji „Turystyka kulinarna na rzecz dziedzictwa kulturowego”, zorganizowanej przez Szkołę Główną Turystyki i Hotelarstwa Vistula (Warszawa, 18 kwietnia 2024);
- udział w sympozjum „Etnomozaika. Współczesne dziedzictwo kulturowe wsi”. Etnomozaika to projekt naukowy nawiązujący do Dzieł wszystkich Oskara

Kolberga (Warszawa, Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi, 14 marca 2024);

- udział w konferencji i prezentacja serii edukacyjnej „Wyprawy z Etnoekipą. Poznaj dawną wieś” (Warszawa, Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi, 12 marca 2024);
- „Pochód inauguracyjny Uniwersytetu Jagiellońskiego – tradycje akademickie w kontekście niematerialnego dziedzictwa kulturowego”, sesja naukowa „Interpretacja i rola dziedzictwa akademickiego w mieście i regionie” (Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1 lutego 2024 r.);
- „Materia i wiedza. Jakie umiejętności skrywa Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego?” – wykład dla studentów Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach (Katowice, 20 lutego 2024 r.);
- „Wpis na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego – potencjał czy zagrożenie? Wprowadzenie w pracę nad planem ochrony zjawiska” – spotkanie depozytariuszy kultury góralskiej (Instytut Dziedzictwa Niematerialnego Ludów Karpackich, Ludźmierz, 26 lutego 2024 r.);
- udział w panelu dyskusyjnym „Co jest prawdziwym skarbem Górali spoza Podhala?” w ramach konferencji „Skarby Górali spoza Podhala” (Kraków, 22 kwietnia 2024 r.);
- udział w panelu dyskusyjnym „Dziedzictwo kulturowe jako potencjał rozwoju miasta” w ramach IV Międzynarodowego Kongresu Kultury Miasta Regeneracyjnego (Łódź, 14.05.2024 r.);
- udział w konferencji „Solankowa Dolina i odkrycie prozdrowotnych wód Pomorza i Kujaw” (Ciechocinek, 18 marca 2024 r.).

Współpraca z depozytariuszami, regionalnymi instytucjami i urzędami – wyjazdy terenowe, konsultacje społeczne

- Spotkanie z przedstawicielami „Przeglądu Sportowego” w sprawie wpisania tradycji konkursu „Sportowiec roku” na krajową listę (kwiecień);
- Spotkanie z przedstawicielem zakonu dominikańskiego w sprawie wpisania na Krajową listę dominikańskich tradycji muzycznych (maj);
- Spotkanie z przedstawicielami wpisu kwestowania na Powązkach (maj);
- Wywiad etnograficzny z depozytariuszami pielgrzymki pieszej na Jasną Górę;

- konsultacje społeczne dot. wpisania produkcji soli panwiowej-warzonej metodą tradycyjną w Ciechocinku na krajową listę NDK, prezentacja na temat KL NDK – 4 stycznia, Ciechocinek;
- reprezentowanie NID podczas obchodów Ogólnopolskiego Dnia Etnografii, Etnologii i Antropologii Kulturowej w Muzeum Okręgowym im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy – 16 lutego, Bydgoszcz;
- nawiązanie kontaktów z twórcami ludowymi z regionu podczas kiermaszu wielkanocnego w Muzeum Etnograficznym w Toruniu – 17 marca, Toruń;
- konsultacje społeczne dot. wpisania haftu pałuckiego na krajową listę NDK, prezentacja na temat KL NDK – 13 kwietnia, Kcynia;
- drugie konsultacje społeczne dot. wpisania Kultury toruńskiego piernika na Krajową listę NDK, prezentacja na temat KL NDK – 18 kwietnia, Toruń;
- konsultacje społeczne dot. wpisania haftu pałuckiego na krajową listę NDK, prezentacja na temat KL NDK – 24 kwietnia, Żnin;
- konsultacje społeczne dot. wpisania haftu pałuckiego na krajową listę NDK, prezentacja na temat KL NDK – 29 kwietnia, Szubin;
- konsultacje społeczne dot. wpisania haftu pałuckiego na krajową listę NDK – 11 maja, Wągrowiec (wpis z 2 województw: kujawsko-pomorskiego i wielkopolskiego);
- tradycje kulturowych śląskich amatorskich zespołów śpiewaczych (Katowice, 23.01.2024);
- chodzenie po Mikołajstwie w Łące (Łąka, 19.02.2024);
- kultura górali polskich Karpat (26.02.2024);
- tradycje malarskie Zalipia i Powiśla Dąbrowskiego (Zalipie, Tarnów, 9.03.2024);
- konsultacje społeczne wz. z inicjatywą wpisu Chodzenia po Mikołajstwie (Łąka, 11.03.2024 r.);
- konsultacje społeczne w sprawie wpisu kultury lachowskiej (Limanowa, 11.03.2024);
- podhalańskie tradycje powożenia (Bukowina Tatrzańska, 16.03.2024);
- kultura górali polskich Karpat (Ludźmierz, 15.04.2024)
- zakopiańska koronka klockowa (Nowy Sącz, 19.04.2024);
- haft makowski (Kraków, 22.04.2024);
- tradycje malarskie Zalipia i Powiśla Dąbrowskiego (Zalipie, 30.04.2024);
- zakopiańska koronka klockowa (Zakopane, 11.05.2024);

- kultura górali polskich Karpat (Ludźmierz, 27.05.2024);
- wzór haftu „od Zielonek” (Zielonki, 9.05.2024 r.).
- udział w konsultacjach społecznych tkactwa rejonu Bodzentyna – 15.01.2024, Biblioteka im. Adeli Nawrot i Centrum Kultury w Bodzentynie
- spotkanie z paniami ze Stowarzyszenia „Świątokrzyskie tkaczki” w związku z rozpoczęciem pisania wniosku na krajową listę tkactwa rejonu Bodzentyna – 16.01.2024 r., Sciegnia;
- spotkanie z Piotrem Sepioło, dyrektorem Parku Legend, w związku z pomysłem wpisania legend świątokrzyskich na krajową listę – 1.03.2024 r., Park Legend w Nowej Słupii;
- spotkanie w Domu Kultury Zameczek w Kielcach w związku z przygotowywanym planem ochrony do wniosku wycinanki świątokrzyskiej na krajową listę – 15.04.2024 r., Kielce;
- spotkanie w Miejskim Centrum Kultury im. Leopolda Staffa w Skarżysku Kamiennej w związku z przygotowywanym planem ochrony do wniosku wycinanki świątokrzyskiej na krajową listę – 18.04.2024 r., Skarżysko Kamienna;
- spotkanie z panią Lucyną Kozłowską w związku z przygotowywanym planem ochrony do wniosku wycinanki świątokrzyskiej na krajową listę – 18.04.2024 r., Skarżysko Kamienna;
- spotkanie z panią Renatą Sendrowicz z Samborca głównie w związku z pomysłem wpisu haftu lasowiackiego na krajową listę NDK oraz obejrzenie wystawy jej prac (wycinanek lasowiackich) na zamku w Baranowie Sandomierskim – 23.04.2024 r., Samborzec, Baranów Sandomierski;
- odbyły się także spotkania dotyczące dziedzictwa niematerialnego i wpisów na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego (tradycje Bagnoszy i Bojarów Międzyrzeczkich, garncarstwo, pisanie pisanek metodą batikową, tworzenie pisanek drapanych, haft krzczonowski, pająki) – Lublin, Międzyrzec Podlaski, Janów Lubelski, Krasnystaw, Krzczonów, Niemce, Bałtów, Radzyń Podlaski;
- spotkania dotyczące współpracy z Centrum Spotkania Kultur w Lublinie i rozpoczęcie prac związanych ze współorganizacją Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym;
- kolędowanie – Fundacja JEGO – al. Jana Pawła II 42, Szczecin – 2 lutego 2024 r.;
- XXVI Misterium Męki Pańskiej – Seminarium w Szczecinie – 15–17 marca 2024 r.;

- X Jasienickie Misterium Męki Pańskiej – parafia św. Apostołów Piotra i Pawła w Policach-Jasienic, ruinach Klasztoru Augustiańskiego w Policach-Jasienicy – 23 marca 2024 r.;
- konsultacje społeczne opracowania wniosku o wpis na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego tradycji kulturowych Hazów – Rawicz, 5 marca 2024 r.;
- konsultacje społeczne opracowania wniosku o wpis na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego haftu pałuckiego – Wągrowiec, 16 marca 2024 r., 11 maja 2024 r.;
- konsultacje opracowania wniosku o dofinansowanie działań związanych z promocją kozła zbąszyńskiego w ramach programu „Niematerialne – przekaz dalej!”, Zbąszyń, 9 maja 2024 r.;

Inne

- udział w licznych audycjach radiowych, programach tv regionalnych, wywiadach dla lokalnych mediów;
- wsparcie depozytariuszy w digitalizacji lokalnych zbiorów (koronka klockowa);
- organizacja 9. odsłony cyklu NID4TEENS poświęconej niematerialnemu dziedzictwu kulturowemu (29.05.2024 r.).

7.2. Program własny NID – „Niematerialne – przekaz dalej”

Narodowy Instytut Dziedzictwa w 2024 r. po raz drugi ogłosił program dotacyjny „Niematerialne – przekaz dalej!” skierowany do organizacji pozarządowych będących lub współpracujących z depozytariuszami zjawisk wpisanych na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz praktyk wpisanych do krajowego rejestru dobrych praktyk. Głównym celem programu jest wspieranie przekazu pokoleniowego, ochrony i popularyzacji zjawisk wpisanych na krajową listę NDK oraz praktyk wpisanych do krajowego rejestru dobrych praktyk.

Tabela 1. Program dotacyjny NID „Niematerialne – przekaz dalej!”

Lp.	Nazwa miernika	Wartość
1	Budżet dotacji na 2024 r. do rozdysponowania na projekty	500 000 zł
2	Liczba projektów zgłoszonych do naboru w 2024 r.	81

3	Liczba projektów poprawnych formalnie	Wnioski w trakcie oceny
4	Liczba projektów dofinansowanych	Wnioski w trakcie oceny

W okresie sprawozdawczym rozliczono dotację celową przyznaną na realizację programu w 2023 roku. W ramach edycji 2023 przyznano 11 dofinansowań – wszystkie projekty zostały rozliczone.

Działania niezbędne do uruchomienia nowej edycji programu na rok 2024 zostały rozpoczęte w 2023 roku. Regulamin programu i skład zespołu sterującego zostały zatwierdzone w MKiDN w lutym 2024 r., równoległe został wybrany dostawca systemu elektronicznego do obsługi programu i wykonano prace nad formularzem wniosku. Nabór wniosków został ogłoszony 22 kwietnia 2024 r., które można było składać do 22 maja i do tego czasu wpłynęło ich 81. Wnioski są aktualnie na etapie oceny formalnej

8 maja 2024 r. odbyło się webinarium na temat przygotowania projektów w ramach programu dotacyjnego Narodowego Instytutu Dziedzictwa „Niematerialne – przekaz dalej!”, w którym wzięły udział 84 osoby. Nagranie z webinarium udostępnione na kanale YouTube obejrzało 144 osób.

Informacje o programie były publikowane na stronie i w mediach społecznościowych NID. Łącznie program Niematerialne - przekaz dalej wzmiankowany był w mediach 29 razy osiągając łączny zasięg 27 888.

7.3. Realizacja konwencji UNESCO z 1970 r. dotyczącej środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury (Dz. U. z 1974 r. poz. 106)

W dniach 27–28 maja przedstawiciele NID wzięły udział w 12. Sesji Komitetu Pomocniczego Zgromadzenia Państw Stron Konwencji, a w dniach 29–31 maja w spotkaniu Międzyrządowego Komitetu ds. promocji zwrotu dóbr kultury do kraju pochodzenia lub ich restytucji w razie nielegalnego nabycia praw własności (ICPRCP) Przedstawiciele NID brali także udział w pracach Grupy Roboczej ds. oświadczeń dyrektor generalnej UNESCO dot. nielegalnego obrotu dobrami kultury. Narodowy Instytut Dziedzictwa działał również na rzecz promowania aktywności w obszarze konwencji. W kwietniu rozpoczęto cykl wykładów online poświęconych prawnym oraz praktycznym aspektom importu i eksportu dzieł sztuki i zabytków. Wykłady są skierowane przede

wszystkim do kolekcjonerów, marszandów oraz szeroko – uczestników rynku sztuki oraz osób zajmujących się obrotem zabytkami. Pierwszy wykład odbył się 11 kwietnia „Jak uzyskać pozwolenie na wywóz dzieła sztuki za granicę?”. Z kolei 9 maja miał miejsce kolejny „Ustalenie szczególnej wartości dla dziedzictwa w ramach postępowania wywozowego”. Do końca roku zaplanowanych jest 5 następnych wykładów z udziałem specjalistów NID oraz celników. Celem cyklu jest przekazanie odbiorcom praktycznej wiedzy o przepisach wywozowych oraz procedurach celnych związanych z wywozem dóbr kultury.

7.4. Realizacja Konwencji UNESCO w sprawie światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Opis zrealizowanych zadań zawarto w punkcie 4. niniejszego sprawozdania.

7.5.; 7.6.; 7.7. Realizacja rozporządzeń

Realizacja rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 2019/880 z dnia 17 kwietnia 2019 w sprawie wprowadzania i przywozu dóbr kultury. Realizacja rozporządzenia Rady (WE) nr 116/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie wywozu dóbr kultury oraz rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) nr 1081/2012 z dnia 9 listopada 2012 r. do celów rozporządzenia Rady (WE) nr 116/2009 w sprawie wywozu dóbr kultury (Dz. Urz. UE L 151 z 07.06.2019 r., s. 1). Uczestnictwo w pracach Dyrekcji Generalnej ds. podatków i Unii Celnej przy Komisji Europejskiej (TAXUD) oraz Komitetu do spraw wywozu oraz przywozu dóbr kultury działającego przy Komisji Europejskiej.

W ramach zadań związanych z realizacją rozporządzeń nr 2019/880 oraz nr 116/2009 (z czym wiąże się udział w pracach grup eksperckich działających w ramach TAXUD, przedstawiciele NID monitorują prace nad wprowadzeniem systemu ICG (Import of Cultural Goods), służącego do wydawania pozwoleń na wywóz zabytków na teren UE oraz prace nad zmianą rozporządzenia 116/2009, czego skutkiem w przyszłości będzie zbudowanie analogicznego systemu dla wydawania pozwoleń na wywóz (ECG – Export of Cultural Goods).

W związku z prowadzonymi pracami przedstawicielka NID wzięła udział w 13. spotkaniu grupy eksperckiej do spraw celnych związanymi z dobrami kultury, które odbyło się 7 marca. W czasie spotkania przedstawiono aktualny stan prac nad rozporządzeniem przywozowym, a uczestnicy mogli zapoznać się z działaniem systemu ICG. Do maja 2024 r. przedstawiciele NID wzięli udział w dwóch spotkaniach bilateralnych z Komisją

Europejską, które dotyczyły wejścia w życie przepisów dotyczących importu dóbr kultury na teren UE oraz uruchomienia w czerwcu 2025 r. systemu elektronicznego ICG.

II. Priorytet – kształtowanie świadomości społecznej w zakresie wartości i zachowania dziedzictwa kulturowego

8. Realizacja programów i kampanii społecznych w zakresie promowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także idei ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

8.1. Prowadzenie profili społecznościowych NID i stron internetowych NID, w tym stron poświęconych określonym tematom, np. konserwacji

Strony internetowe stanowią istotny element komunikacji i promocji instytutu, ponieważ zapewniają dostęp do informacji i kontakt z jego działalnością.

Prowadzenie stron internetowych instytutu wymaga regularnej aktualizacji treści. Na bieżąco dodawano ogłoszenia, zapowiedzi wydarzeń, informacje o konferencjach, wykładach, webinarach i szkoleniach, artykuły z zakresu zarządzania i ochrony dziedzictwa, danych o zabytkach i dziedzictwie niematerialnym oraz publikacjach i wydawnictwach instytutu.

W okresie sprawozdawczym do 20 maja 2024 r. zanotowano następujące statystyki ruchu na stronach internetowych instytutu:

- **nid.pl:** 99181 użytkowników, 287994 odsłon;
- **edd.nid.pl:** 22131 użytkowników, 43574 odsłon;
- **edu.nid.pl:** 3219 użytkowników, 6499 odsłon;
- **konserwator.nid.pl:** 3019 użytkowników, 8371 odsłon;
- **ksiegarnia.nid.pl:** 6514 użytkowników, 21519 odsłon;
- **niematerialne.nid.pl:** 442 użytkowników, 1042 odsłon (dane od maja 2024);
- **ochronazabytkow.nid.pl:** 2414 użytkowników, 9827 odsłon;
- **parkmuzakowski.nid.pl:** 22146 użytkowników, 78484 odsłon;
- **raportarcheologiczny.nid.pl:** 635 użytkowników, 2423 odsłon;
- **samorzad.nid.pl:** 43348 użytkowników, 80150 odsłon;
- **ukraina.nid.pl:** 749 użytkowników, 1581 odsłon; **zabytek.pl:** 1 012 031 użytkowników, 7 118 517 odsłon;

- mapy.zabytek.gov.pl: 1 002 885 odsłon.

Podsumowując, prowadzenie stron internetowych NID w badanym okresie przebiegało zgodnie z planem. Zarządzanie treściami, strategia marketingowa oraz statystyki ruchu wskazują na efektywność działań. Nadal istnieje potencjał do dalszego rozwoju, zwłaszcza przez rozbudowę treści edukacyjnych, promocję badań naukowych i usprawnienie funkcjonalności strony.

8.2. Współpraca z mediami w zakresie ochrony zabytków

Działania popularyzujące ochronę dziedzictwa kulturowego podejmowane są zarówno przez NID za pośrednictwem mediów zewnętrznych, jak i przez własne kanały mediów internetowych.

Współpraca redakcyjna z mediami, w tym przez organizację konferencji oraz spotkań prasowych, regularną wysyłkę materiałów prasowych oraz publikację informacji na własnych stronach internetowych oraz mediach społecznościowych, zapewnia dostęp do szerokiej i bardzo zróżnicowanej grupy odbiorców.

Współpraca redakcyjna z mediami:

- a. wysłanie informacji prasowych,
- b. publikacje w mediach hasła „Narodowy Instytut Dziedzictwa” (6 708, w tym 127 publikacji w prasie, 108 w telewizji, 117 w radiu, 2881 na portalach internetowych – o zasięgu 22 045 907 osób),
- c. publikacje na głównych kanałach mediów społecznościowych:
 - na Facebooku – ponad 255 wpisów, o zasięgu 632 491 użytkowników,
 - TV NID na YouTube – 21 opublikowanych materiałów filmowych, łącznie 7 731 447 wyświetleń – łączny czas oglądania 289 000 godzin.

Kanały NID w mediach społecznościowych:

- fanpage Narodowy Instytut Dziedzictwa na Facebooku ma 40 474 obserwujących,
- fanpage EDD na Facebooku ma ponad 7100 obserwujących,
- fanpage Centrum Pomocy w Ukrainie na Facebooku ma 837 obserwujących,
- fanpage Park Mużakowski na Facebooku (działający od 21.02.2024) ma 2164 obserwujących, opublikowano 47 postów o zasięgu ponad 64,3 tysiące
- grupa na Facebooku „Wspólnie dla Dziedzictwa” ma 806 członków,

- grupa na Facebooku „Ochrona zabytków archeologicznych” ma 991 członków,
- grupa „Dziedzictwo kulturowe w rewitalizacji” ma ponad 1100 członków,
- grupa „Centrum Architektury Drewnianej” ma ponad 3000 członków,
- kanał YouTube TV NID ma 11.600 obserwujących,
- konto NID na Instagramie ma 7210 obserwujących,
- kanał Park Mużakowski na Instagramie (działający od 21.02.2024) – 142 obserwujących
- X (dawniej: Twitter) NID ma 309 obserwujących,
- LinkedIn NID ma 1133 obserwujących.

9. Realizacja programów edukacyjnych i podejmowanie współpracy na polu edukacji społecznej na rzecz ochrony i opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym

9.1. Internetowa baza wiedzy z zakresu zarządzania dziedzictwem dla jednostek samorządu terytorialnego

Treści adresowane do przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego są publikowane na dedykowanej im stronie samorząd.nid.pl. W zakładce „Rewitalizacja” zaplanowano m. in. publikację serii tekstów dotyczących narzędzi wypracowanych w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 (zadanie: Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach), w trakcie realizowanego przez NID w latach 2021-2022 Programu wsparcia „Wzorcowa rewitalizacja”. Jako pierwszy z serii został opublikowany w kwietniu 2024 r. tekst autorstwa Bogny Oszczanowskiej - Głównego specjalisty w OT NID we Wrocławiu, Koordynatora CK ds. Rewitalizacji dla woj. dolnośląskiego i woj. lubuskiego, zatytułowany *Gminny program rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023-2033 – dziedzictwo kulturowe w rewitalizacji jako potencjał w rozwiązywaniu problemów społecznych*.

9.2. Rozwijanie internetowej bazy wiedzy z zakresu edukacji o dziedzictwie edu.nid.pl

W 2024 r. portal jest zasilany treściami, natomiast działania związane z jego generalną przebudową zostały czasowo zawieszono.

9.3. Inne projekty, np. wykłady, spotkania

Coroczny cykl wykładów (13-29.03) w języku polskim i angielskim o ochronie dziedzictwa archeologicznego dla studentów kierunku budownictwo lądowe na Politechnice Warszawskiej, realizacja: Dział Dziedzictwa Archeologicznego NID.

Współpraca przy przygotowaniu ogólnopolskiej konferencji: Sieci Szkół Stowarzyszonych UNESCO, która odbędzie się 10-11 czerwca 2014 w Ośrodku Rozwoju Edukacji. Konferencję organizuje Polski Komitet ds. UNESCO.

10. Podejmowanie współpracy na rzecz wzrostu społecznego zaangażowania w system identyfikacji i ochrony dziedzictwa kulturowego

10.1. Społeczni opiekunowie zabytków

13 kwiecień 2024 – w ramach tegorocznych obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków 2024, w Zamku Królewskim w Warszawie odbyło się spotkanie dla społecznych opiekunów zabytków, pod hasłem „Strażnicy dziedzictwa wobec wyzwań współczesności”. Podczas wydarzenia uczestnicy mieli możliwość zwiedzania niedostępnych miejsc Zamku i poznania ciekawych historii związanych z jego odbudową oraz działalnością Obywatelskiego Komitetu Odbudowy Zamku Królewskiego. Przygotował DZD.

10.2. Program własny NID – „Wspólnie dla dziedzictwa”

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi program dotacyjny „Wspólnie dla dziedzictwa” (WDD), służący dofinansowaniu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe, których celem jest identyfikacja, dokumentacja i/lub upowszechnianie dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjanie społecznemu zaangażowaniu w ochronę i opiekę nad dziedzictwem.

Tabela 2. Program dotacyjny NID „Wspólnie dla dziedzictwa”

Lp.	Nazwa miernika	Wartość
1	Budżet dotacji na 2024 r. do rozdysponowania na projekty	1 220 000 zł
2	Liczba projektów zgłoszonych do naboru w 2024 r.	200
3	Liczba projektów poprawnych formalnie	Wnioski w trakcie oceny
4	Liczba projektów dofinansowanych	Wnioski w trakcie oceny

W okresie sprawozdawczym rozliczono dotację celową przyznaną na realizację programu w 2023 roku. W ramach edycji 2023 przyznano 29 dofinansowań – wszystkie projekty zostały rozliczone.

Działania niezbędne do uruchomienia nowej edycji programu na rok 2024 zostały rozpoczęte w 2023 roku. Regulamin programu i skład zespołu sterującego zostały zatwierdzone w MKiDN w marcu 2024 r., równoległe został wybrany dostawca systemu elektronicznego do obsługi programu i wykonano prace nad formularzem wniosku. Nabór wniosków został ogłoszony 25 kwietnia 2024 r., które można było składać do 27 maja i do tego czasu wpłynęło ich 200. Wnioski są aktualnie na etapie oceny formalnej.

10 maja 2024 r. odbyło się webinarium na temat przygotowania projektów w ramach programu dotacyjnego Narodowego Instytutu Dziedzictwa „Wspólnie dla dziedzictwa”, w którym wzięło udział 98 osób. Nagranie z webinarium zostało umieszczone na stronach NID i do 31 maja zostało obejrzone przez 184 osoby.

Informacje o programie były publikowane na stronie i w mediach społecznościowych NID. Łącznie program Wspólnie dla dziedzictwa wzmiankowany był w mediach 42 razy, osiągając zasięg 17 802.

Na bieżąco prowadzono grupę Wspólnie dla Dziedzictwa na Facebooku, która na koniec okresu sprawozdawczego posiada 806 członków, a w tym czasie NID opublikował 16 postów.

11. Organizowanie i prowadzenie innych prac związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na zlecenie ministra lub generalnego konserwatora zabytków

11.1. Ogólnopolska koordynacja Europejskich Dni Dziedzictwa oraz bieżąca współpraca z Radą Europy

32. edycja Europejskich Dni Dziedzictwa (EDD) w Polsce odbywają się pod hasłem „Szlaki. Sieci. Połączenia”. Hasło jest bezpośrednim odwołaniem do projektu Szlaków Kulturowych Rady Europy, który został zainicjowany w 1987 r. przez Radę Europy. Inicjatywa promuje przede wszystkim współpracę kulturalną w powiązaniu z rozwojem turystyki. Polska w 2017 r. podpisała porozumienie i włączyła się w projekt, który tworzy obecnie listę 47 tras, a my jesteśmy częścią 18 z nich. Szlaki posiadają bardzo różnorodny charakter od najstarszych np. Santiago de Compostela, po mniej oczywiste w postaci

szlaku pisarek np. Marii Konopnickiej, kończąc na Europejskim Szlaku Ceramiki. Patronatem medialnym Europejskich Dni Dziedzictwa jest Polskie Radio S.A.

W ramach realizacji zadania odbyły się konferencje, spotkania i webinaria:

8.02.2024 – webinarium dla koordynatorów regionalnych i organizatorów Europejskich Dni Dziedzictwa w Polsce. Podczas spotkania przedstawiono informację o 17 miejscach światowego dziedzictwa UNESCO w Polsce, 126 obiektach uznanych za pomniki historii, drodze św. Jakuba, Europejskim Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego (ERIH) oraz omówiono dostępność obiektów i wydarzeń dla osób ze szczególnymi potrzebami;

19.02.2024 – Narodowy Instytut Dziedzictwa jako ogólnopolski koordynator Europejskich Dni Dziedzictwa podpisał porozumienie o współpracy z Muzeum Narodowym w Lublinie, które tym samym zostało nowym koordynatorem regionalnym EDD w województwie lubelskim.

6–7.03.2024 – spotkanie koordynatorów krajowych EDD w Europejskim Centrum Młodzieżowym w Strasburgu. Z ramienia NID w spotkaniu wzięła udział Agata Mucha – koordynator krajowy Europejskich Dni Dziedzictwa NID oraz Wiceprzewodnicząca Rady Programowej European Heritage Days. Podczas konferencji przedstawiciele państw wymienili się doświadczeniami, które wpłyną na lepszą widoczność projektu EDD oraz podkreślą jego europejski wymiar;

21.03.2024 – II webinarium dla koordynatorów regionalnych i organizatorów Europejskich Dni Dziedzictwa w Polsce. W trakcie spotkania poruszone zostały informacje dotyczące Europejskich Dni Dziedzictwa 2024 z perspektywy polskiej i europejskiej, Europejskim Szlakiem Ogrodów Historycznych, muzeami na świeżym powietrzu w Polsce oraz budową wizerunku i marki EDD.

23–24 maja w Warszawie. spotkanie koordynatorów regionalnych EDD i przedstawicieli szlaków kulturowych. Konferencja była doskonałą okazją do zapoznania przedstawicieli szlaków kulturowych z projektem Europejskich Dni Dziedzictwa, które w tym roku odbędą się pod hasłem „Szlaki. Sieci. Połączenia”. W otwarciu spotkania uczestniczyli m.in. Marta Cienkowska, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Stefano Dominioni, Dyrektor Europejskiego Instytutu Szlaków Kulturowych oraz dr hab. Katarzyna Zalasińska, Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

W ramach realizacji projektu, na bieżąco aktualizowane są informacje na stronie internetowej edd.nid.pl oraz na mediach społecznościowych. Zostały także przeprowadzone zmiany modernizacyjne strony edd.nid.pl. Zrealizowano, takie zadania jak: likwidacja elementu koła na sliderze, oddzielenie tekstu w aktualnościach, dodanie opisu i ograniczenia pól w formularzu, aktualizacja Wordpressa oraz wtyczek, możliwość blokowania i dezaktywowania użytkownika, dodanie ikonki Instagrama oraz Tiktoka w sekcji „Znajdź nas na”, pozycjonowanie podstrony „Hasło EDD 2024” w wyszukiwarkach. Stworzony cykl na mediach społecznościowych #SzlakiKulturoweEDD, ma za zadanie przybliżyć odbiorcom historię i działania Szlaków Kulturowych Rady Europy oraz innych szlaków kulturowych w Polsce. Na stronie edd.nid.pl udostępniono także plakaty tematyczne EDD 2024, edytowalny szablon plakatu oraz baneru EDD, edytowalny szablon dokumentu do pism oficjalnych. W celu zwiększenia liczby odbiorców, założono również konto na portalu internetowym TikTok. Na mediach społecznościowych publikowane są dodatkowo posty tematyczne oraz ciekawostki, które mają zachęcić nowych obserwujących do pozostania na profilu Europejskich Dni Dziedzictwa.

Koordynowana przez NID współpraca z Radą Europy obejmowała udział przedstawiciela instytutu kolejno w:

- spotkaniu sekretariatu projektu oraz Rady Programu EHD w dn. 8 lutego 2024 r., dotyczącym organizacji spotkania stacjonarnego koordynatorów krajowych w Strasburgu;
- 2-dniowym spotkaniu koordynatorów krajowych w dn. 6–7 marca 2024 r., w ramach którego Pani Agata Mucha (pełniąca funkcję wiceprzewodnicząca Rady Programu European Heritage Days w kadencji 2024–2025) pełniła funkcję moderatora panelu warsztatowego poświęconego inkluzji.

W ramach współpracy Rada Europy przygotowała broszurę *Szlaki. Sieci. Połączenia.*, w pracach nad którą uczestniczyła Agata Mucha z Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Publikacja oferuje liczne wskazówki dla organizatorów wydarzeń, inspirujące pomysły na ożywienie zbiorowej historii oraz kreatywne sposoby włączania tematu w lokalne uroczystości. Dzięki Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa publikacja Rady Europy *Szlaki. Sieci. Połączenia.* dotycząca Europejskich Dni Dziedzictwa 2024 została przetłumaczona na język polski. Koordynatorzy oraz organizatorzy mogą bezpłatnie pobrać plik oraz udostępnić na swoich mediach społecznościowych oraz stronach internetowych.

Koordinacja dwóch projektów realizowanych przez sekretariat European Heritage Days:

Po raz pierwszy, Polska jako Państwo przystąpiła do konkursu Młodzi Twórcy Dziedzictwa Europejskiego (trzy projekty z Polski zostały zgłoszone do konkursu #HeritageMakers). Celem konkursu #HeritageMakers jest zbieranie doświadczeń i opowieści dzieci oraz młodzieży o rozumieniu lokalnego dziedzictwa w kontekście europejskim, a także sieciowanie przyszłych #HeritageMakers z ich rówieśnikami z innych części Europy. Pierwsze przesłane zgłoszenie dotyczyło działań skoncentrowanych wokół dziedzictwa kolejowego Solca Kujawskiego. Jak zmieniał się nasz lokalny rynek na przestrzeni wieków? Jakie wydarzenia wiążą się z tą przestrzenią? Jakie budowle i pomniki możemy teraz zobaczyć? Jakie nowe funkcje warto nadać tej przestrzeni w przyszłości? Na te pytania próbowali odpowiedzieć #HeritageMakers w ramach projektu „Zwierciadło Dziedzictwa”. Młodzi #HeritageMakers w roli ARCHITEKTÓW-ODKRYWCÓW – zajęcia prowadzone w Miejskim Ośrodku Kultury-Domu Nauki i Sztuki. Celem zajęć jest przekazanie młodym uczestnikom wiedzy z zakresu lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz piękna budynków wykonanych w stylu świdermajer. Spotkania odbywały się w zrewitalizowanym zabytku Willa Frankówka z 1926 r., oddanym do użytku publicznego w 2023 r.

W mediach społecznościowych oraz na stronie internetowej EDD udostępniono także informacje na temat konkursu **#EuropeanHeritageDaysStories – edycja 2024**. Kolejna edycja tej inicjatywy stała się kluczowym działaniem poświęconym świętowaniu dziedzictwa kulturowego Europy. Celem konkursu jest identyfikacja, świętowanie i wzmacnianie europejskiego wymiaru prac związanych z dziedzictwem, podejmowanych przez społeczności EHD w Europie. Konkurs ma za zadanie zachęcić ludzi do zaangażowania się w dziedzictwo kulturowe Europy, wzmocnienia poczucia przynależności do wspólnej przestrzeni europejskiej i podzielenia się spostrzeżeniami na temat tego, jak europejski wymiar lokalnego dziedzictwa jest rozumiany w całej Europie. Inicjatywa skierowana była do organizatorów Europejskich Dni dziedzictwa, którzy byli częścią projektu w latach 2020–2023, laureatów Nagrody Dziedzictwa Europejskiego/Nagrody Europa Nostra, miejsc posiadających Znak Dziedzictwa Europejskiego oraz Szlaków Kulturowych Rady Europy.

11.2. Ogólnopolska koordynacja Europejskich Dni Archeologii

Europejskie Dni Archeologii (EDA) odbywają się od 2019 roku w jeden z czerwcowych weekendów jako kontynuacja cyklicznej imprezy zainicjowanej we Francji w 2010 przez Narodowy Instytut Archeologicznych Badań Ratowniczych (Inrap).

Celem EDA jest przybliżanie archeologii i dziedzictwa archeologicznego różnym grupom odbiorców. Dzięki warsztatom, wystawom, grom terenowym, rajdom rowerowym, prelekcjom, sesjom naukowym, a także drzwiom otwartym wielu instytucji archeologicznych, dzieci, młodzież i dorośli w różnym wieku mają możliwość zrozumienia bogactwa zainteresowań i metod współczesnej archeologii. Goście mają okazję zobaczyć, jak wygląda obecnie cały łańcuch działań archeologicznych „od badań do muzeum”, odwiedzić najbardziej znane lub – wręcz przeciwnie – zupełnie nieznanne lokalne zabytki archeologiczne, aby poznać ich tajemnice. Dzięki temu mogą zrozumieć wartość dziedzictwa archeologicznego i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń. Archeolodzy zaś – naukowcy, muzealnicy i edukatorzy – zyskują kolejną możliwość przyciągnięcia nowych odbiorców i przedstawienia im swojej pracy.

Narodowy Instytut Dziedzictwa jest od 2020 roku krajowym koordynatorem Europejskich Dni Archeologii. Dzięki naszym staraniom EDA w Polsce stale się rozwijają. W 2023 roku patronatem honorowym objęła je sekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków, pani Bożena Żelazowska, patronatem medialnym zaś – Polskie Radio S.A. i czasopismo „Archeologia Żywa”.

W ramach koordynacji przedstawicielka NID dr Nina Glińska wzięła udział w marcu w Europejskim Forum Dni Archeologii w Madrycie. NID oraz pozostawał w kontakcie z organizatorami w całej Polsce, a także francuskim instytutem Inrap. Przygotowali także dwa wydarzenia dla organizatorów.

18 marca 2024 odbyło się otwarte webinarium „Europejskie Dni Archeologii 2023 w Polsce. Promocja dziedzictwa archeologicznego i archeologii”. Przedstawiono na nim dokładniej ideę EDA, mówiono o popularyzacji archeologii oraz działaniach komunikacyjnych NID. Organizatorom przekazano także informacje na temat rejestracji wydarzeń i dalszych działań. Do połowy maja do NID wpłynęły wstępne zgłoszenia od

35 organizatorów, planujących 90 wydarzeń, wśród których dominują pikniki/festyny archeologiczne i warsztaty.

Na 11 czerwca zaplanowano spotkanie prasowe na terenie wykopalisk archeologicznych poprzedzających odbudowę Pałacu Saskiego w Warszawie. Dzień później, 12 czerwca 2024, w Muzeum Archeologicznym w Biskupinie NID oraz MAB zorganizują ogólnopolską inaugurację EDA 2024 w Polsce.

11.3. Dostępność zabytków i dziedzictwa dla osób ze szczególnymi potrzebami

Zespół w składzie: Marta Majewska, dr Anna Fogel, dr Karolina Grabowska-Garczyńska, Maria Badeńska-Stapp przygotowuje wniosek o dotację zewnętrzną z Funduszu Europejskiego dla Rozwoju Społecznego – projekt „Dziedzictwo i Dostępność. Standardy Dostępności w zabytkach”. Projekt będzie potencjalnie przeprowadzony we współpracy z Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych i Departamentem Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Celem projektu jest zidentyfikowanie i zmniejszenie barier prawnych i proceduralnych oraz ograniczenie braków w zakresie podstaw metodologicznych i wiedzy, utrudniających udostępnianie obiektów zabytkowych dla osób ze szczególnymi potrzebami, przez wypracowanie rekomendacji w zakresie dobrych praktyk i modelowych rozwiązań w działaniach administracji i interesariuszy oraz ewentualnie zmian prawnych tym zakresie. Dotychczasowe prace w tym zakresie, prowadzone w formie edukacyjnej, patronackiej i wstępnego rozeznania przez zewnętrznych ekspertów, dowiodły konieczności zgromadzenia, zbadania, przekazania i wdrożenia wiedzy na temat dostępności architektonicznej w obiektach zabytkowych w szczególności wśród służb konserwatorskich.

W ramach projektu zbadane zostanie, czy rzeczywiście występują braki w wiedzy co do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami i czy istnieją możliwości wypracowania skutecznych rozwiązań zapewniania dostępności zabytków wśród pracowników urzędów ochrony zabytków. W razie potwierdzenia tego zjawiska zbadane zostaną przyczyny i zakres tego problemu. Równolegle zbadane zostaną potrzeby osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności obiektów zabytkowych. Z uwagi na specyfikę tych obiektów badanie takie pozwoli lepiej dobrać opracowane w dalszych etapach rekomendacje i wytyczne.

Następnie przeanalizowane zostaną procedury i stan prawny odnoszące się do procesu zapewniania dostępności zabytków w Polsce oraz w wybranych krajach z zagranicy. Na podstawie tych badań przygotowany zostanie katalog dobrych praktyk mający służyć jako wsparcie procesu projektowego i decyzyjnego. Jeżeli zidentyfikowane zostaną takie potrzeby, wskazane zostaną również rekomendacje do zmian prawa w analizowanym obszarze.

Efektom projektu będą również rekomendacje do wytycznych generalnego konserwatora zabytków oraz działania edukacyjne i promocyjne w zakresie zapewniania dostępności obiektów zabytkowych dla osób ze szczególnymi potrzebami.

W lutym 2024 roku został podpisany list intencyjny dot. współpracy przy projekcie z Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

12 kwietnia 2024 roku projekt został przedstawiony na pierwszym posiedzeniu II kadencji Rady Dostępności przy Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej.

24 kwietnia 2024 roku projekt został przedstawiony na spotkaniu z Dyrektorem Departamentu Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Fiszka projektu ma być przedstawiona Komitetowi Monitorującemu Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej we wrześniu 2024 roku.

III. Priorytet – gromadzenie i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym

12. Publikowanie i upowszechnianie wydawnictw z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad nim

12.1. Wydawnictwa książkowe

1. *Źródła finansowania opieki nad zabytkami*, Agata Lizak (wersja online);
2. *Badanie przedsiębiorstw ekonomii społecznej wykorzystujących zasoby dziedzictwa w swojej działalności. Raport końcowy* (wersja online);
3. *Dziedzictwo kulturowe i odnawialne źródła energii. Hiszpański przewodnik dobrych praktyk* (wersja online);
4. *Społeczni opiekunowie zabytków*, Damian Staniszewski – we współpracy z Wydawnictwem Uniwersytetu Gdańskiego.

Trwają prace nad publikacjami:

1. Szkice o ogrodnictwie krajobrazowym wraz z opisem praktycznych zastosowań w Mużakowie, Hermann von Pückler-Muskau (tłum. z niem.);
2. Jubileuszowy album o pomnikach historii;
3. Poradnik opiekuna cmentarza zabytkowego;
4. Poradnik translokacji zabytkowych budynków drewnianych;
5. Remont i utrzymanie drewnianej stolarki okiennej. Najkrótsza instrukcja obsługi
6. Zasady dokumentacji kamiennych zabytków archeologicznych, Iwona Sobkowiak-Tabaka;
7. Nauka prawa ochrony zabytków, Jan Pruszyński, red. Kamil Zeidler – we współpracy z Wydawnictwem Uniwersytetu Gdańskiego;
8. Spór o zbiory muzeum brytyjskiego jako trudny przypadek w prawie, Agnieszka Plata – we współpracy z Wydawnictwem Uniwersytetu Gdańskiego;
9. Dziedzictwo kulturowe w badaniach t. 4;
10. Tom pokonferencyjny dot. archeologii ogrodowej;
11. Wywiad rzeka z Wojciechem Kowalskim;
12. Wywiad rzeka z Januszem Miliszkiewiczem;
13. Wywiad rzeka z Markiem Konopką.

12.2. Wydawanie czasopisma „Ochrona Zabytków”

Opublikowano numer 1/2024 czasopisma, trwają prace nad nr 2/2024.

12.3. Wydawanie serii naukowej MONUMENT

Trwają prace graficzne nad publikacją Grzegorza Grajewskiego *Między sztuką, nauką a polityką Ochrona zabytków na pruskim Śląsku w czasach Trzeciej Rzeszy* oraz redakcyjne nad publikacją Anety Kułak *Przemiany w architekturze i wyposażeniu wnętrz drewnianych cerkwi unickich na Podlasiu*.

12.4. Wydawanie „Kurieria Konserwatorskiego”

Opublikowano nr 24 czasopisma. Trwają prace nad numerami 25 i 26.

12.5. Wydawanie „Raportu Archeologicznego”

Opublikowano nr 18 czasopisma. Trwają prace nad nr 19.

12.6. Broszury, ulotki, foldery

Opublikowano w wersji drukowanej raport NID za rok 2023.

13. Realizacja specjalistycznych programów szkoleniowych i informacyjnych na rzecz służb konserwatorskich i środowisk związanych z opieką nad zabytkami

13.1. Szkolenia dla samorządów itp.

16 kwietnia 2024 – Szkolenie dla gmin w ramach współpracy z Narodowym Instytutem Samorządu Terytorialnego „Zmiany w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w kontekście ochrony zabytków”, prowadząca: dr Anna Fogel. Przygotował DZD.

13.2. Szkolenia dla policji i innych służb

11 kwietnia przedstawiciele NID wzięli udział w spotkaniu koordynacyjnym dla Policji, Prokuratury oraz pracowników muzeów i Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu, zorganizowanym przez Komendę Wojewódzką Policji w Poznaniu. Celem spotkania była wymiana doświadczeń i skoordynowanie wysiłków zmierzających do zapobiegania i zwiększenia skuteczności ścigania przestępstw przeciwko zabytkom.

13.3. Platforma edukacyjna i działania edukacyjne

Działania edukacyjne:

Zrealizowano cykl wykładów online: „Spotkania z konserwacją” przeznaczonych dla służb konserwatorskich, a także innych osób zainteresowanych tematyką konserwatorską ze względu na działalność zawodową czy własne pasje. Podczas webinarium były prezentowane kwestie zarówno szeroko pojętej ochrony zabytków i „złoty” zasad konserwacji jak i zagadnienia specjalistyczne dotyczące na przykład warunków siedliskowych drzew na obszarach miast historycznych.

W ramach cyklu zrealizowano następujące wykłady:

13.03 – „Organy historyczne – zabytek i żywy instrument. Problematyka ochrony konserwatorskiej”, dr hab. Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa, dr Marek Fronc, dr hab. Krzysztof Urbaniak.

10.04 – „Primum non nocere. Siedem zasad konserwatorskich”, prof. Bogumiła Rouba.

15.05 – „Drzewo w mieście”, prof. Barbara Rymsza.

29.05 – „Zawilgocenia historycznych obiektów budowlanych – źródła problemu i przeciwdziałanie”, prof. Bogumiła Rouba.

W ramach cyklu odbędzie się jeszcze wykład w czerwcu:

12.06 – „Ocena zniszczeń konstrukcji murowych”, prof. Roman Paruch.

Zorganizowane zostały także wydarzenia skierowane do dzieci, rodzin:

14.04.2024 r. przeprowadzono warsztaty „To ja, zabytek!”. Warsztaty odbyły się w Pałacu Czapskich, siedzibie ASP. Działanie prowadzone było we współpracy z Muzeum ASP. Warsztaty odbyły się w ramach rodzinnego MDOZ 2024 na Mazowszu, przeznaczone były dla dzieci w wieku 6-12 lat wraz z opiekunami. Wydarzenie zostało zorganizowane na wystawie „Projektant. Wojciech Jastrzębowski”.

18. 05. 2024 r. zorganizowano spacer z elementami gry miejskiej „Odkrywamy tajemnice Traktu Królewskiego”. Wydarzenie było przeznaczone dla dzieci w wieku 6-12 lat wraz z rodzicami/opiekunami. Platforma edukacyjna nie była tworzona w związku z zawieszeniem prac nad jej powstaniem. Przygotowała: koordynatorka ds. projektów kulturalnych.

14. Gromadzenie, opracowywanie, archiwizowanie i udostępnianie wiedzy o stanie zachowania i wartościach zasobu dziedzictwa kulturowego, w tym także zbiorów naukowych związanych z ochroną tego dziedzictwa

14.1. Badania dotyczące dziedzictwa kulturowego

Kwiecień 2024 r. – korekta zeszytu metodologicznego „Zabytki”, w którym omówione zostały podstawowe informacje o zabytkach, ich ochronie oraz gromadzeniu danych zgodnie z programem badań statystycznych statystyki publicznej. Badanie to, realizowane co roku począwszy od 2025 r. ma służyć przede wszystkim pozyskiwaniu, opracowaniu i analizie informacji o liczbie i stanie zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz ich cechach. Zeszyt metodologiczny omawia dostępne źródła danych na temat zabytków oraz wskazuje te, z których możliwe będzie pozyskanie wiarygodnych i kompletnych danych. Za podstawowe źródło danych przyjęto rejestr zabytków.

Maj 2024 - początek prac nad aktualizacją „Kultura i dziedzictwo narodowe w 2023 r. – współpraca z GUS.

14.2. Prowadzenie Biblioteki NID

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi bibliotekę specjalistyczną w Warszawie oraz biblioteki w oddziałach terenowych na terenie całej Polski. Zadaniem bibliotek NID jest gromadzenie i udostępnianie publikacji specjalistycznych dotyczących zabytków w Polsce oraz ochrony, konserwacji i zarządzania dziedzictwem kulturowym.

W marcu br. Biblioteka NID przystąpiła do systemu ACADEMICA – Cyfrowa Wypożyczalnia Publikacji Naukowych. Dzięki temu pracownicy oraz czytelnicy Biblioteki mogą korzystać zdalnie ze zbiorów cyfrowych Biblioteki Narodowej, obejmujących blisko 4 mln publikacji ze wszystkich dziedzin wiedzy, w tym również najnowszych, objętych ochroną prawa autorskiego.

Tabela 3. Działalność Biblioteki NID

Lp.	Nazwa miernika	Biblioteka centralna NID	Biblioteki regionalne NID
1	Liczba pozyskanych woluminów w okresie sprawozdawczym	311	1139
2	Liczba woluminów będących na stanie biblioteki NID	55 891	70 039
3	Liczba osób, które skorzystały z biblioteki NID w okresie sprawozdawczym	360	52
4	Liczba publikacji wypożyczonych w okresie sprawozdawczym	387	131
5	Liczba publikacji, z których skorzystano w czytelni NID	437	169
6	Liczba rekordów wprowadzonych do katalogu biblioteki	1820	-
7	Liczba osób, które skorzystały z katalogu bibliotecznego online	4 597	-

Informacja o księgozbiorze Biblioteki NID jest udostępniana online dzięki systemowi bibliotecznemu PROLIB. Biblioteka umożliwia również zdalny dostęp do zeskanowanych katalogów kartkowych.

15. Gromadzenie i zarządzanie zasobem dokumentacji rejestru zabytków i Krajowej ewidencji zabytków, a także ewidencjonowanie badań archeologicznych prowadzonych na terenie kraju

15.1. Gromadzenie i udostępnianie dokumentacji rejestru i ewidencji zabytków w wersji cyfrowej i analogowej

W Narodowym Instytucie Dziedzictwa jest gromadzona i opracowywana dokumentacja rejestru oraz ewidencji zabytków. W skład dokumentacji rejestrowej wchodzi decyzje administracyjne wydawane przez wojewódzkich konserwatorów zabytków, wpisujące zabytki do rejestru i stanowiące o ich ochronie prawnej. Są to także decyzje zmieniające i wyjaśniające wpisy do rejestru, sprostowania oraz zmiany numerów rejestru, a także decyzje wydawane przez ministra kultury dziedzictwa narodowego dotyczące skreśleń lub odmowy skreślenia zabytku z rejestru.

Na Krajową ewidencję zabytków składają się karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, cmentarzy, parków, ruchomych zabytków techniki oraz dzieł sztuki i rzemiosła artystycznego, a także dokumentację stanowisk archeologicznych AZP. Wszystkie te materiały są opracowywane, wpisywane do bazy danych, sukcesywnie digitalizowane i udostępniane.

Tabela 4. Gromadzenie dokumentacji rejestru i ewidencji zabytków

Lp.	Nazwa miernika	Dokumentacja rejestru zabytków	Krajowa ewidencja zabytków
1	Liczba przyjętych i opracowanych dokumentów w okresie sprawozdawczym	374	8 404
2	Stan zbioru dokumentów	80 034	1 209 848
3	Liczba udostępnionych dokumentów w okresie sprawozdawczym	0	ok 2000 j.a.

Dla ewidencji zabytków nieruchomych, ruchomych i zabytków ruchomych techniki prowadzona jest baza danych w programie Multiarch. W okresie od 1 stycznia do 15 maja 2024 r. do powyżej wymienionych baz zabytków ewidencyjnych wprowadzono 1397 rekordów, zatem bazy ewidencyjne obejmują łącznie 687343 rekordów. Dodatkowo w programie Multiarch wprowadzane są dane dla rejestru zabytków ruchomych i zabytków ruchomych techniki. W ciągu pierwszych 5 miesięcy 2024 r. wprowadzono do bazy łącznie 1297 zabytków, dzięki czemu osiągnięto stan 171 901 zabytków ruchomych wpisanych do rejestru, wprowadzonych do bazy danych.

Do obowiązków Działu Rejestru i Ewidencji Zabytków należy analiza powyższych dokumentów oraz dążenie do uspoźniania zbiorów znajdujących się w siedzibach wojewódzkich urzędów ochrony zabytków z dokumentacją w NID. W tym celu pod koniec 2023 r. rozpoczęto proces weryfikacji tych dokumentów dla ewidencji zabytków archeologicznych w woj. pomorskim (dotacja celowa MKiDN). Jednak ze względu na fakt, że dokumentacji WEZ jest znacznie więcej niż szacowano, NID wystąpił o dotację na dokończenie weryfikacji w woj. Pomorskim (50 000 zł). Umowa z MKiDN została podpisana, wybrano Wykonawcę zadania – Stowarzyszenie Ochrony Dziedzictwa Kulturowego i obecnie w maju 2024 r. NID jest na etapie podpisywania umowy z Wykonawcą.

15.2. Prowadzenie statystyk dla pozwoleń na badania archeologiczne

Statystyki na temat wydawanych przez WKZ pozwoleń na badania będą przesyłane i analizowane pod koniec 2024 r.

15.3. Ewidencjonowanie badań archeologicznych realizowanych na terenie kraju

NID przyjmuje opracowania wyników badań archeologicznych realizowanych w związku z budową dróg krajowych i autostrad. W okresie sprawozdawczym wpłynęło 65 nowych opracowań (2 m.b.). Łączny zasób opracowań wyników badań archeologicznych przekazanych do NID stanowi 2966 opracowań (100,7 m.b.).

15.4. Prowadzenie i rozwijanie archiwum zakładowego w NID

Archiwum NID istnieje od 1962 roku. Zasób archiwalny archiwum zakładowego NID oraz jego poprzedników obejmuje 10 520 j.a. dokumentacji zarchiwizowanej kat. A lub kat. B, ok. 240 m.b. dokumentacji nieuporządkowanej, ok. 279 807 negatywów i ok. 311 180 pozytywów. W okresie sprawozdawczym zewidencjonowano, opracowano lub

zarchiwizowano 515 j.a. w ramach archiwum zakładowego. Ponadto przeniesiono 60 m.b. dokumentacji na nowe regały.

15.5. Archiwizacja oraz przechowywanie dokumentacji PP PKZ w NID

Na polecenie ministra kultury i sztuki w latach 1995–2001 Ośrodek Dokumentacji Zabytków przejął na terenie całego kraju w użyczenie materiały archiwalne dawnych jednostek organizacyjnych Przedsiębiorstwa Państwowego Pracowni Konserwacji Zabytków. Najnowszą umowę użyczenia zawarto 24 czerwca 2016 roku pomiędzy Polskimi Pracowniami Konserwacji Zabytków S.A. a Narodowym Instytutem Dziedzictwa. Przyjęte materiały pochodzą z lat 1948–2002 i obejmują teren całego kraju. W ramach tego zasobu NID przechowuje ok. 8842,09 m.b. dokumentacji aktowej, ok. 745 567 negatywów, ok. 53 598 pozytywów, ok. 25 580 wglądówek i ok. 57 939 j.a. dokumentacji projektowej. W okresie sprawozdawczym zewidencjonowano, opracowano lub zarchiwizowano 2 489 j.a. dokumentacji.

15.6. Przyjęcia, porządkowanie oraz przechowywanie spuścizn naukowych w NID

Spuścizny naukowe to najczęściej zbiory prywatne po wybitnych badaczach uzyskane w wyniku użyczenia, zakupu, przekazania lub daru. Pierwsza spuścizna trafiła do Ośrodka Dokumentacji Zabytków w czasie jego tworzenia w 1962 roku. W okresie sprawozdawczym zewidencjonowano, opracowano lub zarchiwizowano 6 146 j.a. w ramach spuścizn naukowych.

15.7. Udostępnianie zasobu archiwum

Archiwum NID na bieżąco udostępnia bezpłatnie swoje zasoby wszystkim zainteresowanym osobom. W okresie sprawozdawczym udostępniono 325 j.a. 143 osobom.

15.8. Prace merytoryczne nad utrzymaniem i rozwojem systemu EZD

W ramach utrzymania systemu EZD przygotowano system do połączenia dwóch jednostek. Ponadto w okresie sprawozdawczym przeszkolono 12 nowych pracowników z prowadzenia spraw w systemie EZD i w wersji papierowej. Na bieżąco pomagamy również pracownikom w zakładaniu spraw i ich prowadzeniu.

16. Prowadzenie i rozwój ogólnopolskiego, cyfrowego systemu gromadzenia i udostępniania danych o dziedzictwie kulturowym, w tym danych geolokalizacyjnych

16.1. Realizacja projektów digitalizacji i inwentaryzacji zabytków i archiwaliów metodami cyfrowymi, w tym struktur architektonicznych, elementów wyposażenia zabytków oraz dokumentów archiwalnych i ich udostępnianie

W okresie sprawozdawczym pracownicy Działu Digitalizacji, odpowiadający za inwentaryzację terenowe i digitalizację trójwymiarową, wykonali:

1. Pierwszy etap prac dokumentacyjnych zespołu klasztoru Sióstr Wizytek w Krakowie, polegający na wykonaniu pomiarów metodami skaningu laserowego terenu ogrodu wraz z drzewostanem oraz relikdami architektury. Ponadto wykonano pomiary fotogrametryczne budynku kaplicy tzw. Kalwaryjki, wraz z dekoracją malarską wnętrza. Wykonano mapy CAD obu ogrodów oraz opracowano modele trójwymiarowe wnętrza kalwaryjki oraz budynku oranżerii.
2. W okresie sprawozdawczym część Działu Digitalizacji odpowiadająca za digitalizację dwuwymiarową – czyli skanowanie archiwaliów i umieszczanie ich w repozytorium – pracowali nad następującymi zbiorami archiwalnymi:
 - teki Ciołka „Ogrody rezydencjonalne” – kontynuacja prac z roku 2022,
 - teki Ciołka „Plany” – kontynuacja prac z 2022 r.,
 - teki Ciołka „Ogrody klasztorne”,
 - teki Ciołka „Słownik ogrodników i twórców ogrodów”,
 - teki Ciołka „Słownik sztuki ogrodowej”,
 - fototeka lotnicza, negatywy kolorowe,
 - fototeka naziemna ODZ,
 - karty ewidencyjne zabytków nieruchomych i archeologicznych – stały wpływ.

W ramach tych prac:

- zeskanowano i wprowadzono 7712 rekordów do Centralnej Bazy Danych,
- zeskanowano i wprowadzono 737 rekordów z grupy kart ewidencji zabytków nieruchomych i archeologicznych,
- zeskanowano 10012 negatywów z fototeki naziemnej, 1950 dokumentów należących do zbioru dokumentacji organów zabytkowych, 4924 archiwaliów ze zbioru "Teki Ciołka"
- Zeskanowano na potrzeby prac badawczych innych działów NID 6504 dokumenty

W ramach działań promujących standardy prac digitalizacyjnych Dział Digitalizacji prowadził w okresie sprawozdawczym szereg czynności popularyzatorskich. Do takich działań możemy zaliczyć:

1. Organizacja seminarium "Cyfrowe techniki dokumentacyjne w służbie pamięci" w Muzeum POLIN. Przedstawiono dwa referaty pracowników Działu Digitalizacji.
2. Komunikacja i promocja udziału Działu Digitalizacji w kampanii Twin it! - przedsięwzięcia promującego standardy digitalizacyjne na forum Unii Europejskiej.

16.2. Prowadzenie prac i koordynacja działalności Centrum Kompetencji ds. Digitalizacji Zabytków

Do zadań Centrum Kompetencji ds. Digitalizacji Zabytków należy przede wszystkim koordynacja i wdrażanie zmian technologicznych dotyczących digitalizacji i przechowywania danych cyfrowych oraz koordynacja w zakresie ich gromadzenia, przechowywania i udostępniania. Zadaniem centrum jest wyznaczanie standardów, ich udostępnianie oraz popularyzacja, w tym edukacja kadr instytucji kultury w zakresie digitalizacji obiektów nieruchomych oraz promocja zasobów cyfrowych.

W ramach prowadzonych działań Centrum opracowuje zestawy dobrych praktyk i zaleceń dotyczących inwentaryzacji architektonicznych wykonywanych metodami cyfrowymi. Realizuje również, w ramach prac Działu Digitalizacji cyfrową inwentaryzację zabytków o strategicznym znaczeniu dla zachowania dziedzictwa kulturowego. W zakresie prowadzonych prac powstaje zarówno dokumentacja techniczna, jak i materiał wizualny do wykorzystania w popularyzacji i promocji zabytku. Poza ściśle konserwatorskim zastosowaniem, wytworzone materiały publikowane są na portalu zabytek.pl.

Centrum Kompetencji odpowiada również za współpracę z Departamentem Mediów i Sektorów Kreatywnych na polu koordynacji Programu Kultura Cyfrowa ministra kultury i dziedzictwa narodowego. Do tych działań należą przede wszystkim ocena merytoryczna wniosków składanych w ramach naborów, merytoryczna walidacja wykonania projektów a także coroczna aktualizacja dokumentu dotycząca sposobów digitalizacji i parametrów odwzorowania, którego stosowanie jest dla beneficjentów obligatoryjne.

W ramach realizacji zadań centrum kompetencyjnego w dziedzinie digitalizacji zabytków w okresie sprawozdawczym wykonano następujące działania:

1. Prowadzono walidację kopii wzorcowych do realizacji projektów z Programu Kultura Cyfrowa – nabór 2022;
2. Pracownicy CK stale pracują nad wdrożeniem standardu dotyczącego rejestracji cyfrowej obiektów będących wyposażeniem wewnątrz zabytkowych oraz obiektów architektury zabytkowej.
3. CK w okresie sprawozdawczym realizowało projekt dotyczący pozyskania dotacji celowej na działalność Centrum Kompetencji NID, w tym na organizację konferencji ETHER 2024.
4. Centrum Kompetencji w okresie sprawozdawczym wspierał merytorycznie projekt inwentaryzacji strat dziedzictwa w Ukrainie, realizowany przez Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie

16.3. Prowadzenie elektronicznego systemu danych o zabytkach, w tym uczestnictwo w infrastrukturze informacji przestrzennej / udostępnianie materiałów oraz dokumentów dla służb konserwatorskich, specjalistów za pomocą ScanManager

W okresie sprawozdawczym Narodowy Instytut Dziedzictwa aktualizował dane przestrzenne na platformie publikacyjnej dostępnej dla każdego użytkownika Internetu – portalu mapowym mapy.zabytek.gov.pl. Kontynuowano prace nad repozytorium skanowanej dokumentacji rejestrowej i ewidencyjnej, na podstawie której zaktualizowano bazy danych geoprzestrzennych o zabytkach. Dostęp do cyfrowego repozytorium cyfrowego dokumentacji jest możliwy dla zautoryzowanych użytkowników – pracowników Narodowego Instytutu Dziedzictwa, wojewódzkich urzędów ochrony zabytków, Departamentu Ochrony Zabytków MKiDN, Departamentu Funduszy i Spraw Europejskich, funkcjonariuszy policji zajmujących się ochroną zabytków archeologicznych, funkcjonariuszy Straży Granicznej i Krajowej Administracji Skarbowej w zakresie pozwoleń na wywóz zabytków za granicę, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, powiatowych i miejskich konserwatorów zabytków oraz wyznaczonych przedstawicieli urzędów wojewódzkich zajmujących się tematyką grobów i cmentarzy wojennych. Łącznie na koniec maja 2024 r. dostęp do repozytorium miało 694 użytkowników. .

W pierwszym kwartale 2024 r. została uruchomiona nowa wersja aplikacji ScanManager, która w pierwszej kolejności została udostępniona dla pracowników NID. Pod koniec maja nowa wersja aplikacji została udostępniona dla wszystkich użytkowników. W drugiej połowie roku planowane jest przeprowadzenie serii szkoleń z obsługi ScanManagera dla pracowników NID, MKiDN oraz WUOZ.

W okresie sprawozdawczym w ramach utrzymania i rozwoju bazy prowadzono ciągłą digitalizację obiektów. Proces digitalizacji realizowany w NID polega na skanowaniu analogowych kopii dokumentacji, a następnie na podstawie interpretacji treści dokumentów tworzenie wektorowych, cyfrowych obiektów przestrzennych reprezentujących zabytki w bazie danych GIS.

Tworzona w NID Centralna Baza Danych o Zabytkach zawiera informacje o obiektach wpisanych do rejestru zabytków, obiektach skreślonych z rejestru zabytków, obiektach znajdujących się w krajowej ewidencji zabytków, ewidencji grobów i cmentarzy wojennych, a także obiektach uznanych za pomniki historii i miejscach światowego dziedzictwa.

Tabela 6. Prowadzenie elektronicznego systemu danych o zabytkach

Lp.	Nazwa miernika	Miejsca Światowego Dziedzictwa	Pomniki historii	Rejestr zabytków	Krajowa ewidencja zabytków	Ewidencja grobów i cmentarzy wojennych	Razem
1	Liczba zeskanowanych i wprowadzonych do bazy dokumentów w okresie sprawozdawczym	0	3	439	844	10	1 296
2	Liczba zeskanowanych dokumentów zgromadzonych w bazie danych, w tym:	17		116 680	766 548	12 546	895 924
	zabytki nieruchome	-	-	80 830	230 809	-	311 639
	zabytki ruchome	-	-	23 763	0	-	23 763
	zabytki nieruchome archeologiczne	-	-	12 087	535 739	-	547 826
3	Liczba obiektów przestrzennych reprezentujących zabytki	0	4	143	2 868	-2	3 013

	dodanych do bazy GIS w okresie sprawozdawczym						
4	Liczba obiektów przestrzennych reprezentujących zabytki w bazie GIS, w tym:	40	177	102 308	682 914	9842	795 281
	zabytki nieruchome	-	-	94 445	195 089	-	289 534
	zabytki nieruchome archeologiczne	-	-	7 863	487 825	-	495 688

Po zakończeniu w 2023 r. pierwszego etapu projektu porównania zasobów dokumentacji ewidencji zabytków archeologicznych w woj. pomorskim z zasobami znajdującymi się w Krajowej ewidencji zabytków, pracownicy Działu Danych o Zabytkach na podstawie pozyskanej z WUOZ dokumentacji rozpoczęli proces aktualizacji stanowisk archeologicznych znajdujących się w Centralnej Bazie Danych o Zabytkach. Jednocześnie prowadzone są prace przygotowawcze związane z rozpoczęciem II etapu weryfikacji na woj. pomorskim oraz w pozostałych 15 województwach.

16.4. Udostępnianie danych przestrzennych o zabytkach zgromadzonych w bazach danych NID

Dane cyfrowe o zabytkach są udostępniane na portalu mapowym NID za pomocą usług danych przestrzennych WMS i WFS, usługi REST API, na portalu Otwarte Dane oraz w postaci danych wektorowych dla uprawnionych podmiotów.

W okresie sprawozdawczym na portalu mapowym NID zostało opublikowanych 757 804 obiektów z Centralnej Bazy Danych o Zabytkach. Na geoportalu nie są publikowane informacje o obiektach skreślonych z rejestru oraz o tych, dla których decyzje o wpisie do rejestru zostały uchylone, a także obiektach wyłączonych z ewidencji zabytków. W okresie sprawozdawczym portal mapowy wraz z usługami przestrzennymi był odwiedzany ponad 2,7 mln razy.

Aktualizowane co 3 miesiące dane w postaci zestawień statystycznych oraz wykazów zabytków wpisanych do rejestru i ewidencji od grudnia 2016 r. są udostępniane również na portalu dane.gov.pl/institution/64,narodowy-instytut-dziedzictwa. Obecnie na portalu publikowanych jest 11 zbiorów danych.

Dane zgromadzone w Centralnej Bazie Danych o Zabytkach w postaci wektorowej są udostępniane do celów naukowych oraz podmiotom publicznym na podstawie art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1382) i na warunkach określonych w art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 700 z późn. zm.). W okresie sprawozdawczym do Narodowego Instytutu Dziedzictwa wpłynęło 46 wniosków o bezpłatne udostępnienie danych przestrzennych zgromadzonych w CBD o Z.

16.5. Prowadzenie portalu internetowego zabytek.pl promującego zabytki i ich wartości

Zabytek.pl to serwis, który w nowoczesny sposób udostępnia informacje o polskich zabytkach wraz z ich opisami i multimedialnymi treściami: archiwalnymi i aktualnymi zdjęciami, skanami dokumentacji z krajowej ewidencji zabytków, modelami 3D obiektów, chmurami punktów, zdjęciami panoramicznymi, filmami dokumentalnymi oraz lokalizacją obiektów.

Tabela 7. Portal internetowy zabytek.pl w liczbach

Lp.	Nazwa miernika	Zabytki wpisane do rejestru	Zabytki ujęte w ewidencji zabytków	Zabytki w ewidencji grobów i cmentarzy wojennych	Zabytki uznane za pomniki historii	Miejsca Światowego Dziedzictwa
1	Liczba zabytków, dla których reprezentacja na zabytek.pl została dodana w okresie sprawozdawczym	115	286	8	3	0
2	Liczba zabytków mających swoją reprezentację na zabytek.pl	86 011	598 618	9677	129	17
3	Liczba zdjęć dodanych do zabytek.pl w okresie sprawozdawczym	8004				
4	Liczba zdjęć opublikowanych na	119 475				

	zabytek.pl	
5	Liczba zobrazowań 3D (cumulus/modele) dodanych do zabytek.pl w okresie sprawozdawczym	4
6	Liczba zobrazowań 3D (cumulus/modele) opublikowanych na zabytek.pl	204
7	Liczba udostępnionych dokumentów	1 441 107
8	Liczba wprowadzonych/zmodernizowanych not użytkowników	11 932
9	Liczba wprowadzonych not pracowników NID	7167
10	Liczba użytkowników odwiedzających zabytek.pl w okresie sprawozdawczym	464 327

Z ponad 1,44 mln udostępnionych dokumentów ponad 745 tys. są to karty ewidencji zabytków oraz ewidencji grobów i cmentarzy wojennych, 659 tys. fiszek adresowych, 29 tys. materiałów prof. Gerarda Ciołka i 6 tys. zdjęć lotniczych.

W galerii portalu umieszczone są także obiekty 3D w postaci siatkowych modeli MESH lub zarejestrowanych w wyniku skanowania laserowego chmur punktów. Model MESH pokazuje uproszczoną bryłę budynku i fotorealistyczną teksturę powierzchni zewnętrznych, natomiast chmura punktów jest wynikiem rejestrowania przestrzeni z rozdzielczością do 5 mm, co daje precyzyjny, złożony z miliardów punktów, wirtualny model obiektu.

W okresie sprawozdawczym na portalu zabytek.pl zostały wprowadzone 422 noty przygotowane przez pracowników NID oraz zostało zmoderowanych 2115 zdjęć/opisów przesłanych przez użytkowników.

17.Prowadzenie w porozumieniu z ministrem współpracy międzynarodowej w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym;

17.1. Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie

Centrum uzyskało promesę na dotację dopiero 30 kwietnia 2024 roku, więc w okresie sprawozdawczym monitorowano kwestię pozyskania dotacji. Działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na Ukrainie i wykorzystaniem doświadczeń tam zdobytych dla ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego prowadziły inne działy.

17.2. Współpraca międzynarodowa

17.2.1. Udział przedstawicielek NID w spotkaniu polsko-niemieckiej grupy ekspertów w dziedzinie ochrony zabytków pn. „Krajobrazy rezydencjonalne w obszarze przygranicznych regionów Polski i Niemiec”, w dn. 26 kwietnia w Dreźnie, w budynku Domu Stanów (Ständehaus)

W spotkaniu uczestniczyły: prof. Monika Bogdanowska, zastępczyni dyrektora NID i p. Karolina Idryjan, kierowniczka OT w Zielonej Górze Wydarzenie stanowiło element wieloletniej współpracy grupy założonej w 2014 r., a w której skład wchodzi m.in. konserwatorzy zabytków z przygranicznych województw (lubuskie, zachodniopomorskie i dolnośląskie), konserwatorzy krajów związkowych (Brandenburgia, Saksonia, Meklemburgia-Pomorze Przednie), przedstawiciele ministerstw działających w obszarze kultury i organizacje pozarządowe.

W wyniku wspólnych działań w 2016 r. zrealizowano wystawę pt. „Zabytkowe rezydencje w krajobrazie przygranicznych regionów Polski i Niemiec” oraz publikację pod tym samym tytułem, które zaprezentowano na Targach Konserwacji i Renowacji Zabytków w Lipsku. Projekt ten został nagrodzony złotym medalem. W bieżącym roku, w związku z jubileuszem 10-lecia zawiazania współpracy, zaplanowano aktualizację publikacji i ponowne zaprezentowanie historycznych rezydencji pogranicza na lipskich targach, w ramach panelu oraz prezentacji pdf. W trakcie planowanego tam panelu

konserwatorzy polscy i niemieccy zaprezentują obiekty ze swoich terenów, w kontekście zagrożeń i przemian od momentu opracowywanej w 2016 r. publikacji.

W trakcie spotkania omówiono obecny stan zaawansowania oraz dalszych prac nad publikacją poświęconą założeniom rezydencjonalnym na terenie przygranicznym Polski i Niemiec, a także dyskutowano propozycje przyszłej współpracy.

17.2.2. Udział w projekcie „TRIQUETRA Toolbox for assessing and mitigating Climate Change risks and natural hazards threatening cultural heritage” (Dział Dziedzictwa Archeologicznego)

Celem projektu jest wypracowanie narzędzi do oceny i łagodzenia skutków zagrożeń związanych ze zmianami klimatycznymi i innymi czynnikami naturalnymi takimi jak: powódzie, ulewne deszcze, okresy suszy, zmiany chemiczne gleby i wody, zmiany poziomu wód gruntowych oraz erozja wybrzeży, mogącymi mieć negatywny wpływ na dziedzictwo kulturowe.

Oprócz NID w projekcie uczestniczy 20 instytucji europejskich: Ethnicon Metsovion Polytechnion (NTUA), Deutsches Archäologisches Institut (DAI), Hellenic Ministry of Culture and Sports (HMCS), Ministerio della Cultura (MIC), Byerisches Landesamt für Denkmalpflege (BLFD), Ministry of Transport, Communications and Works (MTCW), Università degli Studi di Roma La Sapienza (SUR), Deutsches Zentrum für Luft – und Raumfahrt EV (DLR), Eratosthenes Centre of Excellence (ECoE), Paris-Lodron-Universität Salzburg (PLUS), Geosystems Hellas IT Kai Efarmogesgeopliforoiakon Systematon Anonimietaireia (GSH), University of Cyprus (UCY), Aristotelio Panepistimio Thessalonikis (AUTH), Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (AMU), Engineering Materials for Construction Idiotiki Kefalaiochiki Etaireia (EM4C), Nanophos Comercial Société Anonyme of Services and Development (NPHOS), Universität Ulm (UULM), Office du patrimoine et de l'archéologie du canton de Neuchâtel, section archéologie (OPAN), Centre Suisse d'électronique et de microtechnique SA – recherche et développement (CSEM), ALPES Lasers SA (ALPES).

Jednym z planowanych rozwiązań jest budowa platformy – Systemu Wspomagania Decyzji – umożliwiającej ocenę wpływu różnego rodzaju zagrożeń na zabytki. Systemowe podejście do identyfikacji zagrożeń będzie możliwe między innymi dzięki wprowadzeniu i testowaniu innowacyjnych technologii do ich oceny, m.in. Flash Lidar do mapowania 3D

reliktów podwodnych i próby monitorowania erozji czy czujnika spektroskopowego do monitorowania jakości wody. Jednocześnie prowadzone będą prace nad nowymi technikami teledetekcji, dzięki którym możliwe będzie wykrywanie czynników ryzyka dla zabytkowych struktur.

Prace pilotażowe projektu TRIQUETRA prowadzone będą na terenie ośmiu kompleksów archeologicznych w różnych częściach Europy. Dobrano je w taki sposób, aby możliwe było zetknięcie z różnymi rodzajami zagrożeń, w różnych uwarunkowaniach klimatycznych. W Polsce narzędzia TRIQUETRA testowane będą na pozostałościach osady obronnej ludności kultury łużyckiej w Smuszewie, woj. wielkopolskie – osady „typu biskupińskiego”. Jej delikatne drewniane konstrukcje, zachowane pod ziemią i pod wodą, są zagrożone ze względu na gospodarkę rolną (m.in. zmiany chemiczne gleby i wody), wahania poziomu i wzrost temperatury wody, zakwitanie glonów czy lokalne podtopienia powodowane intensywnymi opadami deszczu.

W okresie sprawozdawczym działania Działu Dziedzictwa Archeologicznego (A. Oniszcuk, A. Byszewska-Łasińska, A. Makowska) w projekcie polegały na: przygotowaniu finansowego i merytorycznego raportu za pierwszy okres sprawozdawczy (2023 r.), udziale w międzynarodowych i krajowych spotkaniach online dotyczących poszczególnych pakietów pracy oraz w spotkaniu okresowym zorganizowanym w maju 2024 r. w pobliżu jednego ze stanowisk pilotażowych na wyspie Ventotene we Włoszech. We współpracy z Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu przygotowywano warsztaty dla mieszkańców gminy Damasławek (uczniów szkoły podstawowej i seniorów) planowane na 13 i 14 czerwca 2024 roku.

17.2.3. Członkostwo NID w Europae Archaeologiae Consilium

EAC, czyli Europejska Rada Archeologiczna (www.e-a-c.org), to organizacja skupiająca instytuty dziedzictwa z państw członkowskich Rady Europy oraz podobne instytucje, związane z zarządzaniem dziedzictwem archeologicznym na poziomie strategicznym w danym państwie lub regionie (w państwach federalnych). Obecnie EAC skupia instytucje z 32 państw. Polska, reprezentowana przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, jest członkiem Rady od momentu powstania w 1999 roku. Obecnie przedstawicielka Narodowego Instytutu Dziedzictwa, p. Agnieszka Makowska jest członkinią zarządu, a w latach 2022–2024 dr Agnieszka Oniszcuk była wiceprzewodniczącą EAC.

Rada stanowi bezcenne forum wymiany doświadczeń i współpracy w zarządzaniu dziedzictwem archeologicznym. Daje wgląd w najbardziej aktualne zagadnienia i problemy, umożliwiając wprowadzenie ich do dyskusji na polu krajowym. Rozpatrywanie wyzwań konserwatorskich z perspektywy różnych systemów prawnych i organizacyjnych pozwala zobaczyć skuteczność lub nieprzydatność konkretnych rozwiązań. EAC współpracuje także z Radą Europy poprzez Komitet Sterujący ds. kultury, dziedzictwa i krajobrazu (CDCPP), uczestnicząc w spotkaniach plenarnych, sesjach tematycznych oraz grupie roboczej opracowującej obecnie wytyczne dotyczące wykorzystania danych cyfrowych i sztucznej inteligencji w sektorze dziedzictwa, kultury i kreatywnym (dr Agnieszka Oniszczyk).

EAC organizuje co roku walne zebrania oraz sympozja tematyczne, których wyniki są publikowane. Dotychczas dotyczyły one m.in. nielegalnych poszukiwań i wykopalisk, archeologii przedinwestycyjnej, wdrażania Konwencji Maltańskiej i Konwencji z Faro, zasobów cyfrowych. Działające przy Radzie grupy robocze, których spotkania odbywają się zwykle dzień przed walnym zebraniem opracowują wytyczne dotyczące różnych zagadnień, np. badań geofizycznych, sporządzania i przechowywania źródeł i dokumentacji z badań, czy krajowych strategii badawczych. Członkowie EAC mogą uzyskać też wsparcie dotyczące bieżących problemów zarządzania dziedzictwem archeologicznym.

W okresie sprawozdawczym NID reprezentowały dwie przedstawicielki Działu Dziedzictwa Archeologicznego: dr A. Oniszczyk (wiceprzewodnicząca EAC) i A. Makowska. Ich działania obejmowały:

1. Udział w spotkaniu Zarządu EAC (20.03.2024, Bruksela) oraz w jego bieżącej działalności (A. Oniszczyk – kadencja do marca 2024 włącznie i A. Makowska – kadencja od marca 2024);
2. Udział w spotkaniach i pracy bieżącej grupy roboczej Archaeological Archives (A. Oniszczyk – współprzewodnicząca grupy);
3. Współautorstwo wytycznych: Revisiting the Valletta Convention for the Digital Age: Position statement on archiving primary archaeological data, 2024, EAC Guidelines 6, <http://doi.org/10.5281/zenodo.10695890>;
4. Udział w spotkaniach i pracy bieżącej grup roboczych: Remote Sensing i Articulating Significance of Archaeological Sites (A. Makowska);

5. W marcu 2024 r. obydwie przedstawicielki NID uczestniczyły w EAC General Assembly and Heritage Management Symposium „Urban Archaeology and the Cities of Tomorrow” w Brukseli;

Po otrzymaniu promesy MKiDN dot. zwiększenia dotacji podmiotowej w celu organizacji w marcu 2025 rozpoczęto rozmowy z potencjalnymi współorganizatorami, czyli Muzeum Gdańska, Narodowym Muzeum Morskim i Muzeum Archeologicznym w Gdańsku, w celu uzgodnienia zasad przyszłej współpracy.

18. Organizowanie i prowadzenie innych prac związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na zlecenie Ministra lub Generalnego Konserwatora Zabytków

18.1. Prowadzenie Programu rządowego ogłaszanego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Ochrona zabytków archeologicznych”

Ogłaszany przez ministra kultury i dziedzictwa narodowego program rządowy „Ochrona zabytków archeologicznych” ma na celu wspieranie zadań służących lepszemu rozpoznaniu, analizie i dokumentacji zabytków archeologicznych oraz opracowaniu i upowszechnieniu wyników badań archeologicznych. Zgłaszane projekty są rozpatrywane w trybie konkursowym, a Narodowy Instytut Dziedzictwa jako instytucja zarządzająca sprawuje pieczę nad przebiegiem procedury konkursowej oraz prawidłową realizacją dofinansowanych zadań.

Strategicznym celem programu „Ochrona zabytków archeologicznych” jest świadoma i zrównoważona ochrona dziedzictwa archeologicznego *in situ*, zgodna z normami międzynarodowymi.

Tabela 8. Program dotacyjny MKiDN „Ochrona zabytków archeologicznych”

Lp.	Nazwa miernika	Wartość
1	Budżet dotacji do wydatkowania w 2024 r. (razem ze środkami przyznanymi w procedurze odwoławczej), rozdysponowany na projekty w naborze 2024 r. oraz na projekty 2-letnie z 2023 r.	2 300 000 zł

2	Liczba projektów zgłoszonych do naboru na 2024 r.	61
3	Liczba projektów poprawnych formalnie	54
4	Liczba projektów dofinansowanych	26
5	Liczba projektów zakończonych do 31.12.2023 r. i rozliczonych w 2024 r.	31
6	Liczba projektów w trakcie realizacji (w tym 14 zadań 2-letnich z 2023 r.)	40

Nabór wniosków do edycji 2024 był prowadzony do 30 listopada 2023 r., ocenę wniosków pod kątem merytorycznym, organizacyjnym i strategicznym wykonano w ciągu stycznia 2024 r., zgodnie z procedurami zapisanymi w regulaminie programu. Posiedzenie Zespołu sterującego odbyło się 1.03.2024 r. Wyniki trybu konkursowego programu zostały opublikowane 9 kwietnia 2024 r. (dofinansowanie zostało przyznane na realizację 21 projektów), a w wyniku procedury odwoławczej – 30 kwietnia 2024 r. (dofinansowanie otrzymało dodatkowe 5 zadań).

Beneficjenci wszystkich 26 projektów zadeklarowali przystąpienie do ich realizacji, 14 z nich zakończy się do 31 grudnia 2024 r., a 12 jest realizowanych w trybie dwuletnim (do 31 grudnia 2025 r.), do końca maja 2024 r. zostały złożone aktualizacje do 25 zadań, zawarto 21 umów dotyczących dofinansowania.

Rozliczenia zadań dofinansowanych w latach 2022–2023 były składane do NID od końca stycznia 2024 r. i dotyczyły łącznie 45 projektów (nie wliczono do tej liczby jednej umowy, która została rozwiązana jeszcze w 2023 r. z powodu niemożliwości wykonania zadania, a środki zostały zwrócone w całości), z tego:

- 14 zadań dwuletnich rozpoczętych w 2022 r. i zakończonych do 31 grudnia 2023 r. – rozliczenia tych zadań zostały przyjęte do 30 kwietnia 2024 r.
- 17 zadań wykonanych w 2023 r. (jednoroczne) – wszystkie zostały rozliczone do końca maja 2024 r.,
- 14 zadań dwuletnich, gdzie do końca 2023 r. został wykonany pierwszy etap, a projekty kończą się do 31.12.2024 – zostały rozliczone do początku kwietnia 2024 r. i sukcesywnie (stosownie do harmonogramu) uruchamiane były środki na realizację drugiego etapu zadań.

Podstawowe informacje o programie są na bieżąco publikowane na stronie internetowej NID. Ponadto działania programu są promowane na uruchomionej w 2021 r. grupie NID na Facebooku „Ochrona Zabytków Archeologicznych”. W grupie udostępniane są posty i informacje ze stron beneficjentów o aktualnie realizowanych i już zakończonych projektach dofinansowanych w ramach programu, a także aktualności związane z archeologią (współpraca z EAC, informacje o Europejskich Dniach Archeologii, informacje o konferencjach itd.). W okresie sprawozdawczym NID zamieścił 12 postów, grupa zaś liczy 991 członków.

18.2. Przygotowanie i prowadzenie zadań NID w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Program ma na celu realizację przepisu art. 84 w związku z art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.) i jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także zapewnia środki służące do realizacji wyznaczonych celów. 8 października 2019 r. minister kultury i dziedzictwa narodowego powołał dyrektora Narodowego Instytutu Dziedzictwa na koordynatora programu (Dz.Urz. MKiDN z 2019 r. poz. 98).

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026 został przyjęty uchwałą nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r., opublikowano go w Monitorze Polskim (Dz.U. z 2023 r. poz. 1470) w dniu 28 grudnia 2023 r., a wszedł w życie w dniu następnym.

W styczniu i w lutym 2024 r. NID zgłosił do MKiDN niezbędne korekty do treści Programu (pisma DRP.82.1.2024.AS z 12 i 26 stycznia oraz 21 lutego 2024 r.) oraz złożył wnioski o środki finansowe na realizację Programu w roku 2024.

21 lutego 2024 r., pismem SMOD.640.3.2024.AK Departament Ochrony Zabytków MKiDN nakazał wstrzymać wszelkie prace nad przydzielonymi NID zadaniami do czasu zakończenia analizy Krajowego Programu przez kierownictwo Ministerstwa.

18.3. Prowadzenie postępowań administracyjnych wszczynanych z urzędu w przedmiocie skreślenia z rejestru zabytków obiektów nieistniejących oraz obszarowych zabytków nieruchomości stanowiących historyczne układy urbanistyczne i historyczne układy ruralistyczne

Podstawą realizacji przez NID zadań orzeczniczych w przedmiocie skreśleń zabytków z rejestru zabytków jest pismo Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 30 września 2022 r., l.dz. DOZ.0102.12.2022.MK, przekazujące bezterminowo Dyrektorowi Narodowego Instytutu Dziedzictwa prowadzenie spraw należących do właściwości ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w zakresie postępowań administracyjnych wszczynanych z urzędu w przedmiocie skreślenia z rejestru zabytków obiektów nieistniejących oraz obszarowych zabytków nieruchomych stanowiących historyczne układy urbanistyczne i historyczne układy ruralistyczne. W związku przedmiotowym powierzeniem do zadań NID należą czynności wszczęcia postępowania oraz czynności procesowe, które mają na celu zbadanie dopuszczalności wszczęcia postępowania, następnie czynności postępowania wyjaśniającego, których celem jest ustalenie stanu faktycznego sprawy, wreszcie opracowanie projektu rozstrzygnięcia. Samo wydanie decyzji pozostaje w gestii generalnego konserwatora zabytków. W okresie sprawozdawczym niezbędne było ustalenie w porozumieniu z Departamentem Ochrony Zabytków praktycznych aspektów realizacji powierzenia w szczególności trybu przedkładania do podpisu generalnego konserwatora zabytków projektów decyzji w przedmiocie skreślenia zabytku z rejestru zabytków opracowanych przez zespół ds. orzecznictwa administracyjnego NID. Korespondencja w tej sprawie nie została zakończona.

W okresie sprawozdawczym do NID przekazano 2 sprawy o skreślenie z rejestru zabytków dotyczące obiektów nieistniejących. Akta spraw zostały zarejestrowane i przeanalizowane pod kątem braków uniemożliwiających przeprowadzenie postępowania. Zwrócono się do właściwych podmiotów, w tym wojewódzkich konserwatorów zabytków oraz organów prowadzących ewidencję gruntów i budynków o przesłanie niezbędnej dokumentacji. W 12 sprawach zwrócono się do Oddziałów Terenowych NID celem sporządzenia opinii specjalistycznych na okoliczność zaistnienia przesłanek skreślenia zabytku z rejestru zabytków. W 7 sprawach wszczęte zostało postępowanie administracyjne. Z kolei w 4 zawiadomiono o strony o zakończeniu postępowania wyjaśniającego.

18.4. Prowadzenie postępowań administracyjnych w sprawie jednorazowych pozwoleń na stały wywóz zabytków za granicę na stałe

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi postępowania w sprawach o wywóz zabytków za granicę na stałe od 1 lipca 2022 roku. Od 1 stycznia a 31 maja 2024 r. do Narodowego Instytutu Dziedzictwa przekazano 31 wniosków. W 6 sprawach opinie zostały przygotowane przez pracownika NID.

Tabela 9. Liczba wniosków o wywóz zabytków z poszczególnych kategorii, z podziałem na miesiące

art. 51 ust. 1*	pkt 1	pkt 2	pkt 3	pkt 4	pkt 5	pkt 6	pkt 7	pkt 8	pkt 12	pkt 13	pkt 14	pkt 15	bez kategorii**
	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	20	7	2

*Kategorie zabytków według art. 59 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (u.o.z). W statystyce nie uwzględniono kategorii z pkt. 9–11, w sprawie których pozwolenia wydaje dyrektor Biblioteki Narodowej.

** Obiekty, których nie można było zaliczyć do żadnej z kategorii z art. 51 ust. 1 u.o.z. ponieważ nie spełniały one kryterium wieku lub wartości.

Do 31 maja 2024 r. zakończono 18 postępowań w sprawach o wywóz zabytków za granicę. Wszystkie z nich zakończyły się wydaniem pozwolenia na wywóz zabytku za granicę na stałe.

Średni czas postępowania wynosił 4 miesiące (liczone na podstawie postępowań zakończonych między 1 stycznia a 31 maja 2024 r.).

W związku z prowadzonymi postępowaniami, w okresie sprawozdawczym, w ramach zadań związanych z postępowaniami wywozowymi, do zadań pracowników NID należało:

- przyjmowanie wniosków,
- prowadzenie postępowania wyjaśniającego,
- prowadzenie korespondencji ze stronami postępowania,
- przygotowywanie projektów rozstrzygnięć,
- prowadzenie rejestru postępowań,
- aktualizowanie systemu Vinci II o nowe wydane decyzje,
- przygotowywanie opinii będących wkładem do uzasadnienia decyzji,
- organizowanie i przeprowadzanie oględzin zabytków,

- prowadzenie kwerend w bibliotekach, archiwach, muzeach i innych instytucjach kultury oraz konsultacje ze specjalistami i ekspertami w celu sporządzenia opinii,
- czuwanie nad merytoryczną jakością opinii sporządzanych przez zewnętrznych ekspertów, w sytuacjach gdy nie było możliwe przygotowanie opinii przez pracownika NID.

IV. Priorytetowe zadania Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Zadanie 1. Zarządzanie miejscem światowego dziedzictwa UNESCO – Park Mużakowski

Realizacja bieżących prac z zakresu pielęgnacyjno-konserwatorskiego: odnowienie zniszczonych fragmentów nawierzchni alejek parkowych; pielęgnacja, naprawa, wymiana drobnej infrastruktury na ścieżkach parkowych; rozpoczęcie koszenia łąk i terenów otwartych; pielęgnacja (bielenie pni, cięcia pielęgnacyjne i prześwietlające, podlewanie) ok 500 drzew owocowych ; usunięcie kilkunastu drzew niebezpiecznych i uszkodzonych na skutek wiatrów (decyzje LWKZ); pielęgnacja pozostałych drzew.

W ramach prac własnych zrealizowane zostały następujące opracowania na rzecz zarządzania Parkiem:

- roczny program pielęgnacji Parku (opr. B. Iwlew),
- bieżąca dokumentacja fotograficzna do celów promocyjnych (R. Brachun),
- scalenie i uporządkowanie zasobów map geodezyjnych (A. Maj), aktualizacja inwentaryzacji fragmentów Parku w pobliżu ciągów drogowych – rozpoczęte w maju (A. Maj),
- spotkania organizacyjne z przedstawicielami ośrodków kultury, w tym z pracownikami Fundacji Księcia Pücklera, EUWT, łęknickim MOK i CKiE GŁM,
- udział w wydarzeniu MDOZ w Bojadłach,
- sprzedaż drewna, usług i wydawnictw: łączna kwota za okres styczeń – maj 2024:

Współpraca Pracowni z Zespołem NID nad przygotowaniem i złożeniem wniosku na finansowanie działań programowo-rewitalizacyjnych w Parku na lata 2024-2025 w ramach Programu współpracy INTERREG Polska–Saksonia 2021–2027 „Park Mużakowski – zwiększenie atrakcyjności turystycznej i dostępności obiektu światowego dziedzictwa UNESCO”. Kwota pozyskana: 4 845 096,37 PLN. W tym: opracowanie założeń do OPZ na zakup wózków akumulatorowych; opracowanie założeń do

wykonania map geodezyjnych na potrzeby realizacji zaplecza edukacyjno-technicznego na Szkołkach.

19 kwietnia Narodowy Instytut Dziedzictwa Narodowego podpisał umowę w ramach Programu Współpracy INTERREG 2021-2027, na realizację dwuletniego, wspólnego z Fundacją „Park Księcia Pücklera Bad Muskau” projektu „Park Mużakowski – zwiększenie atrakcyjności turystycznej i dostępności obiektu światowego dziedzictwa UNESCO”. Projekt składa się z działań skierowanych bezpośrednio dla publiczności, jak program wydarzeń kulturalno-edukacyjnych oraz infrastrukturalnych.

Wydarzenia organizowane w ramach INTERREGu:

1-5 maja Majówka z Parkiem Mużakowskim – otwarcie sezonu

Uczestnicy majówki mogli codziennie skorzystać ze spacerów i wycieczek rowerowych z przewodnikiem, realizowanych po polsku, niemiecku i angielsku, wziąć udział w spotkaniu informacyjnym dla mieszkańców Łęknicy dotyczącym rozpoczęcia realizacji projektu „Park Mużakowski – zwiększenie atrakcyjności turystycznej..”, w majówce geoparkowej oraz w warsztatach florystycznych. W piątek 3 maja odbył się też pierwszy z cyklu koncertów organizowanych wspólnie z Filharmonią Zielonogorską im. Tadeusza Bairda w wykonaniu kwartetu Thalloris Quartet.

18-20 maja Zielone Świątki w Parku Mużakowskim

Uczestnicy majówki mogli codziennie skorzystać ze spacerów i wycieczek rowerowych z przewodnikiem, realizowanych po polsku, niemiecku i angielsku. W sobotę, 18 maja odbył się kolejny koncert organizowany wspólnie z Filharmonią Zielonogorską im. Tadeusza Bairda w wykonaniu zespołu jazzowego Dubai Dixie Band.

Na II połowę 2024 roku zaplanowane są działania związane z rekonstrukcją Bramy Kobleńskiej, publikacją książki Hermanna von Pückler-Muskau, „Szkice o ogrodnictwie krajobrazowym” oraz teki z reprodukcjami rycin Johanna Wilhelma Schirmera. Ponadto zmodernizowana zostanie część infrastruktury służącej obsłudze turystów: zakup ławek kamiennych, żeliwnych i drewnianych; koszy na śmieci; umieszczenie w Parku nowych tablic informacyjnych; zakup dwóch meksów (do celów technicznych i do przewozu osób o specjalnych potrzebach); zakup liczników frekwencji, wiatru, fotopułapek, komputera do obsługi nowych systemów.

W 2025 roku zostanie wydana nowa polsko-niemiecka mapa Parku oraz uruchomiona polsko-niemiecka Wirtualna Baza Wiedzy wraz ze ścieżką QR.

W 2024 roku rozpoczęty został również projekt „Rewaloryzacja oraz odtworzenie historycznych elementów zabytkowego Parku Mużakowskiego w Łęknicy w zakresie tzw. historycznej Szkółki i Jeziora Skowronków – dokumentacja projektowo-kosztorysowa wraz z niezbędnymi opracowaniami towarzyszącymi – na potrzeby Centrum Edukacji oraz zaplecza parku”, finansowany z dotacji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Jest to I etap prac rewitalizacyjnych terenów historycznych Szkółek i Jeziora Skowronków, na który składa się opracowanie nowej, aktualnej mapy powyższego terenu, aktualizacja badań archeologicznych, przeprowadzenie specjalistycznych badań geotechnicznych i hydrotechnicznych na potrzeby określenia uwarunkowań w zakresie układu hydrologicznego oraz gruntu. Celem projektu jest zdiagnozowanie przyczyn zanikania wody w Jeziorze Skowronków oraz zaproponowanie rozwiązania. Finałem tegorocznych działań ma być opracowanie prac przedprojektowych i koncepcyjnych dla planowanego na terenie Szkółek Centrum Edukacji Ekologicznej.

W pierwszym kwartale 2024 roku, na potrzeby działań komunikacyjnych związanych z Parkiem Mużakowskim zostały założone dedykowane social media - Fb i Instagram.

NID jest współorganizatorem, wraz z Fundacją „Park Księcia Pücklera Bad Muskau”, międzynarodowej konferencji naukowej w Nowym Zamku w Bad Muskau, w dniach 19-22 czerwca 2024 r. Spotkanie poświęcone będzie problematyce zarządzania wieloprzestrzennymi parkami krajobrazowymi w kontekście zmian klimatycznych.

W 2024 roku planowane jest ponadto opracowanie, w ramach projektu Park Mużakowski - rewaloryzacja oraz odtworzenie historycznych elementów dokumentacji projektowo-kosztorysowej wraz z niezbędnymi opracowaniami towarzyszącymi na potrzeby Pawilonu Tanecznego oraz przygotowanie dokumentacji projektowo-kosztorysowej wraz z niezbędnymi opracowaniami towarzyszącymi na potrzeby Pawilonu Recepcyjnego wraz z zagospodarowaniem terenu.

Zadanie 2. Remont i konserwacja willi „U Dziadka” na potrzeby Centrum Architektury Drewnianej

Inwestycja realizowana jest przy ul. Mickiewicza 43/47 w Otwocku, na terenie dz. nr ewid. 13/12, 13/13, obręb 0005 Otwock, jedn. ewidencyjna 141702_1, na podstawie ostatecznej decyzji Prezydenta Miasta Otwocka nr 1847/2021 z 26.11.2021 r. o pozwoleniu na budowę oraz decyzji o jej zmianie nr 1316/2022 z 29.11.2022 r. (głównym powodem zmiany było pozyskanie dodatkowej działki, a tym samym poszerzenie terenu inwestycji), według projektu zamiennego architektoniczno-budowlanego remontu konserwatorskiego, przebudowy i zmiany sposobu użytkowania budynku mieszkalnego willi „U Dziadka” w Otwocku na potrzeby usług kultury, tj. Centrum Architektury Drewnianej, wraz z budową budynku zaplecza technicznego, remontem piwnicy ziemnej i zmianą zagospodarowania terenu oraz sporządzonego na jego podstawie zamiennego projektu wykonawczego.

Od czasu zakończenia zeszłorocznego etapu robot budowlanych i rozliczenia dotacji MKiDN na placu budowy trwała przerwa, na czas której zaangażowano dotychczasowego kierownika budowy, gdyż Prawo budowlane nie zwalnia inwestora z obowiązku jego zapewnienia nawet podczas takiej przerwy.

Kontynuowane były dodatkowe prace projektowe (dotyczące zmian projektu zatwierdzonego pozwoleniem na budowę) w zakresie zagospodarowania terenu oraz instalacji elektrycznych rozpoczęte przez EMGIEPROJEKT Sp. z o. o. w roku poprzednim. W ramach realizacji 1 etapu w styczniu tego roku uzyskane zostały od PGE nowe techniczne warunki przyłączenia do sieci elektroenergetycznej oraz propozycja nowej umowy przyłączeniowej z tym gestorem. Była ona jednak niemożliwa do zaakceptowania i podpisania przez NID ze względu na proponowany przez tego gestora harmonogram przyłączenia z terminem przyłączenia wyznaczonym na rok 2025. Takiej umowy NID nie mógł zawrzeć z powodu braku promesy MKiDN na rok 2025. Dotychczasowe próby uzyskania od PGE projektu umowy przyłączeniowej z terminem przyłączenia w roku 2024 nie dały dotąd rezultatu. Mimo pisma w tej sprawie wystosowanego w lutym i ponaglenia w maju nie uzyskano żadnej odpowiedzi PGE. Natomiast dopiero po podpisaniu przez inwestora nowej umowy przyłączeniowej wykonana zostanie finalna wersja zamiennego projektu zagospodarowania terenu oraz zamienne projekty branży elektrycznej. Na podstawie zeszłorocznej umowy na dodatkowe prace projektowe dotyczące zmian zagospodarowania terenu oraz PGE (w związku z potrzebą budowy nowego przyłącza elektroenergetycznego) wykonano tylko pierwszą część zamiennych opracowań projektowych jw. Zakończenie 2 części

uzależnione jest od podpisania nowej umowy przyłączeniowej, więc umowa z projektantami będzie musiała być aneksowana, celem wydłużenia terminu jej realizacji.

W oczekiwaniu na nową dotację na rok 2024 przygotowany został program inwestycji na rok 2025 oraz materiały do przetargu na roboty budowlane etapu IV inwestycji. Niezwłocznie po podpisaniu umowy dotacyjnej z MKiDN zostało zlecone zewnętrznej kancelarii prawnej i przeprowadzone postępowanie przetargowe, w którym wyłoniono ich wykonawcę – firmę Robbud Robert Wrona. Umowa o roboty budowlane została podpisana w dniu 30.04.2024 r. i tego samego dnia wykonawca został wprowadzony na plac budowy.

Równolegle zaangażowano kierownika budowy (zawarto nową umowę na czas prowadzenia robót budowlanych tego etapu), dotychczasowego kierownika prac konserwatorskich oraz inspektora nadzoru inwestorskiego specjalności konstrukcyjno-budowlanej, a także (w zw. z tegorocznym rozszerzeniem zakresu robót o branże instalacyjne) inspektorów nadzoru inwestorskiego specjalności instalacyjnej (elektrycznej oraz sanitarnej) – łącznie zawarto 5 umów.

W budynku willi i obiektach towarzyszących oraz na terenie inwestycji są aktualnie realizowane wszystkie roboty instalacyjne wewnętrzne. W następnej kolejności nastąpią roboty instalacyjne zewnętrzne (sieci i przyłącza) oraz wykonane zostaną pozostałe roboty budowlane wewnętrzne i zewnętrzne oraz wykończeniowe, a także część robót związanych z zagospodarowaniem terenu: w zakresie fundamentów i słupów pod montaż monitoringu i robót elektrycznych w piwnicy ziemnej.

Na plac budowy zostały przekazane zamienne opracowania projektowe wykonane przez EMGIEPROJEKT Sp. z o.o., które po podpisaniu umowy z PGE będą jeszcze poddane ew. drobnym korektom (także nieistotnym z punktu widzenia Prawa budowlanego i możliwym do zaaplikowania na budowie bez zmian umowy o roboty budowlane zawartej z ceną ryczałtową).

Kontynuowane są dodatkowe prace projektowe (dotyczące zmian projektu zatwierdzonego pozwoleniem na budowę) w zakresie zagospodarowania terenu oraz instalacji elektrycznych rozpoczęte przez EMGIEPROJEKT Sp. z o.o. w roku poprzednim. W ramach realizacji 1 etapu uzyskane zostały od PGE nowe TWP oraz propozycja nowej umowy przyłączeniowej z tym gestorem. Po jej podpisaniu przez

inwestora wykonana zostanie finalna wersja zamiennego projektu zagospodarowania terenu oraz zamienne projekty branży elektrycznej.

Prowadzony jest nadzór właścicielski oraz rozpoczęto koordynację budowy, wyznaczając terminy komisji konserwatorskich oraz koordynacji (pierwsze spotkanie na budowie 21.05.2024), zawiadomiono PINB oraz MWKZ o osobach nowych inspektorów nadzoru, czym dopełniono wymaganych procedur administracyjnych związanych z kontynuacją budowy.

Zadanie 3. Programowa działalność zespołów zadaniowych NID

Zespół ds. zmian klimatu

Zespół ds. zmian klimatu został powołany rozporządzeniem z 13 marca 2023 roku i zmieniony 15 kwietnia 2024 roku. Zadania zespołu:

1. Prowadzenie prac związanych z analizą dokumentów strategicznych, w tym wytycznych Unii Europejskiej, ICOMOS, UNESCO, Polskiego Planu Adaptacji 2020 oraz Miejskich Planów Adaptacji do Zmian Klimatu;
2. Wypracowanie i wdrożenie metod monitorowania skutków zmian klimatycznych na obiektach dziedzictwa, w tym rejestracja postępujących zmian i monitorowanie zagrożeń;
3. Opracowanie karty zagrożeń klimatycznych dla poszczególnych typów dziedzictwa;
4. Analiza i krytyczna ocena dostępnych rozwiązań ochronnych stosowanych w Polsce i na świecie;
5. Wdrożenie rekomendowanych sposobów ochrony obiektów zabytkowych przed skutkami zmian klimatycznych;
6. Wypracowanie dobrych praktyk sposobów mitygacji zmian klimatycznych w obiektach zabytkowych;
7. Działalność popularyzatorska i edukacyjna w zakresie zmian klimatu i ich skutków dla obiektów zabytkowych.

W przedmiotowym okresie wykonano analizę szeregu dokumentów strategicznych. Ponadto zespół został podzielony na cztery grupy robocze zajmujące się zabytkami archeologicznymi, zielenią zabytkową, przestrzenią publiczną i budynkami. Każda z grup wypracowała postulaty dot. koniecznych zmian w aktach normatywnych i praktyce

konserwatorsko-budowlanej mających na celu ochronę wartości zabytkowych w kontekście zagrożeń klimatycznych. Cały zespół i podzespoły pracują nad kartami monitorowania zagrożeń klimatycznych dla cztery typów zabytków, przygotowanymi przez Dział Zarządzania Dziedzictwem i Analiz Wpływu Zmian Klimatu na Dziedzictwo. Członkowie zespołu pogłębiają swoją wiedzę dot. skutków zmian klimatycznych, adaptacji i mitygacji, nie tylko przez prace gabinetowe, ale także przez uczestnictwo w szkoleniach i konferencjach, takich jak Polski Kongres Klimatyczny, szkolenia dot. zieleni zabytkowej w kontekście kryzysu klimatycznego, ekosystemów dolin rzecznych itp.

Zespół współpracuje z Działem Zarządzania Dziedzictwem i Analiz Wpływu Zmian Klimatu na Dziedzictwo. W ramach wspólnych działań współpracujemy z:

- Ministerstwem Klimatu i Środowiska – udział w grupie roboczej, udział w warsztatach konsultacyjnych organizowanych przez PwC we współpracy z IRMIRem dot. Aktualizacji SPO 2020,
- Narodowym Centrum Badań i Rozwoju, szczególnie w zakresie energii odnawialnej jako źródła ciepła dla zabytków oraz architektury drewnianej,
- Polskim Kongresem Klimatycznym – panel dyskusyjny na wydarzeniu pod kierownictwem dr hab. Moniki Bogdanowskiej,
- Kongres Regeneracji Miast – panel dyskusyjny na wydarzeniu pod kierownictwem dr Karoliny Grabowskiej-Garczyńskiej,
- Konferencja naukowa WPiA UG „Zielona Konferencja – problematyka zrównoważonego oświetlenia zewnętrznego”, Gdańsk 19 kwietnia 2024 r.; panel “Problematyka zrównoważonego oświetlenia w prawie i polityce ochrony zabytków” dr Anny Fogel.

Zespół ds. architektury drewnianej

Obecnie w skład zespołu wchodzi 11 osób z 7 ośrodków i CAD. W porównaniu z wcześniejszym okresem sprawozdawczym szeregi zespołu opuściła p. Bożena Stanek-Lebioda (emerytura), do zespołu dołączyły z kolei p. Karolina Idryjan kierownik OT w Zielonej Górze oraz p. Monika Sabljak z CAD. Funkcję przewodniczącego zespołu pełni Grzegorz Naumowicz z OT w Opolu. Nadzór nad działalnością zespołu sprawuje zastępca dyrektora dr hab. Monika Bogdanowska, która czynnie włącza się w jego prace.

W okresie sprawozdawczym działalność zespołu skupiała się na kontynuacji zadań realizowanych zgodnie z harmonogramem prac, tj.:

1. poradnik – standardy prac dla remontów domu drewnianego (wersja rozszerzona),
2. opracowanie bazy bibliograficznej,
3. rozpoznanie zasobu.

W kolejnych miesiącach trwały prace przy realizacji poszczególnych zadań, w które włączali się poszczególni członkowie zespołu. Regularnie odbywały się spotkania całego zespołu na platformie Teams (4). Analizie i uzupełnieniu został poddany spis treści poradnika – standardy prac dla remontów domu drewnianego przygotowany przez Piotra Horodyskiego, a następnie treść poradnika (członkowie zespołu sporządzili trzy odrębne opinie na jego temat). Aktualnie trwają prace nad jego ostatecznym kształtem, jak również ustalenia w sprawie ewentualnego udziału członków zespołu przy redagowaniu treści poradnika. Pani Monika Sablajak z CAD opracowała szablon, który ma posłużyć do agregacji danych. Do powstałego w ten sposób załączka bazy bibliograficznej wpisanych zostało dotychczas ponad 300 pozycji. Kontynuowane były również działania w tematyce rozpoznania zasobu architektury drewnianej, którego punktem wyjścia są opracowane przez zespół w początku 2024 r. rekomendacje. W tej sprawie odbyło się m.in. spotkanie członków zespołu z dyrektorem NID prof. dr hab. Katarzyną Zalasińską, na którym dyskutowano sposób i zakres przeprowadzenia takiego rozpoznania, a także poruszono kwestię możliwości kadrowych i finansowych realizacji tak dużego zadania.

W okresie sprawozdawczym członkowie zespołu brali również czynny udział w organizacji Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków w woj. łódzkim w miejscowości Czerniewice, gdzie koledzy Włodzimierz Witkowski i Waldemar Witek wystąpili z referatami.

Zespół ds. dziedzictwa techniki

W maju 2023 r. nastąpiło formalne powołanie zespołu zadaniowego ds. dziedzictwa techniki. Wcześniej już opracowano zakres przedmiotowy zadań zespołu. Określono wstępne kierunki samokształcenia jego członków. Zgodnie z ustaleniami wewnętrznymi prowadzony jest monitoring obiektów Staropolskiego Okręgu Przemysłowego, w tym odbyły się spotkania z dyrekcją muzeów w Maleńcu i Starachowicach, dotyczące działalności instytucji (monitoruje Włodzimierz Pedrycz). R. Kola wziął udział w Forum Dziedzictwa Kultury Przemysłowej organizowanym przez Instytut im. Wojciecha

Korfantego w Katowicach w dniach 22–23.09.2023 (referat „Problem wyboru celu konserwacji i restauracji dawnych urządzeń technicznych”). Dnia 26 października 2023 roku R. Kola na zaproszenie Kujawsko-Pomorskiego Centrum Dziedzictwa wziął czynny udział w debacie „Dziedzictwo postindustrialne Kujaw i Pomorza”. Członkowie zespołu współuczestniczyli w pracach nad przygotowaniem konferencji „Dziedzictwo przemysłowe w sercu zielonej Europy” (organizatorzy: Polski Komitet Dziedzictwa Przemysłowego TICCIH, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Fundacja Ochrony Dziedzictwa Przemysłowego Górnego Śląska, Katowice, 16–17.11.2023), jak również brali w niej udział. W 2024 r. R. Kola reprezentując zespół wziął udział w krakowskiej edycji Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków. W ramach uroczystej konferencji pn. „Pomnik historii. Rozkodować miejsce i czas” przedstawił referat „Pomnik historii – zabytek techniki” (Kraków, 11.04.2024). W tymże samym czasie, również w ramach MDOZ, na konferencji naukowej „Od historii przemysłu do przemysłu kultury. Sposoby wykorzystania dziedzictwa postindustrialnego w regionie świętokrzyskim” członek zespołu W. Pedrycz wspólnie z J. Rek wygłosili referat „Weryfikacja zabytków techniki w województwie świętokrzyskim” (Starachowice, Muzeum Przyrody i Techniki „Ekomuzeum” im. Jana Pazdura, 11.04.2024).

Zespół ds. dóbr kultury współczesnej

Powołany Zarządzeniem nr 36/2023 Dyrektora NID z dn. 30 maja 2023 r. koordynowanie prac – M. Dankowska. W pracach zespołu w pierwszej połowie 2024 r. brało udział 12 osób z dziewięciu ośrodków. W związku z planami pracy na 2 połowę 2024 r. oraz na 2025 rok – planowane jest rozszerzenie składu zespołu o osoby reprezentujące wszystkie oddziały terenowe NID. Obecny skład zespołu to 16 osób z 14 ośrodków NID.

Spotkania robocze zespołu

2024.01.24 – temat wiodący spotkania Architektura modernistyczna na Półwyspie Bałkańskim – forma wewnętrznego seminarium zespołu NID ds. DKW oraz dyskusja nt. prezentacji Marty Liszewskiej „Recepcja oraz ochrona architektury modernistycznej na podstawie przykładów z krajów byłej Jugosławii oraz z Bułgarii”.

2024.02.09 – zagadnienia metodologiczne – m.in. wskazanie potrzeby standaryzacji postępowania z obiektami współczesnymi (która powinna być analogiczna jak

postępowanie z obiektami zabytkowymi), przy uwzględnieniu specyfiki i typologii zbioru obiektów współczesnych. Zwrócenie uwagi na potrzebę opracowania bazy danych najbardziej wartościowych obiektów DKW, także tworzenia list DKW jako potencjalnego dziedzictwa do zachowania i ochrony (być może jako potencjalnych zabytków). Otwarty charakter list – umożliwiający ich uzupełnianie.

2024.03.08 – temat wiodący – prezentacja Marcina Dawidowicza nt. problematyki ochrony konserwatorskiej obiektów wysokościowych ze szczególnym uwzględnieniem przykładu Ściany Zachodniej w Warszawie i obiektu przy ul. Chałubińskiego 8 (zabytku ewidencyjnego).

dyskusja nt. najmłodszych zabytków ewidencyjnych, jak w praktyce wygląda postępowanie z obiektami współczesnymi, a także dyskusja i refleksje wyroku w sprawie uchylecia decyzji o wpisie do rejestru zabytków hali Hutmenu we Wrocławiu.

2024.03.25–26 – warsztaty stacjonarne zespołu (Warszawa).

2024.04.05 – metodologia tworzenia ogólnopolskiej listy DKW – zasady pracy zespołu, podział zadań – konieczność i możliwości współpracy z wszystkimi oddziałami terenowymi NID – najlepiej znającymi specyfikę regionalną/lokalną – propozycja rozszerzenia składu osobowego zespołu ds. DKW.

2024.04.26 – omówienie planów pracy i współpracy zespołu ds. DKW w 2. połowie 2024 r., repozytorium fotograficzne – instrukcja, wykazy obiektów (zasady opisywania), sprawy bieżące

2024.05.17 – ogólnopolskie repozytorium dóbr kultury współczesnej – współpraca z oddziałami terenowymi NID.

WEWNĘTRZNE SEMINARIUM ZESPOŁU nt. ARCHITEKTURY MODERNISTYCZNEJ NA BAŁKANACH

2024.01.24

Seminarium z udziałem gości z Politechniki Łódzkiej – dr inż. arch. Antonio Nevescanin oraz doktorantka Mirela Svetoslavowa, Instytut Architektury i Urbanistyki PŁ.

Prezentacja „Recepcja oraz ochrona architektury modernistycznej na podstawie przykładów z krajów byłej Jugosławii oraz z Bułgarii”, Marta Liszewska OT NID Olsztyn

Dyskusja, w tym m.in. spomeniki, ochrona konserwatorska dzieł modernizmu w Bułgarii i Chorwacji, dobre praktyki i zainteresowanie architekturą modernistyczną w Chorwacji.

WARSZTATY STACJONARNE ZESPOŁU DS. DKW

2024.03.25-26

2024.03.25 – dzień 1

Praca warsztatowa w siedzibie NID ul. Kopernika 36/40 Warszawa, m.in. wnioski i wytyczne wynikające z analizy przeglądu dokumentów i opracowań nt. DKW. Opracowanie zarysu rekomendacji NID nt. DKW (do dalszego opracowania szczegółowego).

Wizyty studialne (Ściana Zachodnia, Chałubińskiego 8) – najmłodsze obiekty w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz wnętrza i mozaiki Hotelu Gromada w Warszawie, pl. Powstańców Warszawy 2.

2024.03.26 – dzień 2

Ciąg dalszy pracy warsztatowej, podsumowanie i omówienie wyników dyskusji. Zarys planu pracy w zakresie ogólnopolskiego repozytorium dóbr kultury współczesnej

PUBLIKACJA POKONFERENCYJNA NT. RZEŻBY PLENEROWEJ

- Prace organizacyjne i współpraca z redakcją czasopisma Ochrona Zabytków dot. pokonferencyjnego wydania artykułów nt. Rzeźba plenerowa lat 60. i 70. w Polsce.
- Opracowanie i udostępnienie książki abstraktów konferencyjnych.
- Opracowanie artykułów przez członków zespołu:
 - Marta Kłaczkowska OT NID Zielona Góra, *Idea przestrzeni społecznej – Zielonogórskie Spotkania Rzeźbiarskie 1976–1977*,
 - Andrzej Siwek OT NID Kraków, *Rzeźba plenerowa lat 60. i 70. XX wieku w systemach ochrony – spostrzeżenia z perspektywy Małopolski* (w opracowaniu),
 - Maria Dankowska OT NID Łódź, Marta Liszewska OT NID Olsztyn, *Rzeźba plenerowa lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku w krajobrazie polskim – dawniej i obecnie* (w opracowaniu).

REPOZYTORIUM DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ W POLSCE

Rozpoczęcie prac nad ogólnopolskim repozytorium dóbr kultury współczesnej – praca indywidualna członków zespołu w podziale terytorialnym na poszczególne województwa.

Kontynuacja prac dot. repozytorium fotograficznego DKW.

Konsultacje merytoryczne dot. poszczególnych obiektów i zagadnień związanych z obiektami dziedzictwa architektury i urbanistyki XX i pocz. XXI wieku – wg potrzeb (w bieżącym okresie sprawozdawczym dotyczyło to obiektów z terenu Warszawy, Lublina i Kraśnika).

Zespół ds. Organów Historycznych

Zespół ds. Organów Historycznych w NID powstał w odpowiedzi na ponad 30-letnie zaniechanie podejmowania specjalistycznej problematyki postępowania z organami historycznymi wspomagającego działania służb ochrony zabytków. Głównym celem powołania zespołu jest oszacowanie zasobu historycznych instrumentów organowych w Polsce, opracowywanie dokumentacji tego zasobu oraz podejmowanie działań wspomagających służby konserwatorskie w zakresie programowania i oceny prac organmistrzowsko-konserwatorskich prowadzonych przy organach historycznych.

Celem działania zespołu jest podjęcie zaniechanych w końcu XX wieku badań problematyki badań i ochrony historycznych organów w Polsce. Zadanie ma charakter stały i polega na pracy zespołu ekspertów z zakresu polskiego historycznego budownictwa organowego:

1. rozpoznanie i rozwijania zasobu ewidencyjnego i dokumentacyjnego dotyczącego organów historycznych w celu oszacowania polskiego krajobrazu organowego, stanu badań oraz tworzenia i realizacji strategii postępowania badawczego: w okresie 5 miesięcy zweryfikowano wstępnie (praca w biurze) 200 kart/kopert ewidencyjnych oraz przekazano je do skanowania, a także zweryfikowano w terenie 40 obiektów i przygotowano wewnętrzne dokumenty – formularze weryfikacji terenowej;
2. rozpoznanie i rozwijanie dokumentacji organów wpisanych do rejestru zabytków, koordynowanie i rozwijanie listy instrumentów szczególnie wartościowych, wymagających szczególnej ochrony: w okresie 5 miesięcy przeanalizowano wpisy do rejestru w odniesieniu 200 obiektów obecnych w ewidencji organów; do

powstałej w 2023 roku listy instrumentów szczególnie wartościowych, wymagających szczególnej ochrony dodano kolejne 2 instrumenty;

3. opracowywanie dokumentów standaryzujących postępowanie z organami historycznymi (w tym dokumentacji i wytycznych konserwatorskich): opracowano wstępny wzór opinii i ekspertyzy odnośnie historycznych organów na podstawie wytycznych NID dla innych zabytków; w toku prac jest opracowywanie wytycznych do dokumentacji konserwatorskiej organów historycznych;
4. wykonywanie opinii i ekspertyz wspomagających praktykę konserwatorską: w okresie 5 miesięcy wykonano jedną opinię na temat wartości zabytkowych organów (Mława, instrument w kościele św. Rodziny), w toku prac są 3 kolejne opinie (Jeżewo, Duszniki, Cerekwica);
5. przygotowanie i prowadzenie szkoleń i studiów dotyczących tematyki organowej: w dniu 13 marca 2024 Zespół prowadził webinarium w ramach cyklu „Spotkania z konserwacją” pod nazwą: „Organy historyczne – zabytek i żywy instrument. Problematyka ochrony konserwatorskiej”;
6. Inna działalność: organizacja wydarzeń organowych w ramach MDOZ 2024:
 - 11.04 Kraków – konferencja „Pomnik historii. Rozkodować miejsce i czas” oraz prezentacje zabytkowych krakowskich organów (dr hab. Krzysztof Urbaniak), organizatorzy: Oddział Terenowy NID w Krakowie, Małopolski Instytut Kultury
 - 20.04 Pułtusk – spotkanie „Kolegiata w Pułtusku – perła Mazowsza – pomnik historii i jego dzieje” oraz koncert organowy (dr hab. Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa), organizatorzy: Oddział Terenowy NID w Warszawie, Dział Zarządzania Dziedzictwem i Analiz Wpływu Zmian Klimatu na Dziedzictwo NID, Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków;
 - 21.04 Mariańskie Porzecze – konferencja i koncert organowy (dr hab. Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa) „Skarby w piszczatkach zaklęte – organy w kościele Matki Bożej Bolesnej w Mariańskim Porzeczcu”, organizator: Zespół ds. Organów Historycznych – NID Warszawa;
 - 22.04 Mariańskie Porzecze – warsztaty dla dzieci „Co piszczy i dzwoni w starych organach?” (dr hab. Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa), organizator: Zespół ds. Organów Historycznych NID Warszawa, Samorząd Województwa Mazowieckiego.

Reprezentowanie NID na konferencjach organologicznych i wygłoszenie referatów:

- „Organy na Śląsku” – Katowice, 8–9 kwietnia 2024 (cały zespół, referat na temat zasobu ewidencji historycznych organów w NID odnośnie województw śląskiego, opolskiego i dolnośląskiego);
- „Historyczne organy – problemy renowacji i rekonstrukcji” – Poznań, 24 kwietnia 2024 (dr Marek Fronc, referat na temat Moderne Orgel – realizacje późnoromantycznych ideałów brzmieniowych w instrumentach firmy Schlag und Sohne).

Centrum Badań nad Prawem Ochrony Dziedzictwa Kultury

Centrum Badań nad Prawem Ochrony Dziedzictwa Kultury powstało na podstawie zarządzenia nr 61/2023 Dyrektora Narodowego Instytutu Dziedzictwa z dnia 17 listopada 2023 r. Działa ono w strukturze Instytutu zespół zadaniowy, a w jego skład powołane zostały następujące osoby: prof. dr hab. Wojciech Kowalski jako przewodniczący, dr Anna Fogel, adw. Jacek Brudnicki, r. pr. Łukasz Czwojda, mgr Aleksandra Brodowska oraz mgr Monika Ośkiewicz. Są to pracownicy NID wykonujący własne zadania, a uczestnictwo w zespole jest dla nich dodatkową formą współpracy, do której zapraszani są też czasem przedstawiciele nauki specjalizujący się w analizowanych aktualnie zagadnieniach.

Celem działania zespołu jest prowadzenie badań i studiów nad teoretyczno-metodologicznymi oraz praktycznymi problemami działania systemu ochrony zabytków w Polsce, praktyką stanowienia i stosowania prawa ochrony zabytków, ewentualne przygotowywanie wniosków *de lege lata* oraz *de lege ferenda*, a nadto organizacja szkoleń specjalistów w zakresie tego prawa. W perspektywie możliwe będzie rozwinięcie bardziej zaawansowanych badań, a także aktywność edukacyjna i wydawnicza.

Zespół przyjął formułę comiesięcznych spotkań. Do tej pory, poczynając od grudnia 2023 r., odbyło się pięć takich zebrań. Na każde z nich jeden z członków zespołu przygotowuje referat wstępny, stanowiący podstawę dyskusji. Po każdym spotkaniu powstaje raport streszczający jej przebieg.

Pierwsze spotkanie, pod przewodnictwem prof. Wojciecha Kowalskiego, poświęcono funkcjonowaniu instytucji rejestru zabytków, jego zaletom i mankamentom oraz związanym z tym możliwym zmianom i perspektywom rozwoju w przyszłości. W ramach tego zagadnienia szczegółowo omówiono bardzo aktualny problem statusu prawnego

rzeczy ruchomych stanowiących wyposażenie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i wynikającym z niego konsekwencjom w zakresie ochrony całości.

Tematem drugiego spotkania była analiza wniosku o wydanie pozwolenia na stały wywóz za granicę zbioru 4000 cywilnych butów więźniów obozu koncentracyjnego KL Majdanek. Na ówczesnym etapie sprawa była rozpatrywana przez Dział Bezpieczeństwa Zabytków NID, dlatego jej stan zreferowała Kierowniczka Działu – pani Monika Ośkiewicz. Podczas spotkania szczególną uwagę zwrócono na problem deakcesji zbiorów muzealnych i jej procedurę. W kontekście praktyki wydawania pozwoleń na wywóz zabytków za granicę na stałe wyrażono też wątpliwość dot. najadekwatniejszego sposobu oceny obiektów podobnego typu. Zastanawiano się również nad konsekwencjami możliwej decyzji w tej sprawie. Podkreślono, że bardzo ważnym zagadnieniem jest odpowiedź na pytanie o kształt polityki pamięci i gromadzenia zbiorów o podobnym charakterze.

Trzecie spotkanie poświęcone zostało założeniom do ewentualnej nowelizacji ustawy o ochronie zabytków. Prelegentką była dr hab. Katarzyna Zalasińska, która starała się stworzyć „mapę” założeń projektu, w której w uporządkowany sposób określono by obszary wymagające regulacji wraz z uzasadnieniem takiego wyboru oraz wskazaniem nowych rozwiązań i zagadnień, które do polskiego porządku prawnego dopiero trzeba wprowadzić, a także wyliczyć grupy interesariuszy, których udział w przygotowywaniu takiego projektu jest niezbędny, w tym specjalistów z danych dziedzin.

Czwarte spotkanie, na które jako gość zewnętrzny zaproszony został dr Piotr Lasik, zostało poświęcone dwóm kwestiom. Pierwszą z nich było pojęcie „zabytku archeologicznego” ze szczególnym uwzględnieniem jego funkcjonowania w kontekście spraw karnych wszczynanych w związku z próbami nielegalnego wywozu takowych obiektów z Polski. Kwestię tę omawiał pan Marcin Sabaciński. Zastanawiano się nad zagrożeniami dla dziedzictwa archeologicznego i podwodnego wynikającego ze zbyt wąskiego interpretowania definicji ustawowej tego pojęcia. Drugą część spotkania poświęcono pojęciu i funkcji „kolekcji” oraz przepisom o kolekcjonerstwie. Prelegentką była dr hab. Katarzyna Zalasińska. Podczas spotkania zastanawiano się nad założeniami do i konstrukcją ewentualnej regulacji prawnej tej kwestii. Analizując ten problem, stwierdzono, że zasadniczym pytaniem pozostaje ratio legis takich przepisów. W trakcie prelekcji uznano po pierwsze, że zjawisko kolekcjonerstwa jest ważne i należy oceniać je

pozytywnie, a ponadto wskazano dwa zasadnicze, najważniejsze cele i uzasadnienia takowej regulacji, a mianowicie, że kolekcje stanowią zwykle zaplecze muzeów i przyczyniają się do wzrostu świadomości społecznej, a ponadto, co szczególnie podkreślano w kontekście obecnej sytuacji geopolitycznej, mogą stanowić bardzo dobre zabezpieczenie dla dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego. W tym ujęciu, jeśli jedną z podstawowych funkcji tej instytucji miałyby być podniesienie bezpieczeństwa dóbr kultury i zapewnienie im możliwości przetrwania, kolekcja stanowiłaby nie tyle przedmiot ochrony, a jej formę. Uznano, że to być może u prywatnych kolekcjonerów, a nie w publicznych muzeach, zabytki mają zapewnioną największą szansę przetrwania. Zbiory muzealne są zwykle scentralizowane i skupione, a przez to narażone na wielkie i jednorazowe starty. Ponadto instytucje te są często nieprzygotowane do efektywnej ewakuacji muzealiów i zapewnienia im bezpieczeństwa.

Ostatnie, piąte spotkanie, na którym prelegentem była prof. Wojciech Kowalski, a gościem zewnętrznym prof. Anna Gerecka-Żołyńska, poświęcono zagadnieniu ochrony podwodnego dziedzictwa kulturowego w świetle polskiego prawa ochrony zabytków i aktów międzynarodowych. Przeanalizowano różne procedury ochrony porzucane po kilku aktach prawnych relewantne dla zabytków przebywających pod wodą. Na koniec starano się wyciągnąć wnioski co do kształtu obecnego systemu oraz sformułować pewne postulaty *de lege ferenda*. Oceniono też kształt regulacji polskich w świetle Konwencji o ochronie podwodnego dziedzictwa kulturowego UNESCO.

Centra Kompetencji ds. Rewitalizacji przekształcone w zespół zadaniowy

W Narodowym Instytucie Dziedzictwa działa osiem Centrów Kompetencji ds. Rewitalizacji, których Koordynatorami są: Anna Dyszkant (woj. wielkopolskie, woj. zachodniopomorskie; tymczasowo: woj. mazowieckie i woj. opolskie; Dział Zarządzania Dziedzictwem i Analiz Wpływu Zmian Klimatu na Dziedzictwo), Dorota Hryszkiewicz-Kahlau (woj. pomorskie i woj. kujawsko-pomorskie; OT NID w Gdańsku), Ewa Krasieńska (woj. warmińsko-mazurskie i woj. podlaskie; OT NID w Olsztynie), Agnieszka Lorenc-Karczewska (woj. łódzkie i woj. śląskie; OT NID w Łodzi), Grzegorz Młynarczyk (woj. małopolskie i woj. świętokrzyskie; OT NID w Krakowie), Bogna Oszczanowska (woj. dolnośląskie i woj. lubuskie; OT NID we Wrocławiu), Adam Sapeta (woj. podkarpackie i woj. lubelskie; OT NID w Rzeszowie). Centra Kompetencji ds. Rewitalizacji kontynuują działania podjęte w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad

Zabytkami na lata 2019–2022, polegające na udzielaniu wsparcia merytorycznego gminom opracowującym, aktualizującym i wdrażającym gminne programy rewitalizacji uwzględniające ochronę i wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego. W okresie od stycznia do maja 2024 roku w ramach działania Centrów Kompetencji ds. Rewitalizacji zostały zrealizowane następujące zadania.

W ramach kontaktów roboczych z Ministerstwem Funduszy i Polityki Regionalnej został uszczegółowiony i zaakceptowany, złożony w grudniu 2023 roku, projekt „Centra Kompetencji ds. Rewitalizacji w Narodowym Instytucie Dziedzictwa”, planowany do dofinansowania ze środków Programu Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich 2021-2027. Projekt został zaakceptowany. Podpisanie umowy dotacji nastąpiło w maju. Kwota przyznanego dofinansowania wynosi 5 000 000 złotych. Projekt będzie realizowany do końca grudnia 2027 roku.

Głównym celem działań realizowanych przez Centra Kompetencji NID ds. Rewitalizacji w ramach tego projektu będzie wsparcie gmin w programowaniu i wdrażaniu rewitalizacji z uwzględnieniem materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w kontekście zmian klimatu i tzw. zielonej rewitalizacji oraz służb konserwatorskich w rozwinięciu i wzmocnieniu kompetencji związanych z ochroną zabytków i wykorzystaniem potencjału dziedzictwa kulturowego w tym procesie. W ramach projektu zaplanowano realizację wielu zadań obejmujących m. in: przygotowanie studiów ochrony wartości kulturowych, opracowań specjalistycznych o węższym zakresie (badania oraz analizy historyczne i konserwatorskie, opinie, rekomendacje, zalecenia konserwatorskie), działania edukacyjne (szkolenia, warsztaty, konferencje, seminaria, webinaria, wizyty studyjne), wsparcie doradcze i konsultacyjne dla gmin w zakresie uwzględniania materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rewitalizacji, wydanie publikacji podsumowujące projekt. Partnerami centrów kompetencji ds. rewitalizacji w tym projekcie są zespoły ds. rewitalizacji w urzędach marszałkowskich.

9.01.2024 r. w ramach Forum Rozwoju Lokalnego odbyło się Seminarium „Porozmawiajmy o rewitalizacji” (Warszawa, MFiPR, sala im. G. Gęsickiej). W trakcie wydarzenia Maria Badeńska-Stapp wzięła udział w debacie „Rewitalizacja jako część polityki rozwoju – wnioski z dotychczasowych doświadczeń praktycznych, rekomendacje”. Anna Dyszkant przedstawiła prezentację „Centra Kompetencji ds.

Rewitalizacji w Narodowym Instytucie Dziedzictwa – znaczenie wykorzystania dziedzictwa kulturowego w procesie rewitalizacji”.

10.04.2024 r. dr hab. Katarzyna Zalasńska, dyrektor NID, i dr hab. inż. arch. Krzysztof Skalski podpisali list intencyjny w sprawie nawiązania współpracy pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa i Stowarzyszeniem Forum Rewitalizacji, dotyczącej realizacji działań mających na celu m.in. właściwe uwzględnianie dziedzictwa kulturowego oraz wykorzystanie jego potencjału w programowaniu i wdrażaniu rewitalizacji, ochronę i poprawę jakości przestrzeni publicznej oraz upowszechnianie i promocję wiedzy na temat rewitalizacji jako procesu o doniosłym znaczeniu społecznym i kulturowym.

27–28.05.2024 r. – seminarium „Partnerstwo na rzecz rewitalizacji” współorganizowane przez Stowarzyszenie Forum Rewitalizacji, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej i Miasto Poznań. Wydarzenie objęte patronatem Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Wystąpienie dr hab. Katarzyny Zalasńskiej, dyrektor NID, i udział Anny Dyszkant z prezentacją „Centra Kompetencji ds. Rewitalizacji w Narodowym Instytucie Dziedzictwa”.

W ramach bieżącego działania Centrów Kompetencji ds. Rewitalizacji odbyły się cztery spotkania zespołu koordynatorów CK ds. rewitalizacji poświęcone realizowanym zadaniom, które objęły m.in. prace nad przygotowaniem scenariuszy szkoleń dla służb konserwatorskich, dotyczących ochrony zabytków i wykorzystaniem potencjału dziedzictwa kulturowego w procesie rewitalizacji, regulaminu rekrutacji gmin do projektu partnerskiego „Dziedzictwo kulturowe w rewitalizacji” (w ramach projektu „Centra Kompetencji ds. Rewitalizacji w Narodowym Instytucie Dziedzictwa”), korektę publikacji NID „Dziedzictwo kulturowe w rewitalizacji. Praktyczny poradnik” oraz „Życie między zabytkami. O dziedzictwie w rewitalizacji” przed planowanym dodrukiem, przygotowanie tekstów na stronę samorząd.nid.pl dotyczących narzędzi wypracowanych w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 (zadanie: „Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach”), w trakcie realizowanego przez NID w latach 2021–2022 programu wsparcia „Wzorcowa rewitalizacja”. Dotychczas został opublikowany pierwszy tekst autorstwa Bogny Oszczanowskiej – głównego specjalisty w OT NID we Wrocławiu, koordynatora CK ds. rewitalizacji dla woj. dolnośląskiego i woj. lubuskiego, zatytułowany Gminny program rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023–2033 – dziedzictwo kulturowe w rewitalizacji jako potencjał w rozwiązywaniu problemów społecznych.

Zespół ds. Edukacji

W 2024 r. Zespół ds. Edukacji w NID spotkał się dwa razy:

1. 31.01.2024 r., spotkanie online

Na spotkaniu zostały omówione kwestie:

- kwestia sieciowania: szkoły, instytucje: mapowanie sieci kontaktów,
- KPOZ i miejsce edukacji w programie,
- MDOZ – działania edukacyjne w ramach jubileuszu,
- zaangażowanie zespołu w poszczególne działania.

Wnioski po spotkaniu:

I. Edukacja systemowa

- W działaniach konieczne wypracowanie współpracy i sieciowania – z instytucjami oraz ze szkołami/nauczycielami
- Szkoły – nawiązanie kontaktów ze szkołami stowarzyszonymi UNESCO-zainteresowane szkoły mogą stać się naszymi szkołami patronackimi.
- Szkoła w chmurze jako potencjalny adresat naszych działań
- SHS – ew. do wypracowania porozumienie o współpracy
- Zmapowanie kontaktów ze szkołami/ instytucjami już wypracowanymi w ramach NID

2. 22.02.2024 r., spotkanie stacjonarne z częścią zespołu w Warszawie

Podczas spotkania poddaliśmy analizie różne materiały i treści edukacyjne skierowane przede wszystkim do dzieci i młodzieży (strony www, materiały na you tube, programy itp.). Zastanawialiśmy się jakim językiem i przy użyciu jakich form skutecznie „mówić” do dzieci i młodzieży o dziedzictwie. Mapowaliśmy sieci kontaktów i powiązań Zespołu z innymi instytucjami zajmującymi się edukacją.

Wnioski po spotkaniu:

- Wypracowanie rekomendacji dotyczących kierunków kształcenia o dziedzictwie w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych;
- Pomoc w nawiązywaniu współpracy oraz sieciowaniu z instytucjami kultury oraz organizacjami pozarządowymi edukującymi z zakresu dziedzictwa oraz architektury i przestrzeni;
- Zmapowanie sieci kontaktów członków zespołów/OT ze szkołami/instytucjami – potencjalnymi partnerami współpracy;

- W dalszej kolejności: tworzenie bazy szkół patronackich, nawiązywanie współpracy.

Działalność 16 Oddziałów Terenowych NID i 3 Pracowni Terenowych

NID to nie tylko silny i kompetentny zespół ekspertów w centrali warszawskiej, ale także zespoły 16 oddziałów i 3 pracowni terenowych, które realizują na obszarze swojego działania cele i zadania statutowe Instytutu, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb ochrony dziedzictwa na poziomach regionalnym i lokalnym, a także zadania powierzone im przez kierownictwo instytutu. W ramach swoich działań współpracują z organami ochrony zabytków, regionalnymi i lokalnymi instytucjami kultury oraz właścicielami i zarządcami zabytków. Oddziały przygotowują corocznie nawet do 75% wszystkich opinii i ekspertyz dotyczących działań przy zabytkach na rzecz organów administracji publicznej, podstawowego zadania zespołu eksperckiego NID, odpowiadając przede wszystkim na zgłaszane przez wojewódzkich konserwatorów zabytków potrzeby w tym zakresie. Najwięcej wniosków o sporządzenie opinii napływa od WKZ w Poznaniu, Warszawie, Krakowie i Zielonej Górze.

Oddziały wspierają działania instytutu związane monitorowaniem i analizowaniem zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego oraz wypracowywaniem metod przeciwdziałania tym zagrożeniom, w tym w szczególności obiektów z Listy światowego dziedzictwa UNESCO oraz monitorują i analizują zagrożenia dla pomników historii oraz uczestniczą w wypracowywaniu metod przeciwdziałania tym zagrożeniom. Ich pracownicy biorą udział w pracach zespołów zadaniowych instytutu. Ważnym aspektem działalności oddziałów pozostaje kształtowanie świadomości społecznej w zakresie wartości i zachowania dziedzictwa kulturowego, w tym także organizacja na swoim terenie wydarzeń związanych z Europejskimi Dniami Dziedzictwa, Europejskimi Dniami Archeologii, Dniem Architektury Drewnianej i Międzynarodowym Dniem Ochrony Zabytków. Uczestniczą w znacznym stopniu w przygotowywaniu dokumentów do wpisu na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego i do krajowego rejestru dobrych praktyk w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wnoszą duży wkład do zawartości portali internetowych NID oraz do treści umieszczanych na profilach instytutu w mediach społecznościowych. Ich pracownicy, mimo znacznego obciążenia bieżącą pracą, prowadzą szkolenia, lekcje popularyzatorskie w szkołach, wykłady na uczelniach,

uczestniczą w debatach, konferencjach i kongresach, publikują książki i artykuły w czasopismach specjalistycznych.

Ważnym aspektem ich działalności jest kreowanie zainteresowania problematyką ochrony zabytków poprzez kontakt z lokalnymi mediami, stowarzyszeniami i szerzej – społecznością lokalną, dzięki czemu odbiór działalności instytutu jest tak pozytywny, a potrzeba opieki nad zabytkami coraz lepiej rozumiana. Oddział w Olsztynie prowadzi całą procedurę konkursu „Zabytek zadbane”, niezwykle ważnego społecznie projektu konkursowego, adresowanego w głównej mierze do interesariuszy lokalnych.

Można powiedzieć, że nie ma takiego aspektu działalności NID, w którym nie uczestniczyłyby oddziały i pracownie terenowe. Doceniając ich doniosłą rolę w realizowaniu zadań instytutu, jego kierownictwo przeprowadziło przed rokiem w procedurze zmiany regulaminu organizacyjnego ujednoczenie statusu wszystkich placówek terenowych NID nadając im status samodzielnych oddziałów wraz z towarzyszącymi temu większych kompetencji i samodzielności.

Nowoczesne zarządzanie w NID

Poza wskazanymi obszarami działalności merytorycznej, kontynuowany były działania w zakresie usprawnienia funkcjonowania Narodowego Instytutu Dziedzictwa. W bieżącym roku, po zmianie struktury organizacyjnej w roku poprzednim, rozwinięte i wzbogacone zostały procedury wewnętrzne, aby usprawnić i przyspieszyć koordynację poszczególnych komórek organizacyjnych, a także ulepszyć współpracę z interesariuszami. Zmiany w strukturze i funkcjonowaniu warszawskich komórek organizacyjnych i oddziałów terenowych służyły pełniejszemu wykorzystaniu potencjału merytorycznego struktur warszawskich i terenowych. Na zarządzaniu procesem zmian i implementacji nowych rozwiązań organizacyjnych skupiona była w 2024 roku uwaga kierownictwa instytutu.

Przede wszystkim wdrożone zostały rozwiązania pracy zespołowej, w tym przede wszystkim poprzez powoływanie zespołów do określonych zadań, aby wzmocnić mechanizmy współpracy, udzielania sobie pomocy, pełnienia różnych funkcji i zespołowej odpowiedzialności za wyniki pracy przez pracowników różnych działów. Dzięki temu udało się odejść w działalności zarządczej od dotychczasowej struktury „silosowej”, która sprzyja uznawaniu wszystkiego, co dzieje się poza daną komórką organizacyjną za potencjalne zagrożenie, kierownicy niechętnie współpracują z kolegami z innych komórek

lub w ogóle nie są w stanie tego robić, zyski ze specjalizacji giną w porównaniu ze skalą kosztów wynikających z braku koordynacji, a pracownicy boją się wszystkiego, co nieznane, nie chcą eksperymentować, współpracować i odejść od drobiazgowej kontroli, wskutek czego ponoszą porażki. Motywem przewodnim tych zmian była właśnie „innowacyjność”, odejście od dotychczasowych schematów działania i skłonienie pracowników do brania odpowiedzialności i ponoszenia ryzyka. Przyniosło to korzyści nie tylko samemu instytutowi i jego pracownikom, ale przede wszystkim skutkowało lepszymi relacjami z interesariuszami i skuteczniejszym wypełnianiu zadań statutowych NID.

Z pracą zespołową i innowacyjnością związane jest nieodłącznie zarządzanie projektami. W dużym stopniu udało się uczynić z NID organizację projektową, która realizuje swoje zadania i osiąga swoje cele poprzez skupienie swoich działań wokół projektów, budowanie motywacji zespołu projektowego i właściwej komunikacji pomiędzy uczestnikami projektu. Niemal każde działanie NID traktowane jest od początku jako projekt, mający swojego lidera, zespół i cele, a także swój czas, budżet i mechanizm oceny efektów. Wpłynęło to także na system oceny pracowników, który w znacznym stopniu oparty jest obecnie właśnie na ocenie efektów.

Trzecim ważnym elementem skutecznej implementacji zmian organizacyjnych było zdobycie wiedzy i doświadczenia w zarządzaniu zmianą, traktowanym jako proces, który nie przebiega według gotowych schematów i często prowadzi do rezultatów, które nie są do końca określone, ponieważ zachodzi w zespole ludzkim, a jednym z czynników zaburzających przebieg procesu jest opór pracowników wobec zmiany. Doświadczenie zdobyte przez zespół kierowniczy NID w ostatnich dwóch latach w tym obszarze niezwykle przydało się w przygotowaniu instytutu do kolejnej dużej zmiany, jaką jest połączenie z Narodowym Instytutem Konserwacji Zabytków. Przede wszystkim, udało się pokonać w procesie przygotowania do połączenia naturalny u pracowników opór wobec połączenia i związany z nim stres. Niestety, w procesach tego rodzaju jak łączenie organizacji kwestia stresu pracowniczego schodzi na drugi plan, wypierana przez zadania związane z kwestiami prawnymi, finansowymi i administracyjnymi, a przecież większość niepowodzeń w procesach fuzji wynika właśnie z oporu pracowników łączonych organizacji i nieprzystosowania się przez nich w krótkim czasie do nowego środowiska pracy. Ten czynnik ryzyka, w naszym przekonaniu, udało się nam, dzięki pracy w ostatnich miesiącach nad przygotowaniem zespołu do zmiany, skutecznie zniwelować.

Przygotowania do połączenia NID z NIKZ

Już od momentu ogłoszenia 18 stycznia br. przez ministra kultury i dziedzictwa narodowego zamiaru połączenia Narodowego Instytutu Dziedzictwa z Narodowym Instytutem Konserwacji Zabytków NID rozpoczął przygotowania do przeprowadzenia tego procesu, w tym także poprzez przegląd posiadanych przez NID zasobów oraz ocenę niezbędnej ich rozbudowy. Ważnym tego elementem było szacowanie dodatkowych nakładów finansowych, nieprzewidzianych w obecnym budżecie instytucji. W celu zapewnienia płynnego przejścia do działalności w ramach nowej Instytucji w pierwszych dniach i tygodniach po połączeniu zmuszeni byliśmy już od maja 2024 r. zatrudnić zewnętrznych wykonawców do dostosowania systemu księgowo – finansowego, a także rozpocząć pierwszy etap prac przy rozbudowie infrastruktury IT. Prace te będziemy finansować z dotacji podmiotowej (bieżące koszty utrzymania przewidziane na II półrocze 2024), gdyż zakładamy, że otrzymamy odpowiednie zwiększenie dotacji po połączeniu, które pozwoli nam zapewnić środki na bieżące koszty do końca roku. Poniżej przedstawiamy chronologię działań przygotowawczych do połączenia, a dokładnie – jej etapu wykonawczego.

19 marca

W odpowiedzi na pismo znak: DOZ.0101.2.2024.ŁC z dnia 13 marca 2024 r. przekazaliśmy informację dotyczącą prowadzonych w Narodowym Instytucie Dziedzictwa ewidencji, rejestrów, wykazów albo innych spisów przeznaczonych lub mogących posłużyć do ustalenia stanu aktywów oraz pozostałych zasobów majątkowych Instytutu, w szczególności środków trwałych, wartości niematerialnych i prawnych, zobowiązań umownych, dokumentacji naukowej, archiwalnej, materiałów bibliotecznych oraz audiowizualnych.

22 marca

W odpowiedzi na pismo znak: DOZ.0101.2.2024.ŁC z dnia 18 marca 2024 r. przekazaliśmy informację dotyczącą czynności związanych z dopełnieniem obowiązków określonych w przepisach ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2023 r. poz. 120 z późn. zm.) w szczególności w art. 12 ust. 2 pkt 5 oraz art. 45 ust. 1 oraz w przepisach rozporządzenia Ministra Finansów, Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia

17 grudnia 2020 r. w sprawie sprawozdań jednostek sektora finansów publicznych w zakresie operacji finansowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 652).

29 marca

W odpowiedzi na pismo z dnia 27 marca br. o numerze sprawy DOZ.0101.2.2024.ŁC poinformowaliśmy, że w budynku przy ul. Kopernika 36/40 w Warszawie, gdzie mieści się siedziba NID, istnieje możliwość wynajmu powierzchni biurowej:

- 361 m² od zaraz, co pozwoli na zapewnienie miejsc pracy dla ok. 35 osób - miesięczny koszt wynajmu 34 000 zł.
- ok 70 m² po złożeniu przez NID deklaracji gotowości wynajmu. Obecnie w pokojach są inni najemcy, ale właściciel obiektu jest gotów wypowiedzieć im umowy, jeśli NID wyrazi gotowość przejęcia pokoi. Okres wypowiedzenia jest różny, od jednego do trzech miesięcy, szacowny koszt miesięczny najmu 8 500 zł.

Łącznie zatem możemy donajść 431 m² przestrzeni biurowej w budynku Kopernika 36/40, co pozwoli nam zapewnić miejsca pracy dla 43 osób. Szacunkowy miesięczny koszt wynajmu 42 500 zł należy powiększyć o koszty bieżącego utrzymania (sprzątnanie, media, inne). Koszt wyposażenia jednego stanowiska pracy w meble (bez sprzętu komputerowego) wynosi 5 000 zł, a zatem dla 43 osób będzie to jednorazowy zakup za kwotę 215 000 zł.

29 marca

Poinformowaliśmy pełnomocnika, że NID ze względu na wielkość instytucji (centrala w Warszawie, 16 Oddziałów Terenowych w całej Polsce i 3 Pracownie Terenowe) oraz złożoność posiadanego majątku, będzie w stanie na dzień 31 maja br. przygotować inwentaryzację częściową.

8 maja

W nawiązaniu do pisma z dnia 28 marca br. znak DOZ.0101.2.2024.ŁC w związku z planowanym terminem połączenia z dniem 1 czerwca br. NID z NIKZ oraz koniecznością rozliczenia działalności NID za okres styczeń-maj 2024 r., przedstawiliśmy planowany harmonogram prac:

1. Bieżące płatności będą realizowane z uruchomionej dotacji podmiotowej oraz celowych - do dnia 31 maja 2024 r.

2. Zwrot uruchomionej, a nie wydatkowanej do dnia 31.05.2024 r.:

- dotacji podmiotowej - do dnia 30 czerwca 2024 r.
- dotacji celowych do dnia 15 czerwca 2024 r.

3. Termin sporządzenia oraz przedłożenia do DOZ sprawozdania z działalności NID za okres styczeń – maj 2024 r., (przygotowane zgodnie z nowelizacją zarządzenia MKiDN ws. nadzoru i kontroli nad jednostkami objętymi częścią 24 budżetu państwa) - do dnia 1 lipca 2024 r., z wyjątkiem sprawozdania z wykonania mierników, które sporządzamy do 20 czerwca 2024 r.

4. Sprawozdanie RB-N i RB-Z – kończący działalność NID nie składa sprawozdania częściowego za okres kwiecień-maj 2024 r. Sprawozdanie za II kwartał 2024 r. złoży nowoutworzony NID po przejęciu należności i zobowiązań łączonych instytucji, tj. NID i NIKZ.

5. Sprawozdanie finansowe (bilans) na dzień 31.05.2024 r. zostanie sporządzone oraz przekazane do DOZ najpóźniej w ciągu 3 miesięcy od dnia zamknięcia ksiąg rachunkowych. Sprawozdanie to nie podlega badaniu przez biegłego rewidenta oraz nie jest wysyłane do KAS.

6. Korekta rocznego planu finansowego na dzień 31.05.2024 r. zostanie przekazana do DOZ wraz ze sprawozdaniem za okres styczeń – maj 2024 r.

7. NID ze względu na wielkość oraz rozproszenie posiadanych środków trwałych i wyposażenia przeprowadzi inwentaryzację częściową do dnia 15 czerwca 2024 r.

8 maja

W odpowiedzi na pismo z 29 kwietnia br. (znak sprawy: DOZ.0101.2.2024.ŁC) poinformowaliśmy, że już od momentu ogłoszenia przez ministra kultury i dziedzictwa narodowego zamiaru połączenia Narodowego Instytutu Dziedzictwa z Narodowym Instytutem Konserwacji Zabytków rozpoczęliśmy przygotowania do możliwie bezproblemowego przeprowadzenia tego procesu, w tym także poprzez przegląd posiadanych przez NID zasobów oraz ocenę niezbędnej ich rozbudowy. Wskazaliśmy, że przede wszystkim niezbędne będzie połączenie baz danych księgowo-płacowo-kadrowych obu instytucji. Z uwagi na wielkość bazy danych NID oraz biorąc pod uwagę rekomendacje przekazane nam przez opiekuna systemu ERP COMARCH Optima, który to

ma być systemem obsługującym nowo powstały NID, musi nastąpić ponowna konfiguracja systemu.

14 maja

W odpowiedzi na maila z tego samego dnia przedstawiliśmy informację dotyczącą kosztów utrzymania nieruchomości NID (NID Warszawa oraz Oddziały (16) i Pracownie (4) Terenowe NID) za cały rok 2023 oraz za 4 miesiące br.

23 maja

W odpowiedzi na pismo znak: DOZ.0101.2.2024.ŁC z dnia 20 maja br. przekazaliśmy informacje niezbędne do przygotowania protokołów zdawczo-odbiorczych obejmujących mienie instytucji według stanu na dzień 20 maja 2024 r., w tym:

- zestawienia rzeczowych składników majątku Instytutu obejmującego w szczególności: nieruchomości, środki transportu, maszyny, urządzenia i wyposażenie biurowe oraz inne ruchomości;
- zestawienia wierzytelności i zobowiązań Instytutu;
- zestawienia wartości niematerialnych i prawnych Instytutu obejmującego w szczególności prawa autorskie, prawa pokrewne, , koncesje i licencje, patenty, znaki towarowe, prawa do wynalazków.

Zestawienia zostały przygotowane zgodnie z przekazanymi nam wzorami tabel.

Działania wspierające pracowników w czasie przygotowania NID do połączenia z NIKZ

Od momentu pozyskania informacji o połączeniu NID i NIKZ Dyrekcja Instytutu pozostawała w bieżącym kontakcie z pracownikami, organizowała cykliczne spotkania wyjaśniające wątpliwości organizacyjne, finansowe i osobowe. Dokładała wszelkiej staranności, aby ograniczyć niepokój pracowników łączący się z planowanym połączeniem i utrzymać zaangażowanie w pracę i realizowane zadania. Działania te były ważne dla pracowników NID, co podkreślali w czasie całego procesu i przyczyniły się do terminowego przygotowania rozliczeń projektów i budżetów. Zrozumienie przez pracowników procesów zachodzących w środowisku pracy jest kluczowe dla zapewnienia bezpiecznego funkcjonowania instytucji w czasie zmian, jak i po. Dlatego też działania zarówno Dyrekcji jak i kierowników NID na rzecz wewnętrznej komunikacji w ciągu ostatnich pięciu miesięcy były pomocne dla pracowników i pozwoliły na zachowanie efektywności działania Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

